

Universitetet i Stavanger

Å skyte eller ikke skyte?

EN STUDIE I HVORDAN NORSK POLITI BESLUTTER Å AVFYRE, ELLER IKKE AVFYRE SKUDD I

EN SIMULERT VÆPNET KONFRONTASJON

Kristian Bjørberg | Masteroppgave i Risikostyring og sikkerhetsledelse | 15.01.2021

Masteroppgave i Risikostyring og sikkerhetsledelse

FAGKODE: E-MRS200-1 20V

SEMESTER:

Vår/høst-semesteret 2020

FORFATTER:

Kristian Bjørberg

VEILEDER: Bjørn Ivar Kruke. MEDVEILEDER: Steinar Vee Henriksen

TITTEL PÅ MASTEROPPGAVEN: Å skyte eller ikke skyte. En studie i hvordan norsk politi beslutter å avfyre eller ikke avfyre, skudd i simulerte væpnede konfrontasjoner.

EMNEORD/STIKKORD: Beslutningstaking, «recognition-primed decision making», «naturalistic decision making», «kritiske situasjoner», «væpnede konfrontasjoner», situasjonsforståelse, «situation awareness»

ANTALL SIDER: 101 sider (102 sider inkludert forside, oppgaveside, forord, litteraturliste og vedlegg)

Bærum, 15.01.21.....

Forord

Denne masteroppgaven markerer målgang for et utdanningsløp som ble startet på en terrasse i Beirut desember 2017. Gjennom de påfølgende tre årene har jeg tilbrakt mye tid på Universitetet i Stavanger med undervisning, diskusjoner og sosiale sammenkomster. Perioden har vært veldig læringsrik, men ikke minst gitt nye kjennskap og kontakter innenfor et engasjert miljø for risiko- og sikkerhetsfaget. En stor takk rettes til alle forelesere som har vært innom. Dere er enormt dyktige på både faget og formidlingen.

Takk til hovedinstruktørene på UEH-avdelingen i Oslo politidistrikt, Thor Olav Heggem og Jan Aandal for diskusjon og ikke minst støtte og engasjement. Samt alle andre kollegaer som i det daglige har vært med i diskusjonen. Særlig mitt eget team. Og en stor takk til alle de kandidatene som stilte opp på fritiden for å gi meg datagrunnlag i oppgaven. Dere er selve kjernen i dette dokumentet.

Metodebruken i denne oppgaven hadde ikke vært mulig om jeg ikke hadde fått bruke skytesimulatoren ved Politihøgskolen i Oslo. Tusen hjertelig takk for lånet! Det ga meg muligheter som ikke ellers ville vært gjennomførbare. Spesielt takk til Rolf-Erik Birkenes og Espen Olsvik som stilte opp flere ganger med opplæring og diskusjon.

En stor takk rettes også til biblioteket på Politihøgskolen. De leverer alt av litteratur på kort varsel. Alltid like blide og serviceinnstilte, enten ved oppmøte i biblioteket eller på mail.

Jeg vil også takk Steinar Vee Henriksen. Han var det første akademiske møte i forbindelse med denne oppgaven og har vært en god sparringspartner gjennom hele prosessen, tross avlegging av egen doktorgrad våren 2020. Han har bidratt med litteratur og har vært uunnværlig i hele prosessen med oppgaven.

Takk til Bjørn Ivar Kruke som hovedveileder har holdt meg innenfor rammene og gitt meg uvurderlig hjelp i særlig den akademiske prosessen. Håper du vil være med på patrulje oftere!

Og da hele oppgaven var (nesten) ferdig, brukte min søster, Mette, mye av sin tid på å vaske teksten, jeg hadde lest meg blind på. Dette ga oppgaven et stort løft. Så stor takk til deg!

Og sist, men ikke minst en stor takk til min mor og far som, fra startskuddet på terrassen i Beirut, til målgangen nå, har gjennomgått utallige eksemplarer av semesteroppgaver og annet arbeid og støttet meg hele veien. Det er ikke et ord i denne oppgaven de ikke har lest.

Tusen hjertelig takk alle sammen!

Bærum, 15.01.21

Sammendrag

I Norge har politiet vært bevæpnet på oppdrag stadig flere ganger i løpet av de siste årene. Det er også en pågående debatt om norsk politi skal være permanent bevæpnet. Disse trendene er trolig på bakgrunn av et samfunn og et kriminalitetsbilde i stadig endring. Både nasjonalt og internasjonalt. Med dette bakteppet er det grunn til å tro at polititjenestepersoner i Norge i fremtiden vil måtte vurdere om de skal avfyre skudd flere ganger enn tidligere.

Hovedformålet med denne oppgaven er å kartlegge hvilke beslutningsprosesser polititjenestepersoner i Norge benytter når de vurderer å avfyre skudd eller ikke.

Videre vil oppgaven koble dette mot situasjonsforståelsen som polititjenesteperson har i en væpnet konfrontasjon og om situasjonsforståelsen varierer ut fra erfaring. Oppgaven legger frem teori om simulering som opplæringsverktøy, situasjonsforståelse og hva som danner denne, samt beslutningsprosesser. Problemstillingen for oppgaven er:

Kan politiets situasjonsforståelse og beslutningstaking trenes opp i simulering av væpnede konfrontasjoner?

I tillegg er følgende forskningsspørsmål utarbeidet:

- 1) I hvilken grad kan simulering kontekstualisere reelle væpnede konfrontasjoner?
- 2) Hvordan påvirker kandidatenes erfaringsbakgrunn situasjonsforståelsen i en utvalgt simulert væpnet konfrontasjon?
- 3) Hvilken beslutningstakingsstil bruker politibetjenter i den simulert væpnede konfrontasjonen?

METODE

For gjennomføring av dette prosjektet ble det tidlig valgt å bruke en praktisk samfunnsvitenskapelig tilnærming. Med forfatterens bakteppe ble oppgaven raskt en eksplorativ oppgave i teorien rundt hovedtemaene. I tillegg til den sedvanlige litteraturanalysen var det ønske å hente «ekte» tanker og erfaringer fra polititjenestepersoner som har avfyrt skudd, for å lære om deres beslutningsprosess og situasjonsforståelse. Da det er byråkratisk krevende å skulle arbeide med slike reelle hendelser, ble det bestemt at det skulle forskes på kandidater som gjennomførte en simulert væpnet konfrontasjon i skytesimulator.

Figur 0-1 viser skytesimulatoren som ble brukt. Kandidatene sto foran lerretet. Bilde: Kristian Bjørberg

18 kandidater fra ett politidistrikt i Norge, med forskjellig erfaring, ble invitert til å gjennomføre en simulert, væpnet konfrontasjon i skytesimulatoren ved Politihøgskolen i Oslo. Ved gjennomføringen måtte de vurdere om de skulle avfyre skudd eller ikke. Situasjonen er hentet fra en reell hendelse. Gjennomføringen ble observert og notert i et observasjonsskjema. Direkte etter den gjennomførte simulerte, væpnede konfrontasjonen ble kandidatene intervjuet om deres situasjonsforståelse og beslutningsprosess i forhold til vurderingen om å bruke skytevåpen i casen som ble vist. Kombinasjonen av gjennomgang av relevant teori i litteraturanalysen, observasjoner fra gjennomføringene i skytesimulatoren og et direkte intervju av kandidatene, ga et bilde av situasjonsforståelsen de hadde, om denne ble påvirket av erfaring og selve beslutningsprosessen de brukte.

KONKLUSJON

Politiets situasjonsforståelse og beslutningstaking kan trenes opp ved bruk av simulerte væpnede konfrontasjoner, særlig når de etterfølges av god refleksjon i etterkant. Videre ble det funnet at erfaringsbakgrunnen til kandidatene som deltok i denne oppgaven, ikke i stor grad påvirket situasjonsforståelsen de hadde i denne konkrete simulerte væpnende konfrontasjonen. Kandidatenes løsninger i situasjonen var alle relativt like, og handlingene de foretok seg skjedde innenfor et relativt likt tidsrom. Med tanke på beslutningsprosessen hos kandidatene fant denne oppgaven at prosessen ikke kunne sies å være rent intuitiv eller rent analytisk. Det kom frem at kandidatenes beslutningsprosess i denne simulerte væpnende konfrontasjonen vekslet mellom å være intuitiv og analytisk i beslutningene de tok.

Innholdsfortegnelse

Forord	2
Sammendrag	4
Metode	4
Konklusjon	5
1 Innledning	10
1.1 Problemstilling	12
1.2 Utvalgt teori, oppbygning av oppgaven, og avgrensing.	13
1.3 Tidligere forskning	15
2 Kontekst; Norsk politi, og dets bruk av skytevåpen i Norge i dag	17
2.1 Norsk politi	17
2.2 Det norske politiets bruk av skytevåpen	19
3 Teori	21
3.1 Læring og trening – simulering	21
3.2 Beslutninger	24
3.2.1 Kritisk situasjon	21
3.2.2 Ulike typer beslutningsprosesser og modeller	25
3.2.3 Naturalistic Decision Making (NDM)	28
3.2.4 Recognition-primed Decision Making (RDM)	30
3.3 Situasjonsforståelse	32
4 Metode	35
4.1 Forskeren «meg»	36
4.2 Metodeverktøy	38
4.2.1 Litteraturanalyse	38
4.2.2 Bruk av skytesimulator	41
4.2.3 Fokuserede intervjuer	41
4.2.4 Observasjon	42
4.2.5 Utvalg av kandidater	43

4.3	Begrensninger	45
4.4	Oppgavens kvalitet	46
4.4.1	Validitet og relevans	47
4.4.2	Styrker og svakheter	48
5	Empiri	50
5.1	Dokumentdata - væpnet konfrontasjon og simulering	50
5.1.1	Væpnet konfrontasjon	50
5.1.2	Lovhjemler for politiets bruk av skytevåpen	51
5.1.3	Simulering	53
5.1.4	Simuleringen – utdypende beskrivelse	54
5.2	Forskningsspørsmål 1.	60
5.3	Forskningsspørsmål 2	62
5.4	Forskningsspørsmål 3	67
6	Drøfting	70
6.1	Forskningsspørsmål 1	70
6.2	Forskningsspørsmål 2	73
6.3	Forskningsspørsmål 3	76
7	Konklusjon	80
8	Vedlegg	81
8.1	Oversikt over litteratur som ble analysert	82
8.2	Forklaring av Observasjonsskjema	86
8.2.1	Observasjonsskjema	87
8.3	Intervjuguide	89
8.4	Informasjonsmail 1	94
8.5	Informasjonsmail 2	95
9	Referanser	96

Illustrasjonsliste

- s. 5: Figur 0-1 viser skytesimulatoren som ble brukt. Bilde: Kristian Bjørberg
- s. 14: Figur 1-1 viser oppgavens oppbygning.
- s. 22: Figur 3-1 viser de tre faktorene i «*experiential learning*» (Kolb, 2015)
- s. 23: Figur 3-2 viser læring av beslutningstaking (Sommer, Njå, & Lussand, 2017)
- s. 29: Figur 3-3 viser beslutningsprosessen i «*naturalistic decision making*» (Flin, O'Conner, & Crichton, A guide to Non-technical skills, 2008)
- s. 31: Figur 3-4 viser beslutningsprosessen i «*recognition-primed decision making*» (Klein, Oransanu, Claderwood, & Zsambo, 1993)
- s. 34: Figur 3-5 viser «*situation awareness*» (Endsley, 1995)
- s. 55: Figur 5-1 (samme som figur 0-1)
- s. 58: Figur 5-2 viser utsnitt fra forside NRK.no (NRK, 2010)
- s. 59: Figur 5-3 viser bilde fra situasjonen spilt av i simulatoren. Bilde: Kristian Bjørberg
- s. 61: Figur 5-4 tabell viser hvordan kandidatene vurderte eget stressnivå
- s. 63: Figur 5-5 tabell viser hvordan kandidatene vurderte trusselen ut ifra informasjon de fikk før situasjonen startet
- s. 64: Figur 5-6 tabell viser hvordan kandidatene vurderte trusselen da de fikk øyne på situasjonen
- s. 65: Figur 5-7 tabell viser fordelingen av kandidater og tidspunkt for avfyrt varselskudd
- s. 66: Figur 5-8 tabell viser fordeling av kandidater og tidspunkt for rettet skudd
- s. 68: Figur 5-9 tabell viser kandidatenes svar om det var «enkelt» eller «vanskelig» å vurdere å avfyre skudd
- s. 69: Figur 5-10 tabell viser hvilken tanke kandidatene hadde i det skuddet ble avfyrt
- s. 75: Figur 6-1 (samme som figur 3-5)
- s. 78: Figur 6-2 (samme som figur 3-4)

1 Innledning

Tirsdag formiddag 18. juni 2019 fikk operasjonssentralen i Oslo politidistrikt inn flere meldinger om en mann som truet en trikkefører og passasjerer på en trikk ved Solli plass i Oslo sentrum med en kniv. Mannen som truet, skulle også ha knust et vindu på trikken og sagt at han hadde en håndgranat i sekken (Spesialenheten for politisaker, 2020a). Det ble sendt flere patruljer til stedet og gitt beordring om bevæpning av disse. Første patrulje som kom frem, fant mannen gående i Drammensveien vekk fra Solli plass, fortsatt med en kniv i hånden (Spesialenheten for politisaker, 2020a). For politibetjentene var trolig deres forståelse av situasjonen at mannen utgjorde en stor fare for både dem og andre i området. De forsøkte å anrope vedkommende flere ganger, bruke pepperspray på mannen og i tillegg avfyrte de et varselskudd (skudd med pistol siktet i ufarlig retning). Alt for å få mannen til å slippe kniven og stoppe. Ingen av disse tiltakene ga noen effekt hos mannen, som fortsatte nedover Drammensveien med kniven i hånden (Spesialenheten for politisaker, 2020a). Betjentene som var på stedet, måtte beslutte om de skulle avfyre et rettet skudd mot mannen for å stanse han i å utgjøre noen videre fare for dem selv og befolkningen. Dette var en kritisk beslutning som inneholdt tidspress, usikkerhet og som ville få konsekvenser for liv og helse. Det ble valgt å skyte mannen i beinet. Dette førte til at mannen falt om, og politiet fikk kontroll på situasjonen.

Politiet i Norge har stadig oftere med seg skytevåpen på oppdrag. I 2007 var politiet i Norge bevæpnet på oppdrag 1507 ganger. Under ti år senere, i 2016, var politiet bevæpnet 5816 ganger (Politidirektoratet, 2017). Dette er en økning på over 285 %. Det er grunn til å tro at denne trenden har økt ytterligere siden da, men de konkrete tallene fra hele landet foreligger ikke per dags dato (medio 2020). Tallene fra 2019 i Oslo politidistrikt sier imidlertid at det var 1908 oppdrag hvor politiet i bare Oslo politidistrikt bevæpnet seg. Av disse ble det avfyrt skudd i 4 tilfeller. Til sammenligning ble det avfyrt skudd av norsk politi på landsbasis 2,8 ganger i året i perioden 1985 – 2002 (Knutsson, 2005).

På bakgrunn av utviklingen i samfunnet, og en økende grad av bevæpning av politiet, har debatten omkring fast bevæpning av norsk politi versert en stund. Politiets Fellesforbund vedtok på sitt landsmøte i 2012 å jobbe for fast bevæpning av norsk politi (Politiets Fellesforbund, 2012), som fortsatt i dag er et ubevæpnet politi. Tatt i betraktning denne

debatten og statistikken er det kanskje en utvikling mot et fast bevæpnet norsk politi i fremtiden.

Sett i lys av dette vil vi kunne vente at politibetjenter i Norge vil måtte avgjøre om de skal avfyre skudd mot person eller ikke i kritiske situasjoner, oftere i tiden fremover. Dette krever kunnskap om hvordan politibetjenter beslutter å benytte skytevåpen, og spesielt når det faktisk blir løsnet skudd. For å forberede politibetjenter på å kunne forstå slike situasjoner gjennomføres det mye trening og øving, både gjennom det 3-årige studieløpet ved Politihøgskolen (Politihøgskolen, 2019) og videre i karrieren dersom, man skal være godkjent for å kunne bære skytevåpen (NOU 2017:9). Opplæringen er mye basert på simulering av tidligere reelle oppdrag og oppdiktete hendelser som best mulig skal simulere reelle situasjoner og fremkalle opplevelsen ved å stå i en reell situasjon. Disse simuleringene kan finne sted på forskjellige måter. Enten i digital simulator, øvingsleiligheter med markører, eller som teoretiske oppgaver med diskusjon. Simuleringene skal gi betjentene kunnskap om selve lovhjemmelen og bruk av skytevåpen jamfør våpeninstruksen. Det skal også gi et erfaringsgrunnlag som kan kunne være med å danne en forståelse i en konkret situasjon. Denne forståelsen skal igjen kunne gi beslutningsgrunnlag og en «magefølelse» i kritiske beslutningssituasjoner.

Disse simulerte treningsscenarioene er et viktig verktøy for å gi politibetjenten erfaring, men klarer simuleringene å fremprovosere reelle følelser i politibetjenten som det ville vært under en reell væpnet konfrontasjon? Min egen erfaring, som operativ politibetjent med våpengodkjenning, er at slike treningssituasjoner ikke helt vil klare å gjenskape faktiske reelle følelser. Treningen forteller heller ikke så mye om hva som faktisk skjer i hodet til politibetjenten som vurderer å avfyre, eller ikke å avfyre ett skudd, og hvordan man eventuelt best mulig kan beslutte dette. I en undersøkelse gjennomført av Flin og Mitchell (2007) påpeker de at beslutningen om å skyte påvirkes lite av en ordre eller situasjonsbeskrivelse i forkant av en væpnet konfrontasjon. Det er prosesser i hodet på politibetjenten under konfrontasjonen som avgjør. Dette understreker viktigheten av å forstå disse prosessene godt, og å kunne fremtvinge reelle følelser i simuleringer ved trening.

1.1 PROBLEMSTILLING

Målet med denne oppgaven er å forske på de kognitive beslutningsprosessene en politibetjent gjør rett forut for beslutningen om å **skyte eller ikke skyte**. Det skal utforskes hvordan beslutninger blir tatt. I tillegg skal det vurderes om de simulerte treningssituasjonene klarer å fremskaffe reelle følelser og grunnlag for beslutning hos politibetjenter i kritiske situasjoner. Problemstillingen for oppgaven er:

Hvordan kan politiets situasjonsforståelse og beslutningstaking trenes opp i simulering av væpnede konfrontasjoner?

I tillegg er følgende forskningsspørsmål utarbeidet:

- 1) I hvilken grad kan simulering kontekstualisere reelle væpnede konfrontasjoner?
- 2) Hvordan påvirker kandidatenes erfaringsbakgrunn situasjonsforståelsen i en utvalgt simulert væpnet konfrontasjon?
- 3) Hvilken beslutningstakingsstil bruker politibetjenter i den simulerte væpnede konfrontasjonen?

Forskningsspørsmålene søker å dele opp problemstillingen i tre hovedretninger. Disse omhandler simulering som treningsredskap for væpnede konfrontasjoner, hvilken sammenheng som er mellom erfaringsbakgrunn og situasjonsforståelse i en væpnet konfrontasjon, og hvilken beslutningstakingsstil politibetjenter bruker i denne væpnede konfrontasjonen. Ved å besvare disse spørsmålene med teori og empiri vil det legge grunnlag for å kunne samle en konklusjon til problemstillingen i denne oppgaven. Utover dette søker forskningsspørsmål 1 å utdype om bruk av simulering faktisk er nyttig i forbindelse med trening på beslutningstaking i politiet i Norge. Å fullstendig analysere bruken av simulering gir ikke denne oppgaven rom for, men det skal legges frem om simulering på noe nivå klarer kontekstualisere væpnede konfrontasjoner. Dette er viktig å legge til grunn for å gi denne oppgaven kvalitet, da den benytter nettopp simulering som verktøy for datainnsamlingen. Utgangspunktet for forskningsspørsmål 2 er å knytte situasjonsforståelse til erfaringsbakgrunn, beslutningsprosess, og denne oppgaven. En måte å analysere situasjonsforståelse på er å undersøke hvilken grad av forståelse en person har i en situasjon. I denne oppgaven brukes en konkret simulert væpnet konfrontasjon. Hensikten med forskningsspørsmål 2 er derfor å vurdere kandidatene i denne oppgaven sine forståelser av

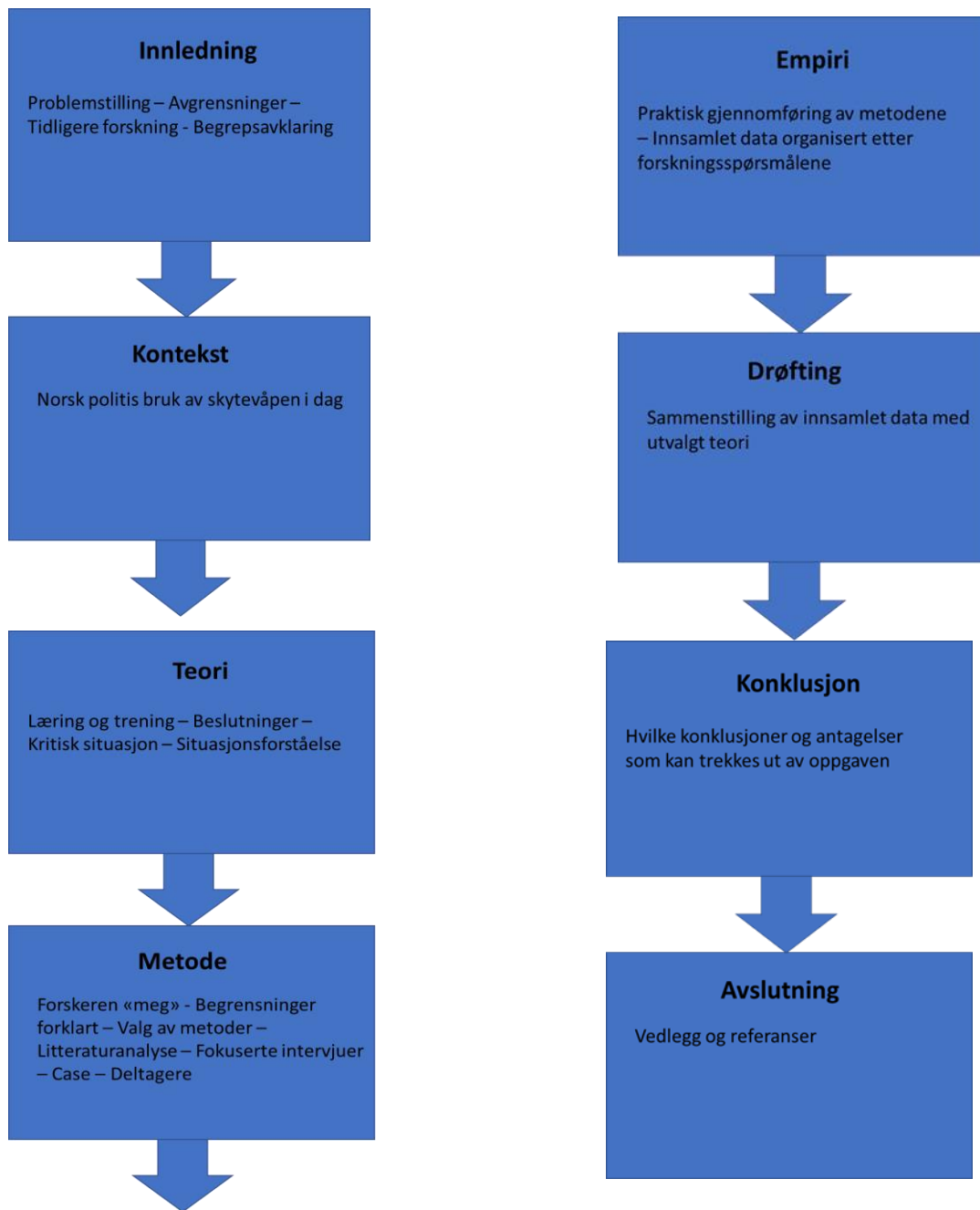
den simulerte væpnede konfrontasjonen og om denne påvirkes av vedkommende sin erfaringsbakgrunn. Dette fordi forskning peker på at tidligere erfaringer i stor grad er med på å gi situasjonsforståelse. Forskningsspørsmål 3 er utarbeidet for å undersøke hvilken beslutningsprosess politibetjenter bruker ved avfiring av skudd. Dette er viktig å ha kunnskap om å forstå en beslutningsprosess i en slik kritisk situasjon og for å eventuelt kunne trene den opp.

1.2 UTVALGT TEORI, OPPBYGNING AV OPPGAVEN, OG AVGRENSING.

For å kunne best besvare problemstillingen og forskningsspørsmålene er det gjort et utvalg av relevant teori. Det er også lagt inn noen begrensninger i oppgaven for å gi den et anvendelig fokus, og samtidig holde den innenfor rammene for en avhandling, som dette er.

Først vil en beskrivelse av hvordan norsk politi bruker våpen i dag, gjennomgås i kapittelet «politiets bruk av skytevåpen» for å sette en kontekst som oppgaven er skrevet i. Teoridelen av oppgaven starter med en teoretisk gjennomgang av teori vedrørende læring og i trening. Videre vil det legges frem teori om beslutninger som kobles mot kriseteori og kritiske situasjoner. Dette gir et bakteppe for i hvilken kontekst en politibetjent må ta beslutninger i en situasjon hvor vedkommende er bevæpnet med skytevåpen. Teorien omkring beslutninger tar for seg «*naturalistic decision making*» og «*regognition primed decision making*», og forskjellige beslutningsprosesser. Dette for å gi en forståelse av de menneskelige kognitive funksjonene som leder frem mot en beslutning. Slike prosesser er viktige å forstå og for å kunne kartlegge hvordan og hvilke vurderinger som blir gjort av en tjenesteperson som vurderer hvorvidt skudd skal avfyres eller ikke. Avslutningsvis vil teori om situasjonsforståelse («*situational awareness*») beskrives. Dette fordi forståelsen av situasjonen er fundamental for videre handling og beslutning. Selve forståelsen danner grunnmuren for det som skjer i hodet på politibetjenten og er åpenbart essensielt.

Samlet gir denne teorien grunnlaget for valg av metode som igjen skal kunne gi mest mulig data opp mot problemstillingen. I metodekapittelet begrunnes valgene av metodene og hvilke data hver metode søker å bringe frem. Den praktiske gjennomføringen av datainnsamling, og dataen som ble samlet inn presenteres i empirikapittelet, sammen med noe dokumentdata. Dette sammenstilles med teorien i drøftelses kapittelet før en konklusjon som avslutning på oppgaven. Skjematisk vil oppgaven se slik ut:

Figur 1-1 Oppgavens oppbygning

For å gjøre oppgaven gjennomførbar både praktisk og med tanke på tidsbruk, måtte det tidlig gjøres avgrensninger. I denne forbindelse ble det tatt kontakt med Steinar Vee Henriksen som på det tidspunktet var i ferd med å levere inn en doktoravhandling ved Politi­høgskolen med tema politiets bruk av skytevåpen. Gjennom arbeidet med dette, og annen forskning på politietaten, har han lært å kjenne politiorganisasjonen og hvordan det er å forske på den. Et av forholdene han diskuterte med meg i min oppgave var utfordringen med utvalget av intervjuobjekter dersom man skulle forske på reelle hendelser hvor politiet har løst skudd.

Mulighet til å få tilgang på, og benytte seg av informasjon fra, for eksempel intervjuer av politibetjenter som har løst skudd i reelle situasjoner ville kunne være svært utfordrende. Dette med tanke på anonymisering, søknader, godkjenninger, og så videre. Henriksens råd var tydelig på at denne masteroppgaven burde benytte kunstige oppsatte scenarioer som grunnlag for forskningen for å gjøre arbeidet gjennomførbart. Av denne grunn er det kun benyttet simulerte øvningsscenarioer i skytesimulator som grunnlag for datainnhenting. Scenarioene er imidlertid hentet fra reell hendelse hvor politiet har løst skudd. Dette er hovedavgrensningen i denne oppgaven. I tillegg er en betydningsfull avgrensning at oppgaven kun søker å belyse hvordan polititjenestepersoner vurderer å avfyre skudd eller ikke. Det sees bort fra muligheten til å bruke lempeligere midler, og fokuseres kun på bruken av skytevåpen. Utover dette blir det også gjort begrensninger i utvalget av kandidater, og antallet kandidater til datainnsamlingen. Samtlige av disse avgrensningene er vurdert og drøftet i metodekapittelet.

1.3 TIDLIGERE FORSKNING

Det er tidligere forsket og skrevet en del om trening på væpnede konfrontasjoner ved bruk av simulering. I en artikkel skrevet i "*Policing: A Journal of Policy and Practice*" som het "*The exploration of body-worn video to accelerate the decision-making skills of police officers within an experimental learning environment*" (Richards, Roberts, Bitton, & Roberts, 2018), ble bruken av kroppskamera under trening for å lære mer om beslutningstaking i kritiske situasjoner, utforsket. I likhet med den artikkelen er det utarbeidet en god del flere artikler som omhandler hvordan politiet trener på kritiske situasjoner. En av disse ble funnet i «*European Journal of Policing Studies*» som omhandler den oppfattede forskjellen mellom simuleringstreningen studentene på Politihøgskolen i Norge får, kontra den hverdagen de møter i jobb som utdannet politibetjent. Artikkelen het "*Theory or Practice? Perspectives on police education and police work*" (Aas, 2016). I artikkelen "*Note on training program for brief decision making for frontline police officers*" (Johnsen, Espevik, Saus, Sanden, & Olsen, 2016) i tidsskriftet "*Journal of police and criminal psychology*" viser forfatterne hvordan et treningsprogram for simulering av beslutningstaking i kritiske situasjoner ga god effekt. I artikkelen "*Latitude in deadly force training: progress or problem?*" (Garner & Morrison, 2011) diskuteres det om utviklingen i treningen politibetjenter mottar i bruken av dødelig makt er god nok. Artikkelenforfatterne spør også om politibetjenter i USA får god nok trening i beslutningstaking i kritiske situasjoner til å kunne avgjøre om det skal avfyres skudd eller

ikke. En lignende artikkel i samme tidsskrift som ble utgitt noen år senere, «*Ensuring the validity of police use of force training*» (Rajakaruna, Henry, Cutler, & Fairman, 2017) beskriver hvordan moderne politi i USA trenes til å håndtere farlige situasjoner hvor det må tas kritiske beslutninger. Ved siden av forskning gjort på simulering og trening på væpnede konfrontasjoner er det også skrevet noe om politibetjenters beslutningstaking i kritiske situasjoner. En av disse artiklene ble publisert i “*Policing: A Journal of Policy and Practice*”, og heter “*Critical Decision Making by Police Firearm Officers: A review of Officer Perception, Response and Reaction*” (Burrows, 2007). Tematikken i denne artikkelen omhandler bevæpnede politibetjenters oppfattelse, respons og reaksjon i kritiske situasjoner. Innenfor samme tematikk er det også skrevet en artikkel som tok for seg hvordan stress i en kritisk situasjon påvirker beslutningene om bruk av makt og skytevåpen. Denne het “*Force, stress and decision-making within the Belgian Police: the impact of stressful situations on police decision-making*” (Verhage, Noppe, Feys, & Ledegen, 2018) og ble publisert i “*Journal of police and criminal psychology*”. Det er også blitt utviklet en metode for å definere en persons beslutningstakingsstil i en gitt situasjon (*General decision-making style*). Denne er utarbeidet Reginald og Scott (Reginald & Scott, 1995). Det temaet som denne oppgaven berører, som det kanskje er forsket mest på, er situasjonsforståelse eller *Situation awareness* på engelsk. Her kan det trekkes frem to artikler av Endsley hvor hun kobler situasjonsforståelse tett mot beslutningstaking. Dette er tematikken i «*Toward a theory of situation awareness in dynamic systems*” (Endsley, 1995) og “*The role of situation awareness in naturalistic decision making*” (Endsley, 1997).

Som nevnt over finnes det flere forskningsarbeider på både simulering av væpnede konfrontasjoner, beslutningstaking i kritiske situasjoner, og situasjonsforståelse, men ved søk etter arbeider som konkret omhandler trening og simulering på beslutningstaking om å avfyre skudd eller ikke, i væpnede konfrontasjoner, ble det ikke funnet noe som pekte seg ut. Spesielt ikke på nasjonalt nivå. Dette med unntak av artikkelen *Norwegian Police use of firearms: Critical decision-making in dynamic and stressful situations* (Henriksen & Kruke, 2020). Denne ble publisert i *Nordic journal of studies in policing* mot slutten av arbeidet med denne oppgaven. Etter min forståelse er det viktig å undersøke og utforske en politibetjents kognitive prosesser under en simulert væpnet konfrontasjon. Dette for å vite om politiet trener riktig skape godt grunnlag for å ta beslutninger i en reell situasjon. Slik forskning bør også gjøres på nasjonalt nivå da nasjonale forskjeller i trening, lov og politikultur alltid vil påvirke.

2 Kontekst. Norsk politi og dets bruk av skytevåpen i Norge i dag

I dette kapitlet vil det redegjøres noe for det norske politiets bevæpningspraksis og bruken av skytevåpen. Målet med kapitlet er å gi et bedre grunnlag for leseren til å forstå konteksten oppgaven er skrevet i, og konteksten beslutningsprosessen skal skje i. Dette er et viktig bakteppe å ha innsikt i når man skal forske på omstendighetene vedrørende politiets bruk av skytevåpen.

2.1 NORSK POLITI

Norsk politi er i dag organisert under Justis- og beredskapsdepartementet. Under denne politiske styringen, ligger Politidirektoratet som har ansvaret for driften av politiet i Norge. Politietaten er videre delt opp i 12 politidistrikter og 8 særorgan (Politiet, 2020). Hvert av disse politidistriktene har en øverste leder som er politimester. Vedkommende er leder på strategisk nivå. I den daglige driften av polititjenestene i distriktene er det *operasjonsleder* som styrer. Dette er med unntak av helt spesielle større hendelser som krever store ressurser fra politiet. Da vil det kunne settes en stab som overtar ledelsen (Politidirektoratet, 2020). I visse situasjoner, slik som hendelsen fra Solli plass i Oslo som ble beskrevet i innledningen til denne oppgaven, bevæpner politiet seg. For at en polititjenesteperson skal kunne bevæpne seg må vilkårene for bevæpning etter politiets våpeninstruks være oppfylt (Justis- og Beredskapsdepartementet, 2016). Denne vurderingen er det i normaltillfeller operasjonsleder som gjør. Når denne vurderingen tas blir det gitt en ordre om bevæpning og polititjenestepersonene som skal håndtere den gitte situasjonen utstyres med skytevåpen.

Polititjenestepersoner i politi i Norge er delt i fem kategorier av innsatspersonell (IP) på følgende måte:

- **IP kategori 5** er «tjenestepersoner med tilpasset opplæring» (Politidirektoratet, 2020). Denne kategorien er polititjenestepersoner uten godkjenning for skytevåpen. Dette gjelder for det meste etterforskere og andre som ikke til daglig utfører vanlig operativ tjeneste.

- **IP kategori 4** er «andre tjenestepersoner med våpengodkjenning» (Politidirektoratet, 2020). Denne kategorien omfavner de fleste politibetjenter som utfører normal operativ tjeneste.
- **IP kategori 3** er politibetjenter i operativ tjeneste med utvidet utdanning på bruk av skytevåpen og taktikk. Denne kategorien kalles også *Utrykningsenheten*(UEH) (Politidirektoratet, 2020).
- **IP kategori 2** er «tjenestepersoner i livvaktjeneste» (Politidirektoratet, 2020).
- **IP kategori 1** er «tjenestepersoner i beredskapstroppen» (Politidirektoratet, 2020). Dette er polititjenestepersonene med mest trening på bruk av skytevåpen og taktikk i Norge og er Norges *antiterrorpoliti*.

Når polititjenestepersonene bevæpner seg med skytevåpen, er det i hovedsak to forskjellige våpen de har tilgjengelig. Det er pistol og maskinpistol. Pistolen norsk politi bruker (med noen unntak hos noen spesialavdelinger) er en Heckler and Koch P30. Denne bæres i hylster på hoften eller låret. Maskinpistolen norsk politi bruker (med noen unntak hos noen spesialavdelinger) er en Heckler and Koch MP5. Denne bæres i reim rundt overkroppen. MP5 må opereres med bruk av begge hendene, mens pistol kan brukes med begge hender eller en hånd. Av denne grunn refereres ofte pistol til som «ett-hånds våpen» og MP5 som «to-hånds våpen». Ved ordre om bevæpning skal leder på oppdraget velge om det kun skal medbringes pistol eller både pistol og maskinpistol. Oppdragets art vil avgjøre dette. Begge våpentyper benytter samme ammunisjon som heter 9mm ekspanderende ammunisjon. Denne type ammunisjon ekspanderer ved treff for å stanse i det den treffer, fremfor å fortsette gjennom. Politidirektoratet skiller mellom faktisk bruk av skytevåpen som avfyrt skudd, og kun trusler om bruk (Politidirektoratet, 2015), men i denne oppgaven menes «bruk av skytevåpen» både trusler om bruk, og faktisk bruk av skudd, enten rettet skudd mot person eller kun som varsel. Det er slik «bruk» blir definert i politiets våpeninstruks paragraf 5-3 (Justis- og Beredskapsdepartementet, 2016), og slik Tor-Geir Myhrer benytter «bruk» i kommentarutgaven til våpeninstruksen (Myhrer, 2016).

Det vil sannsynligvis oppleves som svært krevende å stå i en situasjon der man må avgjøre om man skal avfyre skudd med skytevåpen eller ikke. Kompleksiteten av avgjørelsen er opplagt, og konsekvensene kan bli store. Under omstendigheter der politibetjenter må avfyre skudd kommer etter all sannsynlighet betjenten til å være under et voldsomt press. Avfyringen av ett skudd kan potensielt ta liv. Det å ikke avfyre ett skudd kan derimot også føre til tap av liv, enten eget eller andres. Med så store konsekvenser vil man kunne ønske seg mest mulig

informasjon, og god tid til å ta avgjørelsen. Dessverre er ikke realiteten slik. I de tilfeller hvor politiet må avgjøre om de skal avfyre ett skudd eller ikke er ofte både informasjonen og tiden knapp, samt farenivået høyt. I statistikk fra Sverige (Pettersson, Bertilsson, Fredriksson, Magnusson, & Fransson, 2017) finner vi at de fleste skuddene avfyrt i tjeneste var på kort avstand og på kort tid. Om lag 66% av skuddene ble avfyrt innen 10 sekunder fra politibetjenten oppdaget trusselen, og om lag 65% av skuddene ble avfyrt på oppfattet avstand på 7 meter eller mindre. I en slik væpnet konfrontasjon er det ikke mulig å ta fullt overveide beslutninger. Dette er en enormt presset og kritisk situasjon, som jeg selv, som polititjenestemann, tenker mye på. Frykten og respekten for å eventuelt måtte ta ett liv, eller skade noen alvorlig, er stor. Samtidig hviler forventningene fra samfunnet om at en polititjenesteperson skal agere på skuldrene til betjenten som er i situasjonen.

2.2 DET NORSKE POLITIETS BRUK AV SKYTEVÅPEN

Norge er per våren 2020 ett av de få landene i verden som har et ubevæpnet politi. Sammen med Irland, New Zealand, Storbritannia og Island har Norge et politi som i utgangspunktet ikke bærer skytevåpen til enhver tid. Det er imidlertid forskjell på løsningene blant de nevnte landene. Eksempelvis finnes det unntak for det ubevæpnede politiet i Storbritannia. Der er det egne politipatruljer rundt i hele Storbritannia som er fast bevæpnet med skytevåpen til enhver tid. Disse kalles «*armed respons units*». Norge derimot, har kun få unntak hvor politiet er fast bevæpnet. Dette kalles «punktbevæpning» og gjelder flyplasser og andre, geografisk begrensede, kritiske steder hvor den lokale politimesteren har gitt ordre om fast bevæpning. Dette hjemles i våpeninstruksen for politiet § 3-2 punkt 3, 4 og 5 (Justis- og Beredskapsdepartementet, 2016). Inntil nylig gjaldt dette også utvalgte patruljer innenfor Ring 1 i Oslo sentrum. Justisdepartementet begrunnet dette med at politiet i hovedstaden har ansvar for «*stor tetthet av symbolbygg, viktige samfunnsfunksjoner og kritisk infrastruktur, samt alminnelige tilgjengelige områder med tett ansamling av mennesker og begrensede fluktmuligheter*» (Justis- og beredskapsdepartementet, 2018). Denne ordningen ble avsluttet våren 2020.

I tillegg til disse faste bevæpningene bærer norsk politi skytevåpen på utvalgte oppdrag. Da ligger lovhjemmelen i våpeninstruksen for politiet § 3-2 punkt 1 (Justis- og Beredskapsdepartementet, 2016). Oppdragene hvor politiet bevæpner seg har økt i antall de siste årene, som nevnt i innledningen av denne oppgaven. Funn i en masteroppgave fra

Politihøgskolen i 2014 (Haugland, 2014) gir noen mulige forklaringer på det økte antallet bevæpninger. Forfatteren peker på lavere risikoaksept hos polititjenestepersoner, endrede føringer om bevæpning fra Politidirektoratet og Politihøgskolen, økt antall oppdrag som involverer psykisk syke og ustabile, og større antall oppdrag som omhandler sikring av viktige myndighetspersoner, som mulige grunner til denne økningen. Tross dette er antallet situasjoner i Norge der skytevåpenet faktisk blir brukt påfallende få, også sett i verdensammenheng (Knutsson, 2005). Dette inkluderer både faktiske avfyrte skudd, og der skytevåpenet kun blir brukt til å true med. På tross av en økning i antall oppdrag politiet var bevæpnet i, ble det ikke registrert noen markant og proporsjonal økning i avfyrte skudd i Norge, ifølge undersøkelse gjennomført på 90-tallet (Knutsson, 2005). Det spekuleres i samme undersøkelse om dette er som følge av restriktive regler og kultur for det norske politiets bruk av skytevåpen.

3 Teori

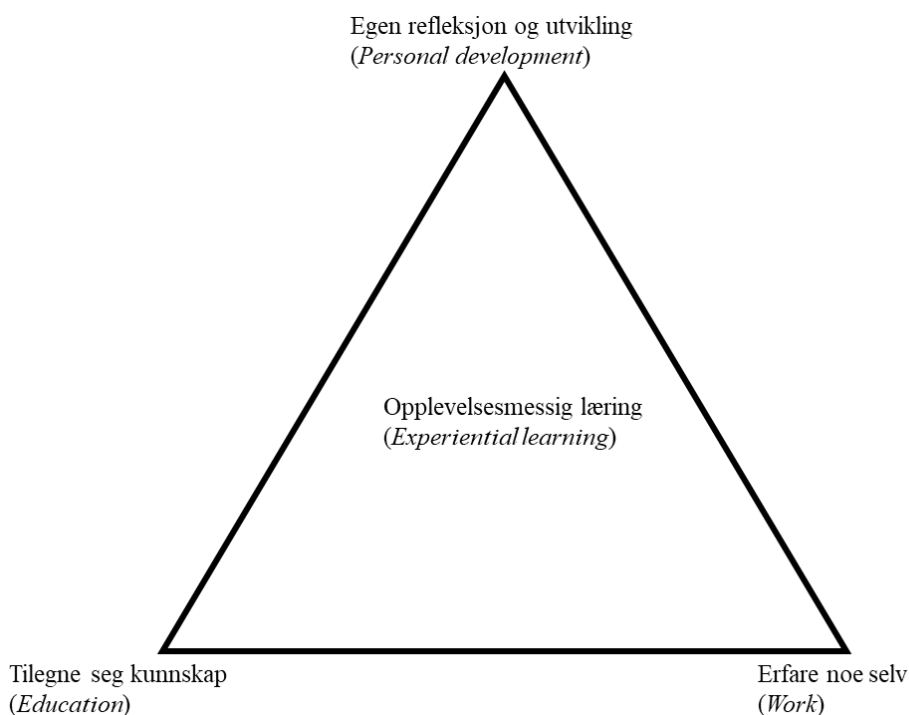
For å på best mulig måte besvare problemstillingen og forskningsspørsmålene i denne oppgaven er to teoretiske temaer valgt. Disse er beslutningstaking og situasjonsforståelse. Kjennskap til teori om disse temaene gir grunnlag for forståelse av temaene i praksis, og hvordan polititjenestepersoner beslutter å avfyre skudd i kritiske situasjoner. Men før oppgaven greier ut om teorien rundt de temaene, vil teori rundt læring og bruk av simulering for læring av beslutningstaking, redegjøres for kort. Dette for å danne et grunnlag om, og i så fall hvorfor simulerte situasjoner egner seg for fremkalling av det virkelige liv, og om slike simuleringer har noen nytteverdi for trening av beslutningstaking, og om slik simulering kan gi brukbar data til denne oppgaven.

3.1 LÆRING OG TRENING – SIMULERING

For å lære noe må man trene, vil de fleste være enige i. John Dewey, en amerikansk psykolog og pedagog sa at den beste måten å lære på er «*first-hand experience*», altså det å erfare noe selv (Dewey, 1903, s. 200). Med dette mente han at det er stor forskjell mellom å «få noe», og å måtte «skaffe noe selv». Overført til trening og læring betyr dette at det er bedre å gjøre noe selv, og oppleve det, enn å lese om at noen andre har gjort det (Dewey, 1903). For de fleste er det en selvfølge at hvis man fysisk trener på noe, blir man bedre. Men det bør også sammenholdes med teoretisk læring. Jo mer trening og teoretisk kunnskap en politibetjent har, jo bedre løser betjenten oppdragene sine (Aas, 2016). Heggen og Damsgaard (2010) beskriver begrepet «*practicise shock*» som det «sjokket» som møter ferdig utdannede studenter fra praktiske utdanninger som sykepleiere, lærere og sosialarbeidere (Heggen & Damsgaard, 2010). Begrepet setter ord på forskjellen mellom opplæringssituasjonen og den virkelige arbeidshverdagen. Opplæring og trening vil aldri kunne omfavne alle aspektene av det virkelige liv. Men det finnes treningsverktøy som vil kunne hjelpe til å trene på oppdrag en politibetjent vil kunne møte i hverdagen (Heggen & Damsgaard, 2010). Å bruke, og simulere, reelle hendelser fremstår rent intuitivt som fornuftig.

I en studie av om norsk politiutdanning oppfattes som relevant for yrket, trekkes det frem at ferske ansatte direkte fra politihøgskolen ikke alltid er mentalt forberedt for å en dag kanskje måtte avgjøre om de skal avfyre skudd mot noen eller ikke (Aas, 2016). Tatt i betraktning at en polititjenesteperson en dag vil kunne stå i denne meget kritiske beslutningssituasjonen, er

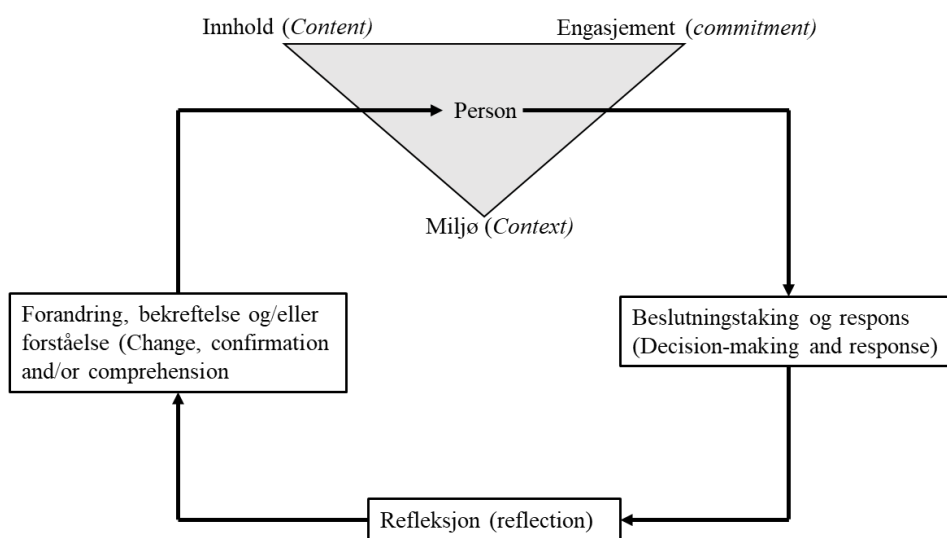
det åpenbart at forberedelse ved trening er viktig. På tross av at mange deltagere i Aas (2016) sin undersøkelse oppgir at de bruker «sunn fornuft» og magesfølelse i politiarbeidet, trekkes det frem at denne er basert på opplæring og trening. Både teoretisk og praktisk. «Learning by doing» er like valid i dag som da Dewey (1903) først kom med ideen på tidlig 1900-tallet, som senere er gitt stor støtte av blant annet Kolb og utviklingen av «*experiential learning*» (Kolb, 2015). Direkte oversatt til norsk kan vi kalle det «opplevelsesmessig læring». Denne teorien forklarer at læring er en prosess hvor kunnskap blir skapt ved å oppleve og erfare noe selv. I Kolb sine egne ord sier han at «*experiential learning*» er en sammensatt prosess mellom «*personal development*», «*work*», og «*education*». Dette er nærmere fremstilt i figur 3-1. Videre beskriver Kolb (2015) at man ved kritisk selvevaluering av sine handlinger og beslutninger vil kunne få enda større grad av læring. Teorien kombinerer altså det å erfare noe selv, det å tilegne seg kunnskap, og det å reflektere og utvikle seg selv. Til sammen gir disse tre faktorene «*experiential learning*» (Kolb, 2015).

Figur 3-1 viser de tre faktorene i "experiential learning" (Kolb, 2015).

Salas et al. (2001) trekker frem dette i sin forskning. Simuleringen i seg selv gir ikke nødvendigvis den beste læringseffekten alene. Den beste læringseffekten kommer først når simuleringen brukes til evaluering i ettertid. Slik læringseffekt ga tydelig utslag i forskningsprosjekt utført av Saus et al. (2006). Her viste forskningen at riktig trening i

simulator, med bruk av faktorene i *experiential learning*, at deltakerne fikk bedre kognitiv kapasitet og forståelse av situasjonen de ble testet i (Saus, et al., 2006). I tillegg til faktorene i *experiential learning*, kan bruken av simulatortrening brytes ytterligere opp i deler, for å gjøre den enda mer effektiv (Aronsson, Artman, Brynielsson, Lindquist, & Ramberg, 2019). Aronsson et al (2019), peker på flere slike deler. Blant annet bør det på forhånd defineres overordnede mål med treningen samt gjennomføre analyse av målene for å bryte de ned og skape delmål. Videre må det skapes relevante simuleringsscenarioer ut fra målene som er satt. Og, som Salas et al. (2001) også understreket, må etterarbeidet og evalueringen av treningen struktureres godt. Denne må være pedagogisk designet og gi refleksjon. Aronsson et al. (2019) peker også på at det er viktig å skape rett motivasjon hos de som skal gjennomføre trening i simulator for at den skal gi mest mulig utbytte. Dette utbyttet vil gjøre den som trener bedre rustet til å praktisk håndtere, samt gi bedre grunnlag for å ta, beslutninger i lignende situasjon senere. Sommer et al. (2017) trekker frem at trening på kritiske situasjoner er viktig for beslutningstakingen i en reell hendelse. De fremstiller god læring i beslutningstaking med mange likhetstrekk til «*experiential learning*». Deres synliggjøring av læring i beslutningstaking er i illustrert i figur 3-2.

Figur 3-2 viser læring av beslutningstaking (Sommer, Njå, & Lussand, 2017)

For å gi et godt utgangspunkt for læring må individet gis noe innhold som skal læres, det må gis et i et godt læringsmiljø, og vedkommende må ha lyst og engasjement til å lære. Når

denne personen opplever noe i en simulering, eller i en reell kritisk hendelse, vil individet måtte ta en beslutning som respons til det som skjer. Det er på bakgrunn av denne beslutningen man i ettertid kan reflektere. Det er denne refleksjonen, enten av en simulert hendelse, eller en reell kritisk situasjon, som gir størst grad av læring ifølge både Sommer et al. (2017), Salas et al. (2001), og Phelps et al. (2016). Til slutt i «læringssirkelen» til Sommer et al. (2017) betegnes selve læringen som en forandring i atferd, en bekreftelse på at man gjør riktig og/eller en forståelse av beslutningssituasjonen vedkommende ble utsatt for (Sommer, Njå, & Lussand, 2017).

3.2 BESLUTNINGER

Det å beslutte noe i det daglige er i utgangspunktet å velge mellom to eller flere alternativer. Vi tar beslutninger i hverdagslivet vårt hver eneste dag, uten problemer. De fleste beslutningene vi tar gjør vi på bakgrunn av hva vi tidligere har erfart om valget. Det kan være avgjørelser om hva en skal spise til middag, hvordan en skal disponere døgnet 24 timer, hvilken vei man skal ta til jobb, eller så enkelt som hvilke klær man skal ha på seg. Disse beslutningene fremstår nok for de fleste som lite utfordrende og kan gjøres enkelt uten større analytiske arbeider i forkant. Beslutningene er nærmest intuitive og automatiske. Noen av beslutningene er til og med «ikke-villede», men en «ryggmargsrefleks» innebygd i oss fra dyriske tider (Kahneman, 2012). Dette kan være at vi velger å ikke spise fluesopp, eller at vi tar oss for med hendene hvis vi faller. Disse hverdagslige valgene er som regel ikke forbundet med noen særlig stor konsekvens hvis valget skulle vise seg å være feil eller mindre riktig. I tillegg er ofte ikke tidspresset på slike hverdagslige beslutninger stort og usikkerhetene oftest også begrensede. «Enkelheten» i disse type beslutninger gjør at de krever minimalt med kapasitet i hjernen vår. Kahneman beskriver disse prosessene i hjernen som en del av «system 1» eller det «automatiske systemet» (Kahneman, 2012). På den andre enden av skalaen har vi beslutninger som er krevende å håndtere. De krever mer kapasitet for å forstås og fortolkes, og må analyseres nøyere før en beslutning kan tas. Det kan være beslutninger i hverdagslivet som krever mer komplekse prosesser i hjernen vår, som for eksempel navigering i tett trafikk eller innkjøp av ingredienser til en avansert middagsrett vi aldri har laget før. Kahneman (2012) beskriver disse mer analytiske prosessene som prosesser som skjer i hjernens «system 2», eller det «anstrengende systemet» (Kahneman, 2012). Hvis disse type beslutninger i tillegg preges av, en eller gjerne flere av, faktorene *tidspress, usikkerhet og konsekvens* kan de

bli vanskeligere å håndtere. Må vi for eksempel beslutte oss for å legge inn et bud på en ny bolig eller ikke, kan denne beslutningen for de fleste være vanskelig. Den kan være under tidspress og bære preg av både usikkerhet og eventuelle konsekvenser. Likevel må denne beslutningen kunne sies å være av en viss hverdagslig karakter da de ikke handler om liv og død. Hvis vi tillegger beslutningen konsekvenser som omhandler liv og helse, kan den sies å bli virkelig kritisk. Beslutninger som tas av polititjenesteperson i slike kritiske situasjoner vil alltid påvirke utfallet (Sommer, Njå, & Lussand, 2017).

3.2.1 Kritisk situasjon

En situasjon som betegnes *kritisk* er alt annet en hverdagslig. Kanskje også for ansatte i nødetatene. Det er naturlig å tenke seg at betegnelsen *kritisk situasjon* kommer fra ordet *krise*. En *krise* forklares i det norsk leksikon som en «*vanskelig situasjon, eller en plutselig forandring*» (Store Norsk Leksikon, 2018). Videre refererer NOU 2012:14, også kjent som 22. juli kommisjonsrapporten, til en krise som en situasjon som «*kjennetegnes ved at de kommer uventet og utvikler seg raskt og uforutsigbart*» (NOU 2012:14). Videre defineres en krise i Politiets Beredskapssystem del 1, som «*en uønsket hendelse med høy grad av usikkerhet og potensielt betydelige konsekvenser for den som rammes*» (Politidirektoratet, 2020). Med disse definisjonene som bakteppe kan man forstå hva en kritisk situasjon dreier seg om. En kritisk situasjon vil være en situasjon som **plutselig oppstår**, som er **vanskelig å tolke**, som har **stor grad av usikkerhet**, og som kan få **store konsekvenser**. Det å ta beslutning i en slik kritisk situasjon er åpenbart alt annet enn hverdagslig. Rosenthal et al. (1989) definerer krise som «*en alvorlig trussel som under tidspress og usikkerhet gjør det nødvendig å foreta kritiske beslutninger*» (Rosenthal, Charles, & t'Hart, 1989, s. 10). Politibetjenter er personer som i sin jobb kan komme i slike kritiske situasjoner og må ta slike beslutninger. Dette er ansatte i en organisasjons «*sharp end*» som Flin et al. kaller det (Flin, O'Conner, & Crichton, 2008). Med dette menes ansatte som jobber i risikoorganisasjoner og som utfører kritiske arbeidsoppgaver.

3.2.2 Ulike typer beslutningsprosesser og modeller

Mennesket har forskjellige typer beslutningsprosesser, og noen prosesser er mer egnet enn andre til å brukes i kritiske situasjoner. Som nevnt i innledningen av kapitel 3.2 om

beslutninger, gir Kahneman (2012) et godt bilde på hvordan menneskehjernen håndterer beslutninger. Kahneman beskriver to systemer som arbeider sammen. System 1 tar seg av alle hverdagslige, intuitive, og ikke-kritiske beslutninger, men overvåkes hele tiden av system 2. Der system 1 ikke forstår situasjonen, kobles system 2 inn som en mer analytisk prosess. (Kahneman, 2012). Videre understreker Kahneman at menneskets hjerne ikke er faktisk delt opp i systemer slik han beskriver, men at denne måten å se menneskets beslutningsprosesser på er illustrerende for å forstå den kognitive prosessen i hjernen vår (Kahneman, 2012). Individets beslutningsprosess vil også påvirkes av vedkommende sin *kognitive stil*, samtidig som beslutningsprosess ikke sees på som et personlighetstrekk (Reginald & Scott, 1995). *Kognitiv stil* innenfor beslutningsteori betyr hvordan individet oppfatter situasjonen rundt seg og hvordan vedkommende tar beslutninger på bakgrunn av dette (Reginald & Scott, 1995).

I lang tid har det vært flere forskjellige teorier for menneskets beslutningsprosess utover, og i noen tilfeller motstridende til, Kahnemans to systemer. *Classical decision making* (CDM) kan spores tilbake til 1700-tallet (Klein, Lipshitz, Orasanu, & Salas, 2001). Denne teorien for beslutningstaking hadde fire utpregede fokusområder, ifølge Klein et al. (2001). Det skulle være fokus på, 1) at det foreligger **valg** (*choice*) mellom alternative løsninger i beslutningssituasjonen, 2) at det kan **forutses** (*input-output orientation*) hvilket alternativ som vil passe best ut ifra beslutningstakers preferanse, eller kognitive stil, 3) at en beslutning bygger på en analytisk **forståelse** (*comprehensiveness*) av situasjonen som krever nøye informasjonsinnhenting, 4) at utvikling av kontekstfrie **modeller** (*formalism*) som skal kunne benyttes i alle situasjoner.

Siden utviklingen av CDM har nyere og forskjellige teorier tatt form, blant annet *Behavioural decision theory* (BDT), *Judgment and decision making* (JDM) og, *Organizational decision making* (ODM). Disse har utviklet seg i tråd med tiden de kom i og tematikken de ble lagd for å brukes i (Klein, Lipshitz, Orasanu, & Salas, 2001). Felles for disse teoriene er at de ikke er optimale for forståelsen av beslutning nettopp i kritiske beslutningssituasjoner hvor faktorene, tidspress, usikkerhet og konsekvens er fremtredende (Flin, O'Conner, & Crichton, 2008). I en kritisk situasjon skal en beslutning kun være «god nok» for å få kontroll over det inntrufne. I en ikke kritisk situasjon vil beslutningsprosessen søke å være best mulig og helst en «100 % løsning» (Flin, O'Conner, & Crichton, 2008). Slike beslutningsprosesser passer best ved for eksempel økonomiske analyser i bedrifter.

En annen stor utfordring ved å bruke de klassiske beslutningsteoriene i kritiske situasjoner var at flere av disse teoriene baserte seg på kapasitet ut over det menneskelige sinn alene har mulighet for (Klein, Lipshitz, Orasanu, & Salas, 2001). Disse beslutningsteoriene ble bygget på at beslutning skulle basere seg på dyptgående analyser over tid. Denne utfordringen ble synliggjort i teorien om *bounded rationality* (Herbert, 1972). Denne teorien ga en forståelse av at den menneskelige kognitive beslutningsprosessen vil legge en begrensning på selve prosessen. Altså er det ikke mulig for et menneske å fullt ut forstå alle faktorer i en kritisk beslutningssituasjon. Dette støttes også av Kahneman (2012) som beskriver at «system 2», som er den analytiske angrepsmetoden til beslutninger, kun har et visst nivå av kapasitet. Overgår man dette nivået klarer ikke hjernen å håndtere situasjonen. Dette gir ifølge Herbert en *avgrenset rasjonalitet* (Herbert, 1972).

I tillegg til å kjenne til de kognitive begrensningene i menneskets beslutningsprosess vil det også kunne være viktig å kjenne hvordan en selv tar beslutninger. Reginald og Scott (1995) utviklet en metode for å definere beslutningstypetil. De fant at man kan skille mellom *rational, intuitive, dependant, avoidant* og *spontaneous*. Oversatt til norsk vil vi kalle disse beslutningstypetilene analytisk, intuitiv, avhengig, unnvikende og spontan. Av disse er det i hovedsak to typer beslutningsprosesser i individet som peker seg ut som mest fremtredende og overordnede. Den analytiske (rasjonelle) som kan knyttes opp mot Kahnemans system 2 (Kahneman, 2012), og den intuitive (magefølelse) (Reginald & Scott, 1995), som kan knyttes opp til Kahnemans system 1 (Kahneman, 2012). En analytisk (rasjonell) tilnærming til en beslutning vil være logisk og vurderende. Dette gir en beslutningstaker som er lite dynamisk og kreativ i løsningen, men vil basere en beslutning på faktiske forhold. Den vil betegnes som langsom og kunne gi fysiologiske reaksjoner hos vedkommende som skal beslutte. Reaksjoner som høyere puls, utvidede pupiller og ansente muskler kjennetegner dette (Kahneman, 2012). Den intuitive tilnærmingen vil bygge mer på beslutningstakers «magefølelse» og erfaring. Dette gir en beslutningsprosess som er dynamisk og kreativ, men beslutningstaker kan fort konkludere med at valgt løsning er riktig og derav låse seg til denne (Reginald & Scott, 1995). Denne beslutningsprosessen er rask og for det meste automatisert (Kahneman, 2012). På tross av at Reginald og Scott (1995) fant tydelige beslutningstyper i sin studie, bemerket de også at et individ alltid vil variere sin beslutningstype i forhold til hvilken situasjon vedkommende står i og omfanget av den. Dette vil basere seg på individets erfaring i aktuell beslutning, og derfor kunne preges av individet selv. Dette gir et fokus på individet i

beslutningssituasjonen, mer enn selve beslutningssituasjonen. Denne tanken ble allerede lansert og videre utforsket på 1980-tallet og ble kalt *Naturalistic decision making*.

3.2.3 Naturalistic Decision Making (NDM)

Naturalistic decision making (NDM) har ingen direkte norsk oversettelse til norsk, men deler vi ordet opp og oversetter det, får vi «naturalistisk beslutningstaking». Naturalismen er for de fleste kjent som en epoke og stil innenfor litteraturen som omhandler å skildre mest lik virkeligheten og at menneske ikke kan påvirke sin skjebne. Naturalisme som forskningsmetode er en metode som skal beskrive en situasjon slik den skjer, uten påvirkning fra forsker (Tjora, 2020). Fra dette kan vi trekke at *Naturalistic decision making* beskriver beslutningstaking som en teori som ser på individet og beslutningssituasjonen som den er. Teorien skaper en kobling mellom de kontekstuelle faktorene, beslutningstageren, og selve beslutningen (Klein, Lipshitz, Orasanu, & Salas, 2001).

Under utviklingen av NDM skiftet fokuset i teorien noe. I begynnelsen ble NDM definert ut ifra konteksten beslutningen ble tatt i. Beslutningstaker, og vedkommende sin kunnskap og eventuelle ekspertise, ble rangert sekundært (Klein, Lipshitz, Orasanu, & Salas, 2001). Videre ut i 1990-tallet blir det en overgang fra at selve beslutningssituasjonen var i fokus, til at beslutningstaker ble satt i fokus. Nærmere bestemt et fokus på hvordan beslutningstaker brukte sin kunnskap og ekspertise i den aktuelle beslutningssituasjonen (Klein, Lipshitz, Orasanu, & Salas, 2001). Flin et al (2008), trekker frem at første steg i en beslutningstaking er å forstå situasjonen man står i. Spesielt det å avklare om man har god eller dårlig tid, samt om risikoen er høy eller lav. Ut ifra denne raske defineringen av beslutningssituasjonen vil en beslutningstaker velge beslutningsstil.

Figur 3-3 viser beslutningsprosessen i NDM basert på Flin et al. (2008, s. 44)

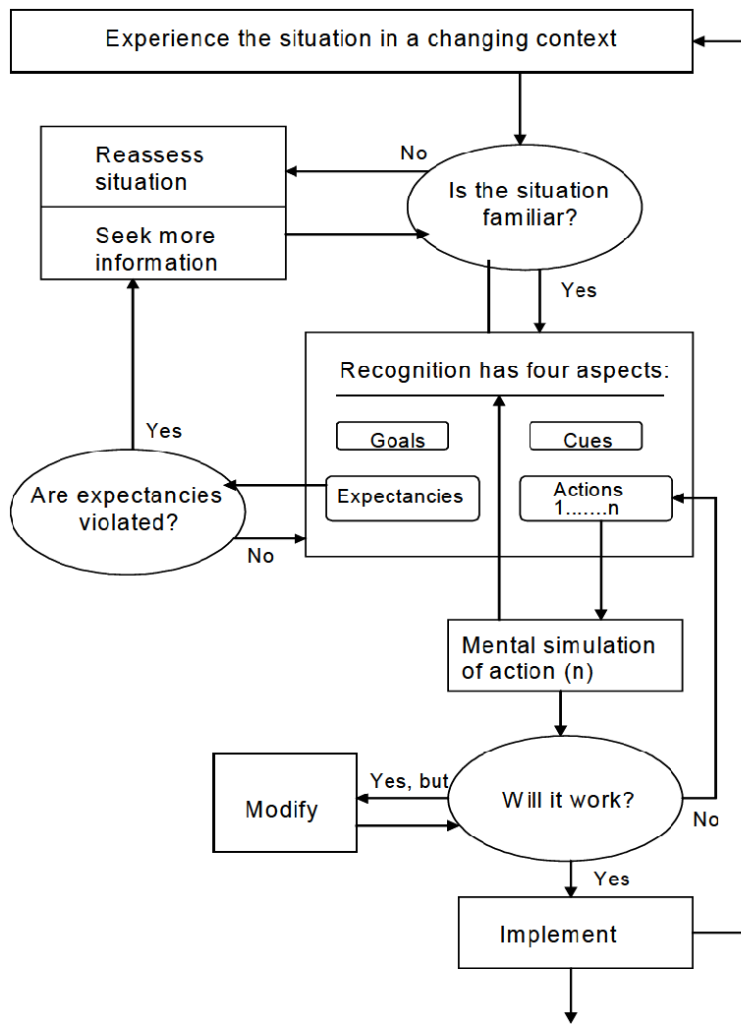
Som nevnt tidligere i kapittel 3.2.2 er det i hovedsak to mest fremtredende beslutningstaker stiler i NDM. Det er en analytisk stil, og en intuitiv stil. Den største forskjellen mellom disse beskrives å være hvor raskt beslutningen tas (Reginald & Scott, 1995). Av dette er det tydelig at en intuitiv beslutningsprosess er mest formålstjenlig i kritiske beslutningssituasjoner preget av spesielt dårlig tid, og en analytisk tilnærming er bedre i beslutningssituasjoner hvor man har mer tid å bruke til vurderingen.

Konklusjonene fra forskjellige forskningsarbeider utført på beslutningstagerne i kritiske situasjoner var nettopp at de ofte besluttet ut fra intuisjon og erfaring. Man så at beslutningstagerne støttet seg på sin erfaring og kategoriserte beslutningssituasjonene de sto i (Klein, Naturalistic Decision Making, 2008). Dette for å ta en rask beslutning, fremfor å analysere beslutningssituasjonen mer inngående. Dette fordret at vedkommende som tok beslutningen hadde en viss grad av gjenkjennelse til situasjonen, altså erfaring. Videre forskning på hvordan erfarne eksperter tok slike beslutninger i kritiske situasjoner fikk navnet *Recognition-primed decision making*.

3.2.4 Recognition-primed Decision Making (RDM)

I arbeidet med *Naturalistic decision making* ønsket man å forske mer på hvordan erfaring ble brukt i beslutningsprosesser. Dette fokuset utviklet seg etter hvert til å bli en egen teori som så nærmere på nettopp det. Hvordan «eksperter» eller erfarne fagfolk kan ta raske og intuitive beslutninger på bakgrunn av erfaring. Denne teorien fikk navnet *Recognition-primed decision making* (RDM), og betyr nettopp det. «Gjenkjennelsesbasert beslutningstaking». Teorien om RDM hadde sitt utspring i forskning på operative ledere i brannvesenet og hvordan de besluttet angrepsmetode mot branner (Klein, Lipshitz, Orasanu, & Salas, 2001).

Utgangspunktet for denne forskningen var at eksperter som måtte ta beslutninger i kritiske situasjoner med tidspress og usikkerhet kun ville analysere et fåtall mulige løsninger til problemet. På tross av dette utgangspunktet, og i motsetning til tidligere forskning på *Classic decision making*, som innebar at beslutningstaking måtte inkludere minst to alternativer, konkluderte Klein et al. (2001), at lederne i brannvesenet ofte stolte på sin første intuitive vurdering av situasjonen. Dette gjør de ved å umiddelbart søke etter kritiske faktorer og ved å lage mål for beslutningene som må tas. De vurderte sjeldent flere enn kun ett alternativ for angrep mot brannen. Klein et al. (2001) fant videre at RDM opererte med i hovedsak tre forskjellige variasjoner. Alle variasjonene la til grunn at beslutningstageren var meget erfaren innenfor feltet beslutningen skulle tas i. Videre ble variasjonene koblet til kompleksiteten i beslutningssituasjonen og følgende hovedtrekk: i mindre komplekse situasjoner brukte lederen sin første tanke om angrepsmetode og besluttet dette raskt og intuitivt (Klein, Lipshitz, Orasanu, & Salas, 2001). I mer komplekse situasjoner ville ledere skape seg en antakelse om hvordan situasjonen hadde oppstått og ta beslutninger basert på dette (Klein, Lipshitz, Orasanu, & Salas, 2001). I de mest komplekse situasjonene, og den siste variasjonen i RDM, sammenlignet lederne flere alternative beslutninger og de eventuelle utfallene av disse. Felles for alle variasjonene er at beslutningstakerne søker og finner mønster i hovedfaktorene og mest relevante elementene i situasjonen de har foran seg, utifra det de kjenner seg igjen i fra tidligere erfaringer. Når beslutningstaker finner en likhet mellom den forestående situasjonen de står i og tidligere erfart eller lært handlingsmønster, kan vedkommende basere sine beslutninger på dette.

Figur 3-4 viser Klein et al. (1993) sin fremstilling av RDM modellen

I figur 3-4 (hentet fra Njå et al. 2009) illustrerer Klein (1993) hvordan en beslutningsprosess på RDM måten ser ut. Den tar utgangspunkt i at en erfaren leder observerer en kritisk situasjon. Vedkommende vil da måtte raskt avgjøre om situasjonen er noe som er erfart fra tidligere. Enten ved reell hendelse eller ved trening. Er situasjonen gjenkjennbar vil man måtte lete etter kritiske «cues» og «goals» i situasjonen (Njå & Rake, 2009). Dette betyr å se etter kontekstuelle faktorer som vil påvirke situasjonen, og målene ved å ta en beslutning. Med de kritiske kontekstuelle faktorene og målene definert, kan en beslutningstager se for seg hvordan eventuelle tiltak vil utspille seg. Dette refereres til som «*mental simulation of action*» i modellen til Klein et al. (1993) i figur 3-4. Ved denne mentale vurderingen avgjøres det om tiltaket vil fungere. Gjør det det, tas beslutningen og tiltaket iverksettes. Klein et al. (1993) legger også inn et moment om hvis situasjonen i utgangspunktet ikke fremstår som kjent. I så tilfelle må det i situasjonen vurderes på nytt, «*reassess situation*», og det må søkes etter mer

informasjon, «*seek more information*». Klein et al. (1993) sin dissekering av RDM beslutningsprosessen er grundig og trekker flere viktige momenter med modellen. De to kanskje viktigste er vurderingen av situasjonen som gjøres innledningsvis og den mentale filmingen av hvordan eventuelle tiltak vil utspille seg (Njå & Rake, 2009). Det RDM ikke inneholder er punkter om å finne flere løsningsalternativer som må vurderes mot hverandre. Dette ville vært en mer analytisk beslutningsprosess som beskrevet i *Classic decision making* teorien (Klein, 2008). RDM er intuitiv og rask beslutningsprosess. Men for å kunne bruke den er forståelsen av selve situasjonen viktig. Dette vil danne grunnmuren for den videre beslutningsprosessen.

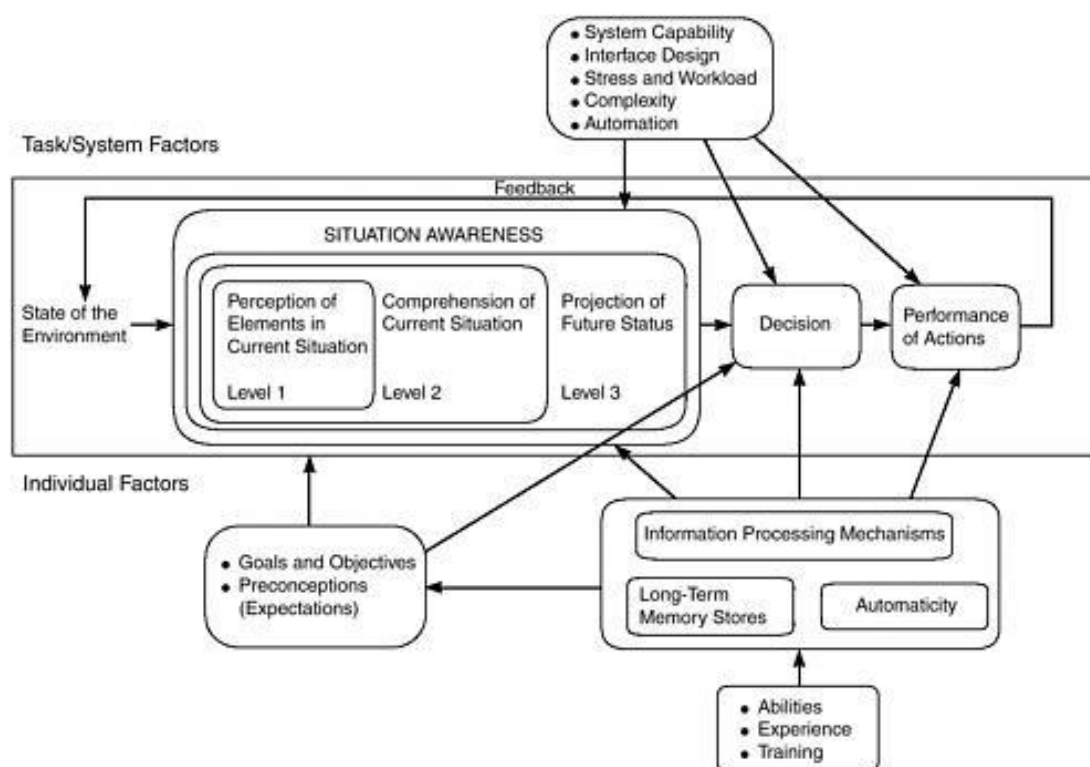
3.3 SITUASJONSFORSTÅELSE

I forskning på ulykker med fly pekes det på at i så mange som 88 % av ulykkene var menneskelige feil ved situasjonsforståelsen en av de avgjørende grunnene til ulykken (Endsley, 1997). I delkapitlene over blir det lagt frem hvordan en beslutningsprosess i en kritisk situasjon vil kunne være i henhold til *Naturalistic decision making*, og *Recognition-primed decision making*. I hele beskrivelsen av disse legges det til grunn at beslutningstaker forstår situasjonen vedkommende har foran seg eller i alle fall vedkommendes forståelse av situasjonen. Denne prosessen kalles «situasjonsforståelse». Politidirektoratet (2008) har utviklet et oppsett for nettopp systematiseringen av viktig informasjon for å skape situasjonsforståelse. Denne kalles «situasjonsvurdering» og er en prosess mot å danne seg situasjonsforståelsen. Prosessen er satt opp av følgende punkter: «trusselen, egne ressurser, tid til rådighet, vurdering av området/objekt, vær, lys og føreforhold, samband og ledelse» (Edvinsen, 2010, ss. 128 - 129). Denne fremstillingen av informasjon er ment til å gi støtte til politiet i sin forståelse av en situasjon for å danne grunnlag for videre beslutninger samt i mange tilfeller hvilken beslutningsprosess som skal brukes (Endsley, 1995). Enten en analytisk prosess eller en intuitiv prosess som omtalt i kapittel 3.2.2. Beslutningen som tas, kan være helt riktig, men hvis situasjonsforståelsen er feil, blir utfallet også mulig feil.

Endsley definerer “*situation awareness*” som “*the perception of the elements in the environment within a volume of time and space, the comprehension of their meaning and the projection of their status in the near future*” (Endsley, 1988). Fra denne definisjonen kan vi trekke tre nivåer av situasjonsforståelse. Det første nivået omhandler å oppfatte de kontekstuelle faktorene samt trekke ut de mest relevante (Endsley, 1997). Allerede på dette

nivået kan man, ved å identifisere «*cues*», danne seg et beslutningsgrunnlag slik det er beskrevet i *Recognition-primed decision making* i kapitlet over. Der handlet det om at erfarne ledere vil kunne kjenne igjen «*cues*», eller faktorer i situasjonen, og raskt danne seg en forståelse. Videre forklarer Endsley (1997) det andre nivået i sin definisjon. Her pekes det på at man faktisk forstår de kontekstuelle faktorene i situasjonen man på første nivå har oppfattet. Man kan få en enda høyere forståelse av de kontekstuelle faktorene hvis man også kan relatere disse til situasjonen eller oppdraget man har. Det siste og tredje nivået i Endsley (1997) sin definisjon omhandler å forutse fremtiden og hvordan situasjonen vil fortsette. Klarer man altså å identifisere de kontekstuelle faktorene, forstå dem og relatere dem til situasjonen, og til slutt forutse hva som kommer til å være den videre utviklingen, ja da har man ifølge Endsley en god situasjonsforståelse på tre nivåer. Dette kan danne grunnlaget for effektive og riktige beslutninger (Endsley, 1997).

For å systematisere og fremstille en god situasjonsforståelse samt sette dette inn i en beslutningssituasjon, har Endsley (1995) laget en modell som illustrerer dette (figur 3-5). I boksen merket «*Situation awareness*» er selve situasjonsforståelsen tegnet opp i de tre nivåene av forståelse. Videre viser modellen hvordan forståelsen går videre til en beslutning (*decision*), og et tiltak kan iverksettes (*performance og actions*). Denne prosessen er i stor grad lik Klein et al. (1993) sin fremstilling av *recognition-primed decision making* illustrert i figur 3-5 og er det Endsley kaller et situasjonsforståelses- og beslutningssystem (Endsley, 1995).

Figur 3-5 viser Endsley sin modell av "situation awareness" i beslutningssituasjon (Endsley, 1995)

Videre i Endsley (1995) sin modell er det tillagt en del individuelle faktorer som påvirker selve situasjonsforståelses- og beslutningssystemet. Disse er fremstilt under boksen merket «situation awareness». Her trekker Endsley frem individets informasjonsprosesseringsmekanismer og det som påvirker disse. Det kan være ferdigheter (*abilities*), erfaring (*experience*), og trening (*training*) (Endsley, 1995). Selv om det er individet som står i sentrum, på samme måte som i *recognition-primed decision making*, for denne modellen av situasjonsforståelse i en beslutningsprosess, vil også eksterne faktorer i selve situasjonen påvirke hele prosessen. Dette viser Endsley også. Hun knytter eksterne faktorer som stress til både situasjonsforståelsen, beslutningen og implementeringen av tiltak.

4 Metode

Selve kjernen i utarbeidelsen av enhver prosjektoppgave er forskningsdesignet som blir brukt. Forskningsdesignet tar utgangspunkt i et startpunkt hvor forskeren befinner seg før oppstart av forskningen, og veien til et ønsket slutt punkt som forskningen skal finne frem til (Yin, 2009). Oppgaven må designes slik at den passer oppgavens mål, men også være slik at forfatteren er komfortabel med den (Johannessen, Tufte, & Christoffersen, 2016). Det var derfor viktig å forsøke så tidlig som mulig å lage noen rettesnorer for hvordan denne oppgaven skulle utvikles videre. Tross at oppgaven baserer seg på tematikk jeg delvis kjenner godt fra før, er det annerledes når man tar «forskerbrillene» på. Det skal sies at jeg ikke har erfaring med å faktisk avfyre skudd i tjeneste reelt, og beslutningsprosessen rundt dette, kun erfaring rundt tema i den forstand at jeg har trent mye på det - hypotetisk. Min delvise erfaring med tematikken, og forskerperspektivet, gjorde at oppgaven ville være en utforskning av teori jeg ikke tidligere var godt kjent med. Dette kan kalles *eksplorativ* (Hellevik, 1995) form for forskning. Dette fordi jeg, ved startpunktet for forskningen, hadde lite teoretisk og praktisk kunnskap om temaene det skulle forskes på (Hellevik, 1995). Forskningsdesignet videre måtte gjøre det mulig å gi god forståelse av teorien for at oppgaven skulle få godt utbytte av datainnsamlingen, og videre god diskusjonen. I hele prosessen med oppgaven har det vært utfordrende å finne helt riktig problemstilling og forskningsspørsmål, noe som kan være typisk for *eksplorativ forskning* (Hellevik, 1995). Ordlyden, og fokuset i innledningen og problemstillingen har vært justert flere ganger. Dette for å tilpasse seg denne oppgavens formelle krav, gjennomførbarhet, plassering i forhold til tidligere forskning, og utfallet av datainnsamlingen. Dette er normalt i en prosess der man utvikler forskningsdesignet underveis som denne oppgaven har gjort (Tjora, 2020). Målet med forskningen var å samle inn, analysere og tolke data for å kunne gi svar opp mot oppgavens problemstilling. Det mest egnede er da å bruke samfunnsvitenskapelig fremgangsmåte (Johannessen, Tufte, & Christoffersen, 2016). Innenfor de samfunnsvitenskapelige metodene skiller vi i hovedsak mellom kvalitative og kvantitative metoder. Hovedforskjellen mellom disse to metodene, er hvordan dataen blir anskaffet. Gjør man bruk av en kvantitativ metode vil man kunne avdekke hyppigheten av en hendelse. Bruker man en kvalitativ metode vil man kunne avdekke hvorfor en hendelse skjer (Johannessen, Tufte, & Christoffersen, 2016). Denne oppgaven søker å belyse hvordan polititjenestepersoner i en gitt simulert væpnet konfrontasjon velger å avfyre skudd. Metoden som skal tas i bruk for å nå dette målet, må derfor være slik at det får frem hvordan polititjenestepersonene oppfatter temaet. Til dette er en kvalitativ metode passende,

da den er god til nettopp å forstå hvordan mennesket oppfatter de aktuelle temaene som det forskes på (Johannessen, Tufte, & Christoffersen, 2016). På bakgrunn av den kvalitative tilnærmingen og mine inngangsverdier vil forskningen i denne oppgaven ha det Danermark et al. (1997) kaller en *abduktiv* forskningsstrategi (Danermark, Ekstrom, Jakobsen, & Karlsson, 1997). Dette innebærer at forskningsstrategien søker å bringe frem en forståelse for et tema, ikke nødvendigvis en forklaring.

I dette kapitlet vil prosessen med oppgaven beskrives og valgene som ble tatt, forklart. Kapitlet tar først for seg hvem jeg er som forsker. Så vil det legges frem en innledning om metodevalg, før de konkrete, valgte metodene beskrives og forklares. Disse er litteraturanalyse, intervjuer og observasjon. Det blir også beskrevet hvilke kandidater som ble brukt i datainnsamlingen og hvordan de ble valgt. Videre vil jeg i metodekapitlet legge frem de begrensninger som måtte tas i denne oppgaven, før oppgavens kvalitet vurderes. Dette gjøres ved en gjennomgang av reliabilitet og validitet som danner grunnlaget for eventuell mulig generalisering. Avslutningsvis trekkes også forskerens egne tanker om styrker og svakheter med denne oppgaven frem.

4.1 FORSKEREN «MEG»

I det daglige arbeider jeg som polititjenesteperson i et politidistrikt i Norge. Min arbeidshverdag består av å jobbe tre-skift turnus og løse de utfordringene som møter oss som politi. Jeg kjører politibil og er ute blant folk. Jeg opplever hver dag elementer i samfunnet de fleste er foruten. Det å skulle bruke mye av min tid på å sitte inne og lese, skrive og forske, kom ikke naturlig for meg. Det var derfor viktig for motivasjonen og forståelsen at oppgaven jeg skulle skrive omhandlet noe jeg selv var interessert i, og noe jeg ønsket å lære mer om. Noen forskere mener at dette er en forutsetning for nettopp god kvalitativ forskning da dette skaper engasjement og forståelse (Gadamer, 1989; Heidegger, 1962). Utgangspunktet mitt ble at jeg ønsket å bli bedre til, og lære mer om, situasjonsforståelse og beslutningstaking. Dette er to, i mine øyne, essensielle temaer innenfor operativt politiarbeid. Med dette bakteppet kom jeg frem til at jeg ønsket å bruke disse to temaene til å forske på hvordan polititjenestepersoner i Norge velger å avfyre skudd i tjeneste. Jeg har en stor tro på og erfaring med at utvikling av politiets kunnskap om situasjonsforståelse og beslutningstaking, kan gi positiv effekt på hvordan vi trener på å beslutte om vi skal avfyre skudd eller ikke. Dette betød at jeg måtte forske på min egen arbeidshverdag i min egen virksomhet. I sin

artikkel som het «*To what extent can we trust police research? – Examining trends in research «on», «with», «by» and «for» the police*» refererer Davies (2016) til Brown (1996) sin typologi av forskere som forsker på politirelaterte temaer. Jeg er, som ansatt i politiet og som forsker **på** politiet, det Brown betraktet som en «*insider insider*» (Brown, 1996). En slik forskerrolle ble karakterisert som en som forsker med smalt fokus for intern bruk. I utgangspunktet betraktet jeg dette som noe positivt da jeg fra før hadde en viss praktisk kunnskap om temaene jeg skulle forske på tross at jeg aldri selv har avfyrt skudd i tjeneste. I tillegg ville jeg ha enkel tilgang til materiale (situasjoner og individer) å undersøke. Etter hvert ble erfaringen at det var mye positivt i å forske på egen organisasjon, men det fantes også utfordringer. Både praktiske og etiske. Innledningsvis i arbeid med teorien var det til tider vanskelig å løsrive seg fra den etablerte erfaring med beslutningstaking og situasjonsforståelse jeg allerede hadde, for å kunne akseptere at akademikere også hadde mye kunnskap om temaene. Jeg opplevde flere ganger at jeg måtte forandre mine tanker om temaene å også til tider innrømme at jeg har gjort feil i min praktiske håndtering av situasjonsforståelse og beslutningstaking tidligere i min arbeidshverdag. Slik forutinntattheten er en av farene av å forske på sin egen organisasjon (Johannessen, Tufte, & Christoffersen, 2016). Denne måtte jeg håndtere ved å analysere min egen forståelse av temaene. Etter hvert som jeg oppdaget min egen forståelse lærte jeg meg en bredere og bedre oppfattelse av hvordan jeg bedømmer og håndterer en situasjon, og hvordan jeg tar beslutninger. Også i arbeid med selve datainnhenting, ble det en utfordring å forske på egen virksomhet. I datainnsamlingen ble kollegaers tanker om situasjonsforståelse og beslutningstaking håndtert. I denne prosessen var det tidvis utfordrende å skulle legge vekk egne tanker og erfaringer for å kun notere ned det kollegaer sa og forklarte, uten bias. Dette spesielt hvis det, i intervjusammenheng, ble diskutert reelle hendelser som åpenbart var omfattet av politiets taushetsplikt. Kollegaer jeg intervjuet, anså meg som en kollega og derfor inntatt i samme taushetsplikt som dem. Dette skapte en etisk problemstilling. Det måtte da sørges for at rollen som forsker ble ivaretatt og derfor ble all nevning av taushetsbelagt informasjon i intervjuene utelatt i den videre behandlingen av data jeg samlet inn. Også hvis dette gikk på bekostning av relevant informasjon. Denne rollen som forsker, og ikke kollega, var uvant og i starten utfordrende å håndtere. I ettertid er jeg trygg på at det ble gjort riktig, og dette har gitt meg mye læring og refleksjon rundt «forskeren meg».

4.2 METODEVERKTØY

Ved oppstart av denne oppgaven måtte det samles inn og analyseres den teori og litteratur som allerede eksisterte på de aktuelle temaene. En slik litteraturanalyse danner fundamentet på enhver akademisk oppgave. Da problemstillingen for oppgaven ble utviklet ble det tydelig at datainnsamlingen måtte legge til rette for, og ha søkelys på, innhenting av erfaringer og tanker fra flere personer. Fra dette ble det klart at en kvalitativ metodestruktur vil være mest hensiktsmessig. Fordelen med kvalitative forskningsmetoder er at det samles inn dyptgående data fra et bestemt antall utvalgte personer om problemstillingen. Målet med denne oppgaven er nettopp det. Så den kvalitative metoden ved bruk av intervjuer falt tidlig som naturlig utgangspunkt. Da ville kandidatene få fortelle noe om sin oppfattelse av teamet, ved hjelp av spørsmål i et intervju. Dette kombinert med et observasjonsskjema, vil kunne gi signifikante slutninger i forhold til denne oppgavens problemstilling og forskningsspørsmål. Utfordringen ved kvalitative forskningsprosjekter er at det kan være vanskelige å generalisere data på grunn av begrenset antall informanter. Videre kan det være utfordrende og presentere data og konkludere bastant. For å enkelt kunne presentere en oversiktlig graf eller lignende måtte man tatt i bruk kvantitative metoder. Dette ville også kunne gjort oppgaven fremstilt som mer objektiv enn i en kvalitativ undersøkelse, da en slik undersøkelse baserer seg på subjektive tanker (Tjora, 2020). Imidlertid er det faglig dekning for at kvantitativ survey også kan være vel så mye basert på deltakerens eget syn som i et kvalitativt intervju (Tjora, 2020). Så lenge det gjennomføres tilstrekkelig kvalitative undersøkelser, og forfatteren erkjenner at undersøkelsene kan kunne påvirkes av både kandidaten og forfatteren selv, vil dette kunne sikre en så objektiv fremstilling av resultatet som mulig i prosjektet. Den største utfordringen med en kvalitativ undersøkelse er selve håndteringen av data som blir samlet inn og hvordan denne systemiseres og fremføres til slutt.

4.2.1 Litteraturanalyse

For å danne grunnlaget for en oppgave må en forsker ha oversikt over litteratur som allerede eksisterer innenfor samme tema. En slik analyse kan avdekke om det allerede er skrevet mye om aktuelt tema, eller om det eventuelt ikke er skrevet noe om det. I begge tilfeller må det kartlegges, og uansett må noe teori legges til grunn for forskningen. I denne oppgaven var målet med litteraturanalysen først å få en oversikt over tidligere forskning om *kritisk beslutningstaking i politiet*. Denne oversikten er lagt frem i kapittelet om «tidligere

forskning». Videre ble søket etter litteratur snevret inn mot *situasjonsforståelse*, *simulering* og *beslutningstaking* etter hvert som problemstillingen ble spisset mot disse. Disse temaene ble hovedfokuset for problemstillingen og forskningsspørsmålene, og måtte derfor greies godt ut om. Søkeprosessen etter den relevante teorien er oppsummert i neste avsnitt.

I søken etter teori og relevant forskning ble det brukt flere søkeord i oppstarten. Det ble tatt utgangspunkt i søk på «*policing*» i *Norsk senter for forskningsdata* sin søkemotor for publiseringskanaler. Dette ga mange treff på ulike publiseringskanaler fra hele verden. Disse publiseringskanalene er tidsskrifter som omhandler «*Politi*» og temaer rundt politivirksomhet. I disse tidsskriftene ble det videre søkt etter artikler og arbeid med søkeordene «*decision making*», «*critical decision making*» og «*shooting decision*». Erfaring fra denne søkeprosessen var at de forskjellige søkemotorene/publiseringskanalene, var veldig ulike i sine treff. Noen av søkene ga treff på mange artikler, men de fleste var veldig lite aktuelle for denne oppgaven. Andre søkemotorer var veldig gunstige med gode treff, relevante for oppgaven. For å spesifisere treffene ble det i noen tilfeller gjort avgrensninger. Dette ble gjort ved å luke ut ord som «*hostage*» og «*terror*» da det var et stort antall treff på disse temaene som falt utenfor det denne oppgaven skulle belyse. I tillegg ble det også i noen tilfeller satt inn en begrensning på alder på treffene tilbake til 2015. Det ble søkt i følgende publiseringskanaler med de noterte søkemotorene:

- «*Policing, a journal of Policy and Practice*» - Oxford Academic
- «*European Journal og Policing Studies*» - Maklu-Uitgevers
- «*Journal of Policing, Intelligence and Counter Terrorism*» – Taylor and Francis online
- “*Police Practice and research*” – Taylor and Francis online
- “*Journal of police and criminal psychology*” – Springer Link
- “*Nordic journal and research of studies on policing*” – Idunn.no

Ut fra søkene i disse søkemotorene ble det funnet mye teori. De viktigste artiklene er fremlagt i tabell i vedlegg 8.1. I tabellen er den viktigste litteraturen som ble brukt under utarbeidelse av denne oppgaven, oppstilt. Litteraturen er kort oppsummert i kolonnen til høyre. Denne oversikten vil kunne gi andre enkelt tilgang til den viktigste teorien som ble lagt til grunn i denne oppgaven slik at det er enkelt å kunne utforske teorien ytterligere. En kortfattet oversikt over teorien som ble gjennomgått følger her:

- *Shooting decisions by police firearms officers*. Rhona Flin & Lucy Mitchell (Flin & Mitchell, 2007)

- *Decision-making style: The development and assessment of a new measure.* Susanne Scott & Reginald Bruce (Reginald & Scott, 1995)
- *Våpeninstruks for politiet. Kommentarutgave.* Tor-Geir Myhrer (Myhrer, 2016)
- *Naturalistic Decision making.* Gary Klein. (Klein, 2008)
- *Taking stock of naturalistic decision making.* G. Klein, R. Lipshitz, J. Orasanu og E. Salas (Klein, Lipshitz, Orasanu, & Salas, 2001).
- *Police officer involved shootings – retrospective study of situational characteristics.* U. Pettersson, J. Bertilsson, P. Fredriksson, M Magnusson og P Fransson. (Pettersson, Bertilsson, Fredriksson, Magnusson, & Fransson, 2017)
- *Tenke, fort og langsomt.* Daniel Kahneman. (Kahneman, 2012)
- *The role of situation awareness in naturalistic decision making.* M. Endsley (Endsley, 1997)
- *Theory or practice? Perspectives on police education and police work.* G. Aas (Aas, 2016)
- *Democracy in education.* J. Dewey (Dewey, 1903)
- *Experiential Learning. Experience as the source of learning and development.* David A. Kolb (Kolb, 2015)
- *Experiential learning and simulation-based training in Norwegian police education: Examining body-worn video as a tool to encourage reflection.* Joshua M. Phelps et. al. (Phelps, Strype, Le Bellu, Lahlou, & Aandal, 2016)
- *The science of training: A decade of progress.* Eduardo Salas og Janis A. Cannon-Bowers. (Salas & Cannon-Bowers, 2001)
- *The effect of brief situational awareness training in a police shooting simulator: An experimental study.* Evelys-Rose Saus, Bjørn Helge Johnsen, Jarle Eid, Per Ketil Riisem, Rune Andresen, og Julian F. Thayer. (Saus, et al., 2006)
- *Design of simulator training: a comparative study of Swedish dynamic decision-making training facilities.* Sanna Aronsson, Henrik Artman, Joel Brynielsson, Sinna Lindquist, og Robert Ramberg. (Aronsson, Artman, Brynielsson, Lindquist, & Ramberg, 2019)
- *Police officers' learning in relation to emergency management: A case study.* Morten Sommer, Ove Njå, og Kjetil Lussand. (Sommer, Njå, & Lussand, 2017)
- *Safety at the sharp end.* Rhona Flin, Paul O'Conner, og Margaret Crichton (Flin, O'Conner, & Crichton, 2008)

- *Toward a theory of situation awareness in dynamic systems.* M. Endsley (Endsley, 1995)
- *Norwegian Police use of firearms: Critical decision-making in dynamic and stressful situations.* (Henriksen & Kruke, 2020).

4.2.2 Bruk av skytesimulator

I denne oppgaven ble det besluttet at det skulle forskes på en oppsatt situasjon i en skytesimulator. Bruk av en slik metode vil alltid måtte følges av andre metodiske verktøy for å tolke data (Tjora, 2020). Et typisk slikt metodisk verktøy er intervjuer og observasjon, som også denne oppgaven benytter. Målet med bruk av skytesimulator i denne oppgaven var å skape en konkret situasjon som kandidatene kunne intervjues om. Det viktige var valget av hvordan den, simulerte væpnede konfrontasjonen, var. I dette tilfellet måtte den være av en slik karakter at det ville belyse hovedtemaene i oppgaven, *situasjonsforståelse* og *beslutningsprosess* i forbindelse med å avfyre skudd med skytevåpen eller ikke. Konkret betydde det at simuleringen måtte inneholde en trussel som hjemlet bruk av skytevåpen, men samtidig en trussel som ikke var så umiddelbar at det var åpenbart at det måtte avfyres skudd med en gang. Da oppgavens problemstilling kun satte søkelys på bruk av skytevåpen, og ikke andre maktmidler tilgjengelige for politiet, måtte simuleringen også tvinge frem dette. Dette diskuteres også i kapittelet om begrensninger. Å finne frem til, og velge ut en konkret væpnet konfrontasjon som inneholdt disse nevnte faktorene, ville gi et godt utgangspunkt for det påfølgende direkte intervjuet. Dette ville gi oppgaven et godt utgangspunkt for å effektivt skaffe dataene nødvendig for å kunne besvare problemstillingen og forskningsspørsmålene. En beskrivelse av den konkrete simulerte væpnede konfrontasjonen som ble brukt, forklares i empirikapittelet.

4.2.3 Fokuserte intervjuer

Ved valg av intervju som metode for datainnsamling måtte det tas stilling til hvordan intervjuene best skulle gjennomføres. For å svare på oppgavens problemstilling og tre forskningsspørsmål, var det formålstjenlig at intervjuobjektene måtte ha erfaring fra å avfyre skudd i tjeneste. Da tilgang til disse personene ville være utfordrende ble det valgt å basere datainnsamlingen på gjennomføring av en væpnet konfrontasjon i simulator. Etter gjennomført situasjon i simulatoren var det ønskelig at deltakerne skulle intervjues

umiddelbart. Dette for at deres opplevelser fra den simulerte situasjonen de nettopp hadde vært gjennom, skulle være helt ferske i minne. For å få gjennomført dette og begrenset tiden brukt på datainnsamlingen, ble det valgt en form for intervju som heter «fokuserte intervjuer» (Tjora, 2020, s. 126). Denne typen intervjuer er laget for å være mer effektive enn de normale dybdeintervjuene. Siden de er mer konsise intervjuer kan de brukes i undersøkelser der temaet er avgrenset og hvor tilliten i intervjusituasjonen kan etableres raskt, eller allerede er etablert (Tjora, 2020). I denne oppgaven ønskes det kun svar på deltakernes tanker om beslutning og situasjonsvurdering i en konkret situasjon. Dette må kunne sies å være et avgrenset tema. Videre vil etableringen av tillit og kjennskap mellom deltakerne og forsker bli dannet allerede fra oppmøte før gjennomføring av den simulerte situasjonen. I tillegg er forfatter av denne oppgaven også kollega av alle kandidatene, selv om det ikke nødvendigvis var personlig bekjensheter. Dette vil trolig også skape tillit. På bakgrunn av dette er det grunn til å tro at det ikke behøves mye tid til kontaktetablering ved oppstart av intervjuet, direkte etter gjennomføringen av den simulerte situasjonen. Tjora (2020) peker også på fire suksesskriterier for bruk av direkte intervjuer. Han hentet disse punktene fra Merton et al. (1946) sin artikkel. Punktene de pekte på som viktige når fokuserte intervjuer skulle brukes var; at informanten har vært i en bestemt situasjon det skal intervjues om, at intervjuer kjenner temaet godt, kunnskap om temaet er bakt inn i intervjuguiden, og at intervjuet omhandler informantens egne opplevelser av teamet (Merton, Fiske, & Kendall, 1946). Alle disse suksesskriteriene er til stede i denne undersøkelsen. Av denne grunn kunne også intervjuet begrenses til spørsmål som berører konkret de temaene som er aktuelle for undersøkelsen. Ulempen med dette vil kunne være at man går glipp av deltakernes «frie forklaring», men derimot vil man kunne være enda mer effektiv og med det få svar fra flere individer. Intervjuguiden brukt i denne oppgaven finnes i vedlegg 8.3.

4.2.4 Observasjon

Observasjon i denne oppgaven ble ikke brukt som den tradisjonelle observasjonsstudiene typisk for sosialantropologien (Tjora, 2020). I denne oppgaven ble observasjon, med observasjonsskjema, brukt til å observere kandidatene ved gjennomføring av den simulerte væpnede konfrontasjonen i skytesimulatoren. Uansett om observasjonen blir gjort på et større plan, som når forskeren deltar i menneskers hverdagsliv (etnografi) (Tjora, 2020), eller som i denne oppgaven, hvor det kun var observasjon av en gjennomføring i en skytesimulator, er

grunnlaget for observasjonen den samme. Målet er å samle inn data ved å se hva som skjer og høre hva som blir sagt (Tjora, 2020). Det ble laget et observasjonsskjema, som ligger som vedlegg til oppgaven (vedlegg 8.2.1), hvor målet var å observere kandidaten ut fra forhåndsplanlagte faktorer. Disse ble brukt til å tyde kandidaten og som basis for intervjuguiden i det påfølgende direkte intervjuet.

4.2.5 Utvalg av kandidater

Det å velge riktig antall kandidater til denne oppgaven var viktig, og noe utfordrende. Dette ble derfor drøftet med veileder på følgende bakgrunn. Det var en nødvendighet å velge ut så få kandidater som mulig for at oppgaven skulle bli gjennomførbar og for at datainnsamlingen ikke skulle ta for lang tid. Dette med hensyn til forfatters tidsbruk ved siden av fast jobb, men også tilgjengeligheten av skytesimulatoren. Samtidig måtte antallet kandidater sikre et stort nok spekter for å skape muligheten for eventuelt kunne gi noen overførbarhet eller generalisering i konklusjonen. Derfor var det ønskelig med minst 16 kandidater, i tillegg til noen «testkandidater». Dette antallet ville gi 4 kandidater fra 4 forskjellige nivåer av erfaring.

Det ble gjort et kriterieutvalg (Tjora, 2020) for å favne et bredt spekter av erfaring i håndtering av kritiske situasjoner. Noen av kandidatene er helt ferske fra Politihøgskolen, mens andre har jobbet flere år, i ulike kategorier innsatspersonell. Ut fra dette er kandidatene, uavhengig av kjønn, valgt ut fra følgende kriteriesett:

- *Tid siden uteksaminert fra Politihøgskolen.* Dette vil gi et bilde av hvor mange oppdrag og kritiske situasjoner vedkommende har vært i uavhengig av hvilken type tjeneste vedkommende har jobbet med.
- *Antall år i ren operativ tjeneste.* Dette vil ytterligere presisere hvor mange kritiske situasjoner man kan forvente at deltageren har erfart. I de to første kriteriene er det satt poeng per år opp til 7 års erfaring, det vil si at 1 år tilsvarende 1 poeng og så videre opp til 7 år. Lengre enn 7 års erfaring tildeles 7 poeng. Dette for å «belønne» og synliggjøre reell erfaring deltageren har i operativ tjeneste.
- *Kategori innsatspersonell.* Dette for å skille på antall timer trening i taktikk og behandling av våpen deltageren har, samt at de kan forventes å ha hatt flere væpnede oppdrag.

- *Kursing innenfor operative disipliner utover årlig godkjenningstimer.* Denne kategorien vil si noe om erfaring utover det normale nivået i alle nivåer innsatspersonell kategori. Kurs kan være kurs i innsatsledelse, kurs i sanitet eller andre operative kurs i taktikk eller våpenbehandling.
- *Antall år i militærtjeneste.* Dette vil gi noe bakgrunnskunnskap i taktisk erfaring utover politiet.

Kandidatene er gitt poengtall som definerer deres erfaringsnivå ut ifra kriterier, ref. tabellen under.

Kriterier	Poengskala
År siden uteksaminert Politihøgskolen	1år – 1p, 2år – 2p, 3år – 3p, 4år – 4p, 5år – 5p, 6år – 6p, 7år eller mer – 7p
År i ren operativ tjeneste	1år – 1p, 2år – 2p, 3år – 3p, 4år – 4p, 5år – 5p, 6år – 6p, 7år eller mer – 7p
Innsatspersonell kategori	IP4 – 1p IP3 eller mer – 3p
Ekstra kursing i operative disipliner	3p per kurs
Militærtjeneste	Førstegangstjeneste – 2p, tjeneste utover førstegangstjeneste 3p

Tabell som viser poengfordeling etter valgte kriteriesett

For å favne bredt ble det søkt om deltagere til å passe følgende kriterieutvalg.

- Gruppe 1: Lite erfarne: ønsket minst 4 kandidater med 8 poeng eller mindre.
 - Det faktiske antallet ble 5
- Gruppe 2: Noe erfarne: ønsket minst 4 kandidater med 9 til 15 poeng.
 - Det faktiske antallet ble 5
- Gruppe 3: Erfarne: ønsket minst 4 kandidater med 15 til 20 poeng.
 - Det faktiske antallet ble 4
- Gruppe 4: Meget erfarne: ønsket 4 kandidater med 20 eller mer poeng
 - Det faktiske antallet ble 4

Det ble invitert 23 kandidater. Av disse møtte 18 kandidater totalt. De 5 kandidatene som ikke møtte frafalt på grunn av omstendigheter utenom denne oppgaven. Politibetjentene som deltok i forskningen er alle tilknyttet samme politidistrikt, man har ulik erfaring og arbeidshverdag. De ble kontaktet via sin avsnittsleder, som er deres nærmeste personalleder. Dette ble gjort ved at avsnittslederne ble oppringt og presentert for prosjektet. Avsnittslederne hadde fått en e-post med informasjon og blitt bedt om å rekruttere deltakere til prosjektet på vegne av forfatteren. De som meldte seg, ble kontaktet for avtale om tid for gjennomføring på deres fritid. At alle kandidatene var ansatt i samme politidistrikt, kan gi utslag ved at de er

påvirket av politidistrikts opplæringsløp. Som ved alle andre politidistrikter i Norge må ledelsen ved dette politidistriktet forholde seg til temalister for trening som kommer fra Politihøgskolen og Politidirektoratet. Disse temalistene skal sørge for likhet i opplæringen, men lokale forskjeller kan forekomme. Dette kan derfor ha gitt utslag på oppgaven, men trolig marginalt, da oppgaven søkte kandidatenes personlige tanker om beslutning og situasjonsforståelse.

4.3 AVGRENSNINGER

I alle forskningsarbeider må man ha avgrensninger. Dette for å hindre at arbeide blir for stort og tidkrevende, men også for å sikre at arbeidet holder søkelys på det det skal opp imot problemstillingen. Utfordringen blir da å sette selve avgrensningene uten å forringe prosjektet. I denne oppgaven ble det tidlig satt en begrensning ved at det ble besluttet å forske på en simulert væpnet konfrontasjon, fremfor en reell hendelse. Bakgrunnen for denne beslutningen var en samtale med, og anbefaling fra Steinar Vee Henriksen, daværende forsker på Politihøgskolen i Oslo. Han var klar på at en slik avgrensning ville spare mye arbeid da man slipper å skulle innhente informasjon fra hendelser i virkeligheten siden disse var byråkratisk vanskelige å få tilgang til. Dette kan sies å være en bekvemmelighetsbegrensning (Tjora, 2020), men utvilsomt viktig for gjennomføringen av oppgaven. Til tross for den naturalistiske ideen om at menneskelige handlinger skal studeres i de virkelige omgivelsene (Tjora, 2020), er det vurdert at en simulert situasjon i skytesimulator er tett nok opp mot virkeligheten.

I tillegg til avgrensningen om at det skulle studeres en situasjon i skytesimulator, ble det også lagt inn en begrensning i handlingsalternativene til kandidatene. Denne oppgaven søker å kartlegge beslutningsprosess vedrørende avfiring av skudd fra skytevåpen. For å konkretisere og effektivisere gjennomføringen av datainnsamlingen ble kandidatene kun utstyrt med skytevåpen ved gjennomføring av situasjonen i simulatoren. Dette strider imot «maktpyramiden» norsk politi ellers må forholde seg til. I denne er det bygget opp en eskalerende bruk av maktutøvelse hjemlet i politilovens § 6. Her beskrives «maktpyramiden» som at *«politiet skal ikke ta i bruk sterkere midler uten at svakere midler må antas utilstrekkelige eller uhensiktsmessige, eller uten at slike forgjeves har vært forsøkt»* (Justis- og beredskapsdepartementet, 1995). Dette innebærer at bruk av skytevåpen, som det sterkeste middelet politiet besitter, må være siste utvei, men dette kravet er ikke absolutt jamfør *«må antas utilstrekkelige eller uhensiktsmessige»* (Justis- og beredskapsdepartementet, 1995). I

dette ligger det at det ikke nødvendigvis at det må være en sannsynlighetsovervekt, men at det må, men at bruk av lempeligere midler «*mest sannsynlig*» ikke vil føre frem (Myhrer, 2005). Det kan også legges til at situasjonen som ble brukt i denne simuleringen ikke i utgangspunktet egner seg for andre maktmidler enn skytevåpenet.

Ved siden av begrensningen i skytesimulatoren, var en annen utfordring utvalget av kandidatene til datainnsamlingen. Her måtte det også begrenses i antall for å gjøre oppgaven gjennomførbar innenfor de rammene som var satt. Som nevnt i innledningen til teorikapitlet måtte det også settes en begrensning for hvilken teori som ble presentert, da det finnes veldig mye teori om temaene i denne oppgaven. Utvalget er gjort på bakgrunn av at denne teorien er mye brukt i lignende prosjekter, og er teori som går igjen i omtalene av temaene situasjonsforståelse og beslutningstaking for politi. Det kan følgelig antas at avgrensningen i teorien favner den mest sentrale teorien som finnes for denne oppgaven.

4.4 OPPGAVENS KVALITET

I alt forskningsarbeid må kvaliteten i data som blir samlet inn analyseres av forskeren. Denne analysen består som regel av en vurdering av validitet (gyldighet), reliabilitet (pålitelighet), og i hvilken grad data kan generaliseres for å vurdere kvaliteten (Tjora, 2020). En slik vurdering som gjøres av forskeren selv, vil kunne være påvirket av forskeren. Det vil i de fleste tilfellene være en viss grad av engasjement og bias i forskningen som vil kunne være forstyrrende for denne vurderingen (Tjora, 2020). Dette gjør **reliabilitet** vanskelig å teste. For å synliggjøre utfordringen med reliabilitet er det viktig at forskeren er åpen om sin egen posisjon og relasjon til temaene det skal forskes på. En slik fremlegging og vurdering er gjort i kapitlet om «forskeren meg». Denne fremleggingen legger grunnlaget for vurderingen av denne oppgavens reliabilitet. Dette synliggjør mine refleksjoner og veivalg underveis i arbeidet med denne oppgaven. Videre i analyse av en oppgaves reliabilitet må utfordringer ved datainnsamling fra semistrukturerte intervjuer, problematiseres. Denne dataen blir tolket av meg på bakgrunn av mitt eget ståsted og arbeid i organisasjonen det forskes på. Ergo vil en annen forsker, med en annen fremgangsmetode finne og tolke data annerledes. Reliabilitet er dermed ikke et mål i seg selv i kvalitative studier som dette. Tross dette søker ikke denne oppgaven å forske på politiet som organisasjon, men individene i organisasjonen og deres personlige, kognitive prosesser knyttet til temaene. Det må derfor legges til grunn at dataen som blir samlet inn vil være noe farget av de individuelle informantene som deltok. Dette er

en utfordring med tanke på reliabilitet. Informanters svar vil kunne påvirkes av at de observeres, og at de forskes på. Dette omtales som «*kontrolleffekten*» eller «*intervjueffekten*» (Johannessen, Tufte, & Christoffersen, 2016). For å kunne demme opp for en påvirkning fra forskeren og påvirkning fra informantene er det i denne oppgaven nøye beskrevet de praktiske forhold rundt datainnsamlingen i simulator, observasjonsskjema og intervjuguiden. Dette for å gi andre forskere muligheten til å gjenskape forsøket. En slik prosess ville eventuelt styrke denne oppgavens reliabilitet.

4.4.1 Validitet og relevans

En vurdering av validiteten til dataen vil være en vurdering av om innsamlede data har noen relevans og troverdighet opp mot forskningsspørsmålene. Dette vurderes både med en intern validitet og en ekstern validitet. Med en **intern validitet** menes det om oppgaven behandler temaene riktig (Yin, 2009 og Jacobsen, 2005). For å bekrefte dette er det naturlig å veie egne funn mot andre arbeider som kan sammenlignes. I dette tilfellet kan artikkelen av Henriksen og Kruke (2020) trekkes frem. Deres artikkel har mye til felles med tematikken i denne oppgaven. Artikkelen til Henriksen og Kruke (2020) og denne oppgaven deler mye av samme utvalgt litteratur, og kommer dessuten til lignende konklusjon.

Videre er en måte å vurdere den interne validiteten ved intervju kandidatenes respons på oppgaven. Etter min betraktning fremsto det som at alle kandidatene som deltok i denne oppgaven erkjente tematikken. De ga inntrykk av at det var viktig å forske på den. Flere har gitt uttrykk for ønske om å lese oppgaven, og bekreftelser på at det var ønske om mer kunnskap om temaene. Disse tilbakemeldingene kom i hovedsak gjennom samtalene i intervjuene som ble gjennomført. Disse faktorene kombinert vil kunne si å gi denne oppgaven en viss grad av intern validitet.

Den **eksterne validiteten** vurderes ut fra om oppgavens funn kan generaliseres på noe vis (Yin, 2009). Som nevnt i kapittelet om begrensninger er en utfordring i denne oppgaven antallet kandidater som grunnlag for datainnsamlingen, og at det ble forsket på en simulert væpnet konfrontasjon. Det betyr at denne oppgaven neppe kan påta seg noen generalisering utover at den kun har forsket på en bestemt simulert væpnet konfrontasjon. Å skape noen stor grad av generalisering er heller ikke hensikten ved kvalitative metoder (Jacobsen, 2005). Oppgavens funn kan derimot trolig overføres til andre simulerte væpnede konfrontasjoner og

også muligens til reelle hendelser. Dette på bakgrunn av at kandidatene i intervjuet selv forklarte at de opplevde mange av de samme følelsene i denne utvalgte simulerte væpnede konfrontasjonen, som de har gjort i annen trening, og også i reelle hendelser.

Empirien som ble samlet inn, er basert på svar fra kandidater som jobber med temaene i det daglige. På bakgrunn av dette er det grunn til å tro at data vil være **relevant**. En utfordring kan imidlertid være at kandidatene ikke nødvendigvis har teoretisk kunnskap om temaene som berøres i oppgaven. Dette kan gjøre at de forklarer seg om sine egne forståelser av temaene som ikke nødvendigvis er i samsvar med teori. I drøftelseskapittelet vil derimot den empirien som stemmer overens med teorien, trekkes frem. Dette for å synliggjøre hvilke deler av empirien som stemmer overens med fremlagt teori, og hvilke som ikke gjør det.

Sammenstilt vil denne vurderingen av validitet og relevans vise i hvilken grad denne oppgaven kan gis kvalitet.

4.4.2 Styrker og svakheter

Som i alle prosjekter er det ting som har gått bra, og andre ting som har gått mindre bra i dette prosjektet. Oppstart av dette prosjektet baserte seg på et engasjement og en sult for mer kunnskap om tema jeg til daglig jobber med. Dette må kunne sies å være en styrke for oppgaven da det gir arbeidslyst og vekker interesse for ytterligere forskning. Videre var aspektet med å forske på temaer jeg kjenner godt praktisk en fordel, da det ga en god innsikt fra begynnelsen. Dette ga tidlig et utgangspunkt for forskningsdesignet og et mål for oppgaven. Kjennskap til aktuelle kandidater for datainnsamlingen og tilgang til disse gjorde også arbeidet med innhenting av data enklere enn hvis man var en helt utenforstående. Det fremsto som lett å motivere kandidatene til å delta. Det var denne kjennskapen til kollegaer i politietaten som også ga tilgang til skytesimulatoren som ble brukt til datainnsamlingen. Dette kunne også vært en utfordring å få til dersom man var en utenforstående. Bruken av skytesimulatoren kom i stand via Steinar Vee Henriksen, som var ansatt ved Politihøgskolen i Oslo, hvor simulatoren befinner seg. Også dette bekjentskapet til Henriksen ga god hjelp i forbindelse med formulering av problemstilling og utvalg av teori. Å få hjelp fra en som er både politiansatt og forsker ga trygghet i at oppgaven ble vinklet på slik måte som ønsket.

Ved siden av disse nevnte styrkene i oppgaven var det også en rekke utfordringer. Den første som ble tydelig, var egen kunnskap om metode. Dette gjorde at forståelsene for

forskningsmetode måtte utvikles underveis i arbeidet med oppgaven. Videre er de fleste andre svakhetene i oppgaven diskutert i kapittelet om begrensninger. En av de begrensningene som kan sies å være en svakhet for oppgaven er antallet, og utvalget av kandidater til datainnsamling. Kandidatene er kun hentet fra ett politidistrikt og vil derfor ikke kunne representere det mangfoldet av ansatte i politiet i Norge som finnes. Videre vil et større antall kandidater også kunne bidratt til en større grad av generalisering og overførbarhet konklusjonen i oppgaven.

Utover dette viste det seg at COVID-19 pandemien også skulle være en stor utfordring i arbeidet. Pandemien førte til flere utsettelse av oppstart av datainnsamling, og påla et regime med smittevern underveis. Det var heller aldri mulig å benytte biblioteket fullt ut, slik man ellers kunne gjort i en smittefri hverdag.

5 Empiri

I dette kapitlet vil det først defineres hva som er en *væpnet konfrontasjon*, med dokumentdata fra tidligere reelle hendelser og lovhjemler tilknyttet norsk politis bruk av skytevåpen. Så vil de praktiske forholdene ved gjennomføring av den simulerte væpnende konfrontasjonen i skytesimulatoren forklares. Videre vil de tre forskningsspørsmålene gjennomgås suksessivt med tilknyttet funn fra datainnsamlingen, både observasjoner og data fra intervjuene. De to sistnevnte er for det meste fremstilt i grafer. Viktige utdrag fra intervjuene i form av sitater er også lagt inn i dette kapitlet.

5.1 DOKUMENTDATA - VÆPNET KONFRONTASJON OG SIMULERING

En væpnet konfrontasjon er en situasjon med iboende risiko for at skytevåpen vil bli brukt (Henriksen & Kruke, 2020). For å danne et grunnlag for hva en væpnet konfrontasjon inneholder utover muligheten for at skytevåpen vil bli brukt, er det sett på hvilke kontekstuelle faktorer som har vært i tidligere reelle væpnede konfrontasjoner i Norge. Det vil også legges frem dokumentdata for når politiet, etter loven, kan bruke skytevåpen. Sammen vil dette danne et godt grunnlag for hva som er en reell væpnet konfrontasjon i Norge. Videre vil det her trekkes frem beskrivelse av hva en simulering innebærer.

5.1.1 Væpnet konfrontasjon

For å finne kontekstuelle faktorer i en væpnet konfrontasjon er flere saker hentet fra Spesialenheten for politisaker gjennomgått. Dette er Spesialenheten sine avgjørelser angående situasjoner hvor Norsk politi har avfyrt skudd i tjeneste. Det ble gjennomgått 6 saker som ligger åpent på Spesialenheten sine nettsider. Sakene som ble gjennomgått var sak nummer 14553211 (Spesialenheten for politisaker, 2019) fra Agder politidistrikt 29. august 2018, sak nummer 12175459 (Spesialenheten for politisaker, 2020a) fra Oslo politidistrikt 18. juni 2019 (Solli plass-saken), sak nummer 12175525 (Spesialenheten for politisaker, 2020b) fra Innlandet politidistrikt 5. august 2019 (Jaren-saken), sak nummer 12175656 (Spesialenheten for politisaker, 2020c) fra Oslo politidistrikt 22. oktober 2019 (ambulansesaken), sak nummer 12175907 (Spesialenheten for politisaker, 2020d) fra Sør-vest politidistrikt 3. april 2020, og

sak nummer 15096079 (Spesialenheten for politisaker, 2020e) fra Øst politidistrikt 15. april 2020.

Alle situasjonene omhandler saker hvor politiet har vært bevæpnet og avfyrt skudd i tjeneste. I alle tilfellene karakteriseres politiets motstander som «ustabil» ved at motpart er ruset, og/eller psykisk syk. I tillegg fremkommer det i alle sakene at politiet, og/eller 3.person, er blitt eller blir truet med farlig gjenstand. Gjenstanden varierer. Det er kniv, skytevåpen, bil, nødrakett og motorsag. Alle gjenstandene beskrives som «særlig farlig» av Spesialenheten for politisaker.

Fra dette kan vi trekke at en «væpnet konfrontasjon» er en situasjon politiet har bevæpnet seg for å håndtere. Konfrontasjonen innebærer at politiet, eller 3.person, blir truet med en særlig farlig gjenstand som åpenbart kan være livsfarlig eller kunne skape stor skade.

5.1.2 Lovhjemler for politiets bruk av skytevåpen

«Hovedrolleinnhaveren» i en væpnet konfrontasjon kan sies å være selve skytevåpenet. Som nevnt over består en slik konfrontasjon av mange elementer. De kontekstuelle faktorene er av en slik karakter at politiet i alle disse situasjonene har valgt å bevæpne seg med skytevåpen. Det er flere lover som regulerer det norske politiets bruk av skytevåpenet. Først og fremst reguleres det i Den europeiske menneskerettskonvensjonen art. 2, om retten til liv, og videre i legalitetsprinsippet Grunnlovens § 113. Disse lovene strekker seg utover hva denne oppgaven vil behandle. I Norge er all maktutøvelse av politiet regulert og hjemlet i politilovens § 6 (Justis- og beredskapsdepartementet, 1995). I korte trekk krever denne loven at all politiets bruk av makt skal være *nødvendig, forholdsmessig og forsvarlig* sett opp mot handlingen makten skal avverge eller avslutte. I tillegg sier paragrafen at politiet ikke må bruke *«sterkere midler uten at svakere midler må antas utilstrekkelige eller uhensiktsmessige, eller uten at slike forgjeves har vært forsøkt»* (Justis- og beredskapsdepartementet, 1995). Vilkårene beskrevet i politilovens § 6 blir for unøyaktige og generelle til alene å legge rammene for politiets bruk av skytevåpen (Myhrer, 2016). Derfor er de mer konkrete vilkårene lagt inn i en spesialinstruks. Denne ble nylig utgitt i ny utgave, og kalles nå «Våpeninstruks for politiet» (Justis- og Beredskapsdepartementet, 2016).

I våpeninstruksen av 2.juli 2015 (Justis- og Beredskapsdepartementet, 2016) omhandler kapittel 4 bruk og er relevant for denne oppgaven. Kapittelet består av fem lovparagrafer, men

her legges kun én frem da den er av størst relevans for politiets vurdering om avfiring av skudd fra skytevåpen. Lovhjemmelen er politiinstruksen § 4-3. Paragrafen åpner med å gi to ubetingete vilkår. Politiet kan kun avfyre skytevåpen når det er «*absolutt nødvendig*» og «*lempeligere midler forgjeves har vært forsøkt eller åpenbart ikke vil føre frem*» (Justis- og Beredskapsdepartementet, 2016). Dette er en strengere versjon av politilovens § 6, som ble nevnt tidligere (Myhrer, 2016). Videre gir loven to alternativer for avfiring av skudd fra skytevåpen. Den første er alternativ «A», som ofte kalles «nødvergeparagrafen» (Myhrer, 2016). Den er i utgangspunktet den eneste paragrafen en politibetjent under taktisk ledelse kan benytte hvis vedkommende velger å avfyre skudd. Ordlyden i paragrafen for når skudd kan avfyres er «*når tjenestepersonen selv eller andre trues med eller utsettes for en grov voldshandling eller annen grov integritetskrenkelse, og bruk av våpen fremstår som nødvendig for å hindre tap av menneskeliv eller alvorlig personskade*» (Justis- og Beredskapsdepartementet, 2016). Med andre ord må de følgende kontekstuelle faktorene være til stede for at en tjenesteperson selv skal kunne vurdere å avfyre skudd fra sitt skytevåpen. Bruken av skytevåpenet må være «*absolutt nødvendig*», og alle andre midler må være «*forgjeves forsøkt*» eller «*åpenbart utilstrekkelig*.» Videre må situasjonen være slik at politibetjenten selv, eller noen andre «*trues med*» eller «*utsettes for en grov voldshandling eller annen grov integritetskrenkelse*» (Justis- og Beredskapsdepartementet, 2016). I tillegg må skuddet fra skytevåpenet være «*nødvendig for å hindre tap av menneskeliv eller alvorlig personskade*» (Justis- og Beredskapsdepartementet, 2016).

En situasjon med «*grov voldshandling*» vil i de fleste tilfeller fremstå som åpenbar. Forarbeidene til Myhrer (2016) spesifiserer at dette er situasjoner omtalt i voldslovgivningen i straffeloven (Justis- og beredskapsdepartementet, 2005). Litt mer usikkert er hva loven mener med «*grov integritetskrenkelse*». Her menes situasjoner som kan falle utenfor voldslovgivningen, men fremdeles være alvorlige integritetskrenkelser mot en person. Typiske eksempler kan være alvorlige seksuallovbrudd, brudd på mordbrannbestemmelser og så videre (Myhrer, 2016). Også her må avfiring av skudd fra skytevåpenet være «*nødvendig for å hindre tap av menneskeliv eller alvorlig personskade*» (Justis- og Beredskapsdepartementet, 2016). Disse juridiske oppramsingene skal være med på å avgjøre om en tjenesteperson velger å avfyre ett skudd eller ikke. Kunnskap om alle disse forholdene er komplekse og viktige å ta med i beslutningsprosessen, men det hjelper ikke nødvendigvis selve prosessen.

5.1.3 Simulering

For å besvare forskningsspørsmålet i denne oppgaven som handler om simulering, må vi først legge til grunn hva «simulering» er. Her er det gjennomført et kort intervju per telefon med en politioverbetjent (pob.) ved Politihøgskolen i Oslo. Vedkommende hadde emne-ansvaret for «IP-trening» (trening ved Politihøgskolen for å oppnå status som innsatspersonell 4) ved Politihøgskolen i Oslo, og brukte simulatorentrening mye i sin hverdag. Intervjuet ble gjennomført søndag 20.12.20 klokken 11:45.

Innledningsvis forklarte informanten at skytesimulatoren ved Politihøgskolen ble brukt til å trene studentene i situasjonstrening. Hver klasse skal igjennom totalt 14 – 16 timer med slik trening. Vedkommende sa videre at simulatoren er teknisk bygd slik at maktmidlene kandidatene bruker blir registrert på skjermen så man får en effekt og virkning i situasjonen som blir spilt av. Videoene har også forgreningsmuligheter slik at den som styrer simulatoren kan eskalere eller eskalere ned situasjonen ut ifra hvordan kandidatene håndterte den.

På spørsmål om hva som er positivt med bruk av skytesimulatoren med tanke på opplæring av studenter til å håndtere reelle væpnede konfrontasjoner, svarte informanten at man får trent på beslutningstakingen og oppdragsløsning i trygge miljøer. Samtidig klarer kandidatene å leve seg inn i situasjonen og man får beviselig stresspåvirkning. En annen positiv faktor er at man har mulighet til god evaluering i etterkant av gjennomført simulering. I denne evalueringen kan man spille av situasjonen på nytt og se sine handlingsmønster og reaksjoner. På denne måten danner man minnebilder som kan hentes frem i reelle situasjoner senere. Det å gjennomføre trening og evaluering på denne måten i en simulator er ikke så lett å oppnå på andre måter.

Det ble også spurt om hva som er de negative sidene ved bruk av skytesimulatoren med tanke på opplæring av studenter til å håndtere reelle væpnede konfrontasjoner. Til dette trakk informanten frem at minuset ved simulatoren er at det er videoer som er spilt inn på forhånd. Tross muligheten til forgreninger av videoen vil det aldri bli helt reelt.

Avslutningsvis forklarte informanten at det er forskning på simulatorentrening og at slik trening brukes i mange bransjer og fagområder. Dette er økende fordi det er mange positive effekter.

Et eksempel på bruk av simulering ble trukket frem i prosjektet til Joshua Phelps et al. (2016). I dette prosjektet ble det brukt brillekamera påmontert politistudenter under trening. Denne treningen innebar et ikke reelt scenario hvor det ble spilt skuespill for å simulere en situasjon

politistudentene måtte løse (Phelps, Strype, Le Bellu, Lahlou, & Aandal, 2016).

Politistudentene var påmontert kameraer i øyehøyde for å fange simuleringen fra deltagerens synspunkt. Etter gjennomførte simuleringer ble videoopptakene brukt til egen refleksjon og vurdering. Dette ga, ifølge prosjektet, en stor fordel og økt læring hos deltakerne (Phelps, Strype, Le Bellu, Lahlou, & Aandal, 2016).

5.1.4 Simuleringen – utdypende beskrivelse

Datainnsamlingen i denne oppgaven ble gjennomført i en av skytesimulatorene på Politihøgskolen i Oslo i uke 44 og 45 2020. Skytesimulatoren som ble brukt, er en simulator som tidligere er brukt ved trening av polititjenestepersoner under utdanning ved høyskolen. Simulatoren består av et stort lerret, en projektor som viser en film på lerretet, og en sensor som registrerer deltagerens eventuelle bruk av skytevåpen. Hver deltaker ble utstyrt med en pistol som er av samme type som politiet i Norge bruker i dag. Forskjellen er kun at pistolen brukt i gjennomføringen av dette prosjektet ikke skyter reelle prosjektiler, men kun sender lasersignaler til sensoren i simulatoren. Pistolen oppleves som ekte i vekt og utførelse, og den er også utstyrt med en gasspatron som gir rekyl i våpenet når det avfyres. Dette, sammen med at simulatoren gir lyd av avfyrt skudd høyt på høyttalerne, gjør opplevelsen av bruken av pistolen tett opp mot reell følelse. Situasjonen som ble spilt av for deltakerne er hentet fra en faktisk hendelse i Norge. Den er beskrevet senere i dette kapitlet.

Figur 5-1 viser skytesimulatoren som ble brukt. Kandidatene sto foran lerretet. Bilde: Kristian Bjørberg

Underveis i datainnsamlingen inntraff det noen tekniske utfordringer med skytesimulatoren. Den registrerte ikke alltid skuddene som ble avfyrt av deltakerne, slik den skulle. I disse tilfellene ble det brukt tidsnotering fra stoppeklokke, fremfor tidsnoteringen som simulatoren skulle gitt. Bruk av stoppeklokke sammenlignet med simulatorens egen tidsanvisning ble kalibrert så godt som mulig, men ga kanskje noen få sekunders variasjon i den noterte tidsbruken. Dette anses ikke av vesentlig betydning for oppgaven da variasjonen var så liten.

Totalt 18 kandidater (av 23 inviterte) møtte til gjennomføring av den simulerte væpnende konfrontasjonen og intervju. Av disse var 4 deltagere satt av som «testkandidater». Det ble gjort noen justeringer på observasjonsskjema og intrvjuguide etter gjennomføring med «testkandidatene». For observasjonsskjema ble oppbygningen forandret noe for å gjøre det mer effektivt under observasjon. I tillegg ble punkt om tidsbruk til «første avfyrt skudd» delt i ett punkt om tidsbruk til «første avfyrt skudd», og ett punkt om tidsbruk til «første avfyrt rettet skudd». Denne justeringen ble gjort fordi alle testkandidatene avfyrte varselskudd før de avfyrte rettet skudd. Dette er en viktig presisering i dataene.

I intervjuguiden ble også noen spørsmål flyttet for å skape bedre dialog under intervjuet. Noen spørsmål ble i tillegg konkretisert noe mer, og noen spørsmål ble delt opp i flere spørsmål. Justeringene ble gjort etter tilbakemelding fra testkandidatene. På tross av dette er testkandidatene sine data, med ett unntak, også brukt i empirisamlingen i denne oppgaven.

Underveis i datainnsamlingen ble det problematisert at politidistriktet hvor kandidatene til vanlig jobbet, ikke var forespurt og varslet om prosjektet. Dette innspillet kom fra en leder i distriktet i forbindelse med rekruttering av kandidater. Det ble innledningsvis ikke ansett som nødvendig. Kandidatene i prosjektet skulle delta på sin fritid, og de skulle kun intervjues om sine egne personlige tanker om egen beslutningsprosess og situasjonsforståelse. På tross av dette ble politidistriktets ledelse kontaktet per telefon, og prosjektet presentert. Vedkommende leder kunne dermed raskt avklare at prosjektet ikke behøvde noen tillatelse fra politidistriktet da kandidatene stilte seg til disposisjon på sin egen fritid, og at de ikke forklarte seg om hendelser eller forhold som knyttet seg til distriktet. Vedkommende leder påpekte at enhver ansatt i politiet selv må ha et avklart forhold til sin taushetsplikt og hva de forteller om jobben sin eksternt.

Selve situasjonen som ble brukt i gjennomføringen av den væpnede konfrontasjonen, kalles «Mann på glassveranda». Denne var blant flere som ble vurdert som aktuelle. Valget falt på nettopp denne situasjonen da den ville belyse teorien i oppgaven best mulig. Situasjonen tvinger kandidaten aktivt til å jobbe med situasjonsvurderingen sin. Det er flere faktorer i situasjonen som blir vist, kandidaten må sanse, forstå, og forutse. Videre tvinger også denne situasjonen frem en beslutningsprosess i forhold til om kandidaten skal avfyre skudd eller ikke. Situasjonen gir rom for at en kandidat kan velge å avfyre skudd nesten umiddelbart som en ryggmargsrefleks ut fra trusselen i situasjonen. Samtidig kan kandidaten også avvente og bruke mer tid på å vurdere og analysere situasjonen dersom de mener det er nødvendig. Situasjonen avsluttes med et utfall fra trusselutøver der kandidaten må skyte (se beskrivelse av den simulerte væpnende konfrontasjonen senere i dette kapitlet). Kandidatene ble invitert til deltagelse og gitt et oppmøtetidspunkt. Etableringen av tillit mellom kandidat og intervjuer startet umiddelbart, og det var viktig å skape en trygg og rolig ramme for gjennomføring av forsøket.

Følgende punkter ble forklart for kandidaten:

- forsøket er en del av en masteroppgave ved Universitet i Stavanger, og hva problemstillingen og forskningsspørsmålene i oppgaven er.
- presisering av at alle data vil bli behandlet anonymt, og at kandidatens gjennomføring av forsøket ikke blir knyttet til vedkommende sin identitet på noen måte. Data som blir hentet ut fra forsøket, vil kun knyttes til kandidatens erfaringsgrunnlag etter kriteriekrav i denne oppgaven.
- presentasjon av formålet med gjennomføringen i skytesimulatoren, og forklaring av gjennomføringen av det direkte intervjuet i etterkant. Her ble det også forklart at intervjuet vil være noe styrt fra intervjuer for å gjøre det så presist og effektivt som mulig.
- presisering av at gjennomføringen av forsøket IKKE er en vurdering av kandidatens nivå på polititaktikk eller våpeninstruksen. Det var viktig at kandidaten hadde lave skuldre og levde seg inn i scenarioet som ble spilt av.
- det ble forklart at kandidaten kunne avbryte både gjennomføringen i skytesimulatoren og intervjuet og trekke seg fra forsøket på et hvilket som helst tidspunkt. Også i ettertid. (Ingen kandidater trakk seg underveis eller etter gjennomføringen.)
- nærmere forklaring av hvordan seansen i skytesimulatoren skulle gjennomføres og klargjøring av utstyr (utstyrsbelte med pistol).
 - o kandidaten er fysisk alene (kun med observatør) i skytesimulatoren, men har en simulert makker med seg i scenarioet. Denne vil synes på skjermen ved oppstart av simuleringen og så forsvinne ut av syne.
 - o skytesimulatoren har sine begrensninger. Kandidaten kan kun bevege seg begrenset foran skjermen, og må forholde seg til den synsvinkelen simulatoren gir.

Videre ble scenarioet startet med at kandidaten fikk følgende melding fra operasjonssentralen (observatøren) «operasjonssentralen har fått melding om at en beboer ved en rusinstitusjon holder to andre beboere mot deres vilje. Han skal være bevæpnet med en kniv og en øks, og

fremstå som svært truende». Etter at denne meldingen ble lest fikk kandidaten noen sekunder til å mentalt forberede seg før scenarioet startet på skjermen.

Scenarioet kandidaten får fremvist er hentet fra en reell hendelse på Ørreholmen i Tromsø kvelden 4. januar 2010. Situasjonen var om lag som beskrevet under. Den reelle hendelsen ble avsluttet ved at den ene politibetjenten avfyrte ett skudd mot trusselutøvers lår. Denne tjenestehandlingen er funnet nødvendig, og dermed ikke straffbar, av Spesialenheten for politisaker (Spesialenheten for politisaker, 2010).

Figur 5-2 viser utsnitt av forside fra NRK.no. (NRK, 2010)

Simuleringen av den væpnende konfrontasjonen begynner med at kandidaten står utenfor aktuelt hus bak ryggen til en annen politibetjent. Den andre politibetjenten har sin hånd på sitt våpen i hylsteret. Kameraet følger den andre politibetjenten slik at de sammen tar seg inn mot aktuelt hus, og opp på terrassen. Etter dette synes ikke den andre politibetjenten noe mer i simuleringen. På terrassen ser man en glassvegg og en lukket glassdør. **22 sekunder** ut i scenarioet kan kandidaten observere at det innenfor glasset sitter to personer stille i hver sin stol. Disse er trusselutsatte. På gulvet mellom dem står en mann med en kniv i høyre hånd og en øks i venstre. Dette er trusselutøver.

Figur 5-3 viser bilde fra situasjonen kandidatene gjennomgikk. Mannen stående til venstre er trusselutøver. Han har øks og kniv i hendene. De andre mennene er 3. person. Det er en glassvegg mellom trusselutøver og politiet. Bilde: Kristian Bjørberg.

Vedkommende snakker og roper mot de to personene som sitter der inne. Han veiver også med kniven. **35 sekunder** ut i scenarioet oppdager trusselutøver politiet og sier at det er en privat samtale mellom de tre og at politiet skal reise vekk. Avstanden mellom trusselutøver og trusselutsatte er varierende, men innenfor 2 til 3 meter hele tiden. Trusselutøver går også helt inntil de trusselutsatte ved to anledninger. Dette skjer **46 sekunder** ut i scenarioet, og gjentas **1 minutt og 8 sekunder** ut i scenarioet. Mellom disse anledningene går han lengre unna de trusselutsatte og vender seg mot og snakker til politiet. Han har da ingen trusselutsatt direkte bak seg, sett fra politiets posisjon (slik som illustrert i figur 5-3). **1 minutt og 13 sekunder** ut i scenarioet slipper trusselutøver øksen i gulvet midt i rommet og går bort og tar tak i den trusselutsatte til høyre i bildet. I samme øyeblikk flykter den andre trusselutsatte (til venstre i bilde) ut av rommet. Trusselutøver går tilbake til øksen, plukker den opp igjen og går mot den trusselutsatte som sitter igjen i rommet. Dette skjer **1 minutt og 18 sekunder** ut i scenarioet. **1 minutt og 21 sekunder** ut i scenarioet løfter trusselutøver øksen over hodet og går helt

inntil den gjenværende trusselutsatte. **1 minutt og 24** sekunder ut i scenarioet hogger trusselutøver mot trusselutsatte, og scenarioet slutter.

Spesielle omstendigheter i scenarioet er følgende:

- åpenbar trussel mot 3. person, politiet selv ikke direkte truet på grunn av glassvindu mellom dem og trusselutøver.
- det er en glassvegg/dør mellom politiet og trusselutøver og trusselutsatte. Dette gjør at politiet ikke kan bruke pepperspray, batong eller ta tak i trusselutøver.
- trusselutøvers bevegelser gjør at politiet veksler mellom å ha klar grunn til å eventuelt avfyre skudd mot trusselutøver, og ikke.
- trusselutøver varierer avstanden mellom seg selv og de trusselutsatte mye. Dette kan oppfattes som utfall eller truende bevegelser mot de trusselutsatte.

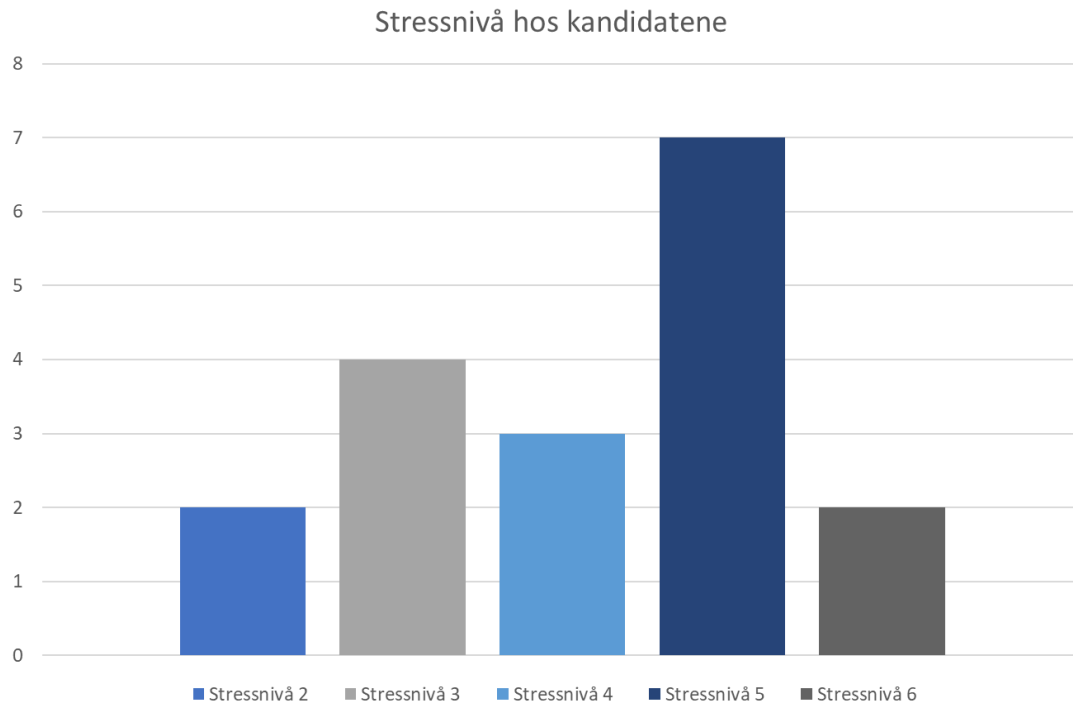
5.2 FORSKNINGSSPØRSMÅL 1.

I hvilken grad kan simulering kontekstualisere reelle væpnede konfrontasjoner?

Følgende er svar på spørsmål fra intervjuguiden gitt fra kandidatene etter de hadde gjennomført simuleringen i skytesimulatoren. I spørsmål 9 blir kandidatene spurt om simuleringen av situasjonen ble opplevd som reell. Her svarte samtlige, med noe varierende grad, at de kunne sett for seg at situasjonen kunne skjedd på ekte, og at det opplevdes som noe reelt. En kandidat svarte «*ja og nei. Alt i skytesimulatoren får frem beslutninger og momenter, men vanskelig å leve seg helt inn i situasjonen. Man har flere handlingsrom i ekte enn i simulatoren*». Dette støttes av en annen kandidat som sier «*kvasireelt. Begrensningene i simulatoren gjør at jeg kanskje må skyte før jeg ellers ville gjort*». En tredje kandidat sier «*Man lever seg jo inn i det, men har nok mindre stress i en simulator enn med scenariotrening med levende markører. Det vil nok oppleves som mer ekte. Ville i virkeligheten gjort en del annerledes, men det var ikke mulig i simulatoren*». En annen kandidat svarer derimot «*Ja! Jeg lever meg veldig inn i situasjonen. For meg er det som om jeg var der*».

I spørsmål 13 og 14 blir kandidatene spurt om de kjenner på stress under gjennomføring av den simulerte væpnende konfrontasjonen. I figur 5-4 viser diagrammet antallet kandidater

som oppgir hvilket stressnivå de kjenner i situasjonen. På en skala fra 1 til 10 svarte alle kandidatene at de betegnet sitt eget stressnivå til å være mellom nivå 2 til 6. Tyngden av svarene lå på stressnivå 5.

Figur 5-4 viser hvordan kandidatene selv vurderte sitt stressnivå på en skala fra 0 til 10 under gjennomføringen av den simulerte væpnende konfrontasjonen.

I spørsmål 16 ble kandidatene spurt om hvor lang tid de antok at det tok fra de først observerte trusselutøver til de avfyrte skuddet. Dette for å kartlegge tidsforståelsen kandidatene hadde under gjennomføringen av situasjonen i simulatoren. En dårlig tidsforståelse kan være tegn til stress. Når disse svarene ble sammenlignet med den faktiske tidsbruken notert i observasjonsskjema, var det ingen kandidater som bommet veldig på sin antagelse. Alle kandidatene svarte riktig +/- 10 sekunder, med unntak av to kandidater som tok feil med større margin.

Oppsummering:

Kandidatene svarer at de, med noe variasjon, ikke opplever situasjonen i simuleringen som helt reell, men at den frembringer noe stress og deler av opplevelsen av en reell situasjon. Det underbygger at kandidatene ikke var spesielt stresset ved at de hadde relativt riktig tidsoppfatning av forløpet i situasjonen og ingen hadde påfallende stotring i talen. Det pekes

på at skuespillerne i simuleringen i noen grad ikke oppførte seg slik som forventet, og at begrensninger i selve simulatoren gjør opplevelsen mindre reell.

5.3 FORSKNINGSSPØRSMÅL 2

Hvordan påvirker kandidatenes erfaringsbakgrunn situasjonsforståelsen i en utvalgt simulert væpnet konfrontasjon?

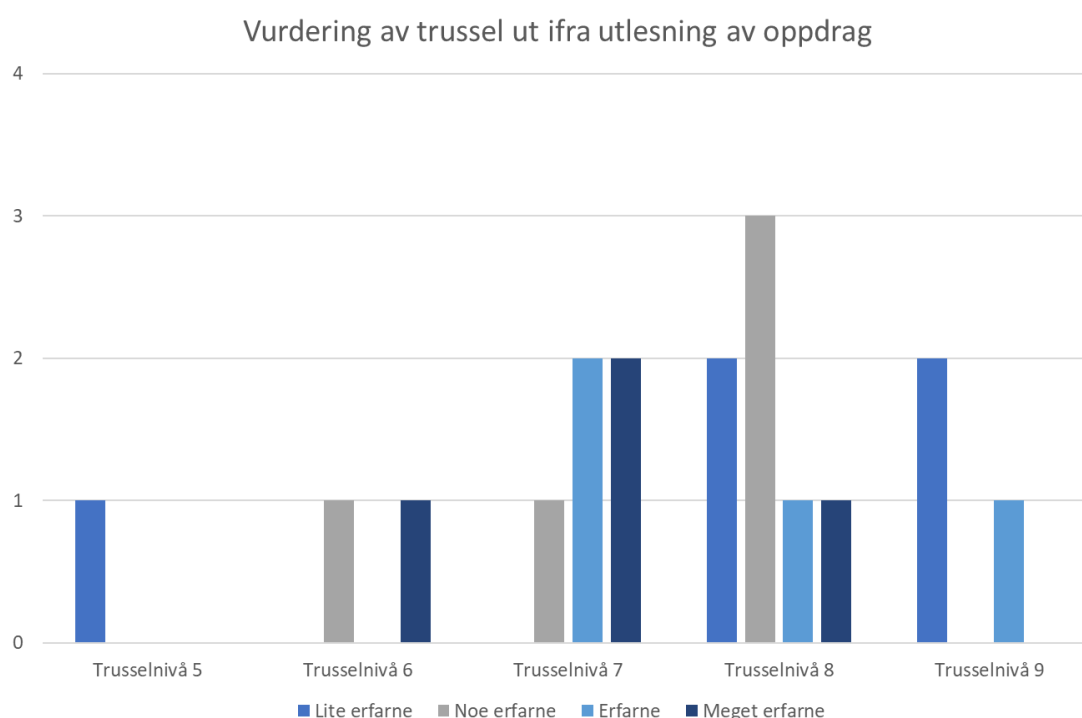
For å kunne besvare dette spørsmålet søkte intervjuguiden å få frem situasjonsforståelsen til kandidatene og hvilken trussel de oppfattet i situasjonen. Dette ble så koblet til erfaringskategorien kandidatene var plassert i ut ifra kriteriesettet.

Innledningsvis fikk kandidatene opplest et oppdrag fra «operasjonssentralen». Dette inneholdt kun minimal informasjon om hva situasjonen de skulle igjennom inneholdt. Teksten som ble lest opp for dem var «operasjonssentralen har fått melding om at en beboer ved en rusinstitusjon holder to andre beboere mot deres vilje. Han skal være bevæpnet med en kniv og en øks, og fremstå som svært truende». Dette ga kandidatene et utgangspunkt og rammene for situasjonen (oppdraget) de skulle løse.

For å observere hvilken trussel kandidatene oppfattet i situasjonen, kun basert på informasjonen de fikk opplest, ble det notert i observasjonsskjema når kandidatene trakk våpenet sitt ut av hylsteret. Man kan anta at jo høyere trussel kandidaten vurderte, jo mer sannsynlig at våpenet ble trukket opp av hylsteret. Dette for å korte ned tiden fra observasjon av trussel til eventuelt avfyrt skudd. 12 av 18 kandidater hadde trukket våpenet ut av hylsteret fra starten av scenarioet. Av de 6 som ikke hadde trukket våpenet fra start var det både lite erfarne, noe erfarne, erfarne, og meget erfarne kandidater. Ved gjennomføring av situasjonen i simulatoren ble det gjort en observasjon om at kandidatene som trakk våpen stort sett gjorde dette samtidig som politibetjenten de ser på skjermen gjør det. Altså før de observerer trusselsituasjonen. Det er derfor grunn til å tro at våpenet blir trukket fordi kandidaten observerer at det gjøres på skjermen, ikke nødvendigvis fordi de opplever noen direkte trussel i det som skjer foran dem på det tidspunktet.

Kandidatene selv ble i intervjuet etter gjennomføring av den simulerte væpnede konfrontasjonen spurt om å rangere trusselen i oppdraget kun ut fra informasjonen de fikk i forkant fra «operasjonssentralen». De ble bedt om å plassere trusselnivået på en skala fra 0 til

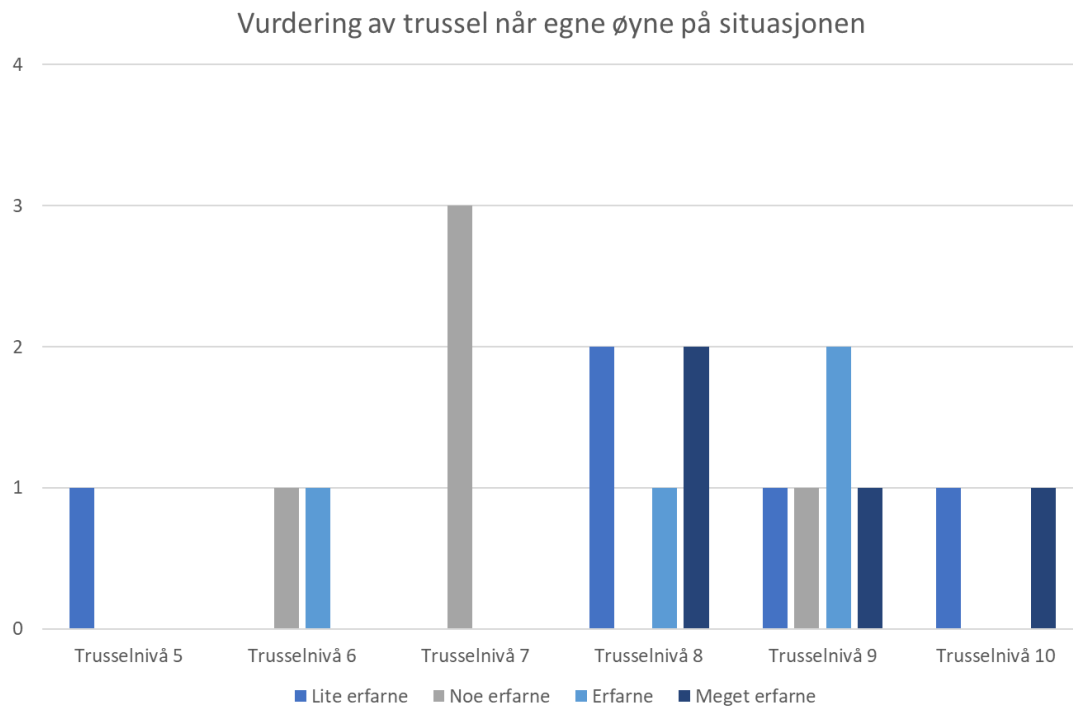
10 hvor 0 er ingen trussel i det hele tatt, og 10 er så høy trussel de kunne tenke seg. Svarene varierte kun mellom 5 og 9, og er lagt fram i diagram i figur 5-5. En kandidat påpeker i intervjuet at «rent objektivt oppfatter jeg at oppdraget inneholder rus og/eller psykiatri og at trusselutøver derfor kan være en ustabil person. Vedkommende er også bevæpnet med kniv og øks og holder to personer tilbake mot deres vilje. Tross dette, erfaringsmessig vet man at det stort sett ikke ender med dødelig utfall og at det går fint. Derfor legger jeg ikke trusselen høyere». Totalt svarte en kandidat at trusselnivået var 5, to kandidater at trusselnivået var 6, fem kandidater at trusselnivået var 7, syv kandidater at trusselnivået var 8, og tre kandidater at trusselnivået var 9.

Figur 5-5 viser hvordan kandidatene vurderte trusselen på en skala fra 0 til 10 ut ifra informasjonen de fikk før situasjonen startet.

Da kandidatene fikk øye på situasjonen som utspilte seg, ville dette kunne gi dem en ny situasjonsforståelse. I intervjuet etter gjennomføring av den simulerte væpnede situasjonen ble kandidatene spurt om deres oppfattelse av trusselen forandret seg da de selv fikk øye på situasjonen. Disse svarene varierte fra 5 til 10 og er lagt fram i diagram i figur 5-6. En kandidat som rangerte trusselen til 6 uttrykte at «det var enklere å få oversikt enn jeg trodde. Det gjør trusselen lavere for meg», mens en som rangerte trusselen til 10 svarte «trusselutøver har kniv og øks og står veldig tett på 3. person. Han etterkommer ikke pålegg og er oppjaget.

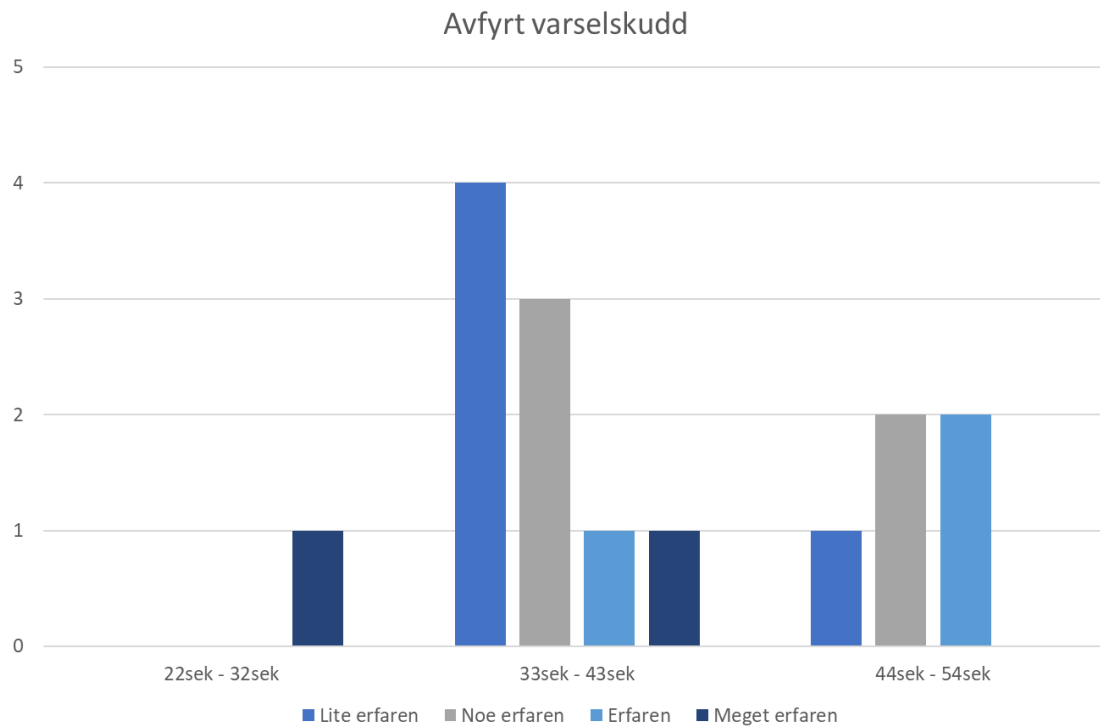
Reagerer heller ikke på varselskuddet». Totalt svarer en kandidat at trusselnivået var 5, to kandidater at trusselnivået var 6, tre kandidater at trusselnivået var 7, fem kandidater at trusselnivået var 8, fem kandidater at trusselnivået var 9, og to kandidater at trusselnivået var 10.

Figur 5-6 viser hvordan kandidatene vurderte trusselen på en skala fra 0 til 10 da de fikk øyne på situasjonen.

Fra diagrammene i figur 5-5 og 5-6 er det tydelig at alle deltakerne rangerte trusselen i situasjonen i den høyere halvdel av skalaen både kun basert på den korte informasjonen de fikk i forkant, og da de selv fikk øye på den. Utover dette synes det ikke å være noen klar trend i rangeringen av trusselen ut fra erfaring. Rangeringen av trussel virker å være helt subjektiv. Derimot var det som var felles for samtlige kandidater at de mente trusselen varierte gjennom hele situasjonen. De fleste pekte på at trusselen ble mer alvorlig da trusselutøver snudde seg fra politiet. En kandidat påpeker at *«trusselen går opp og ned. Trusselutøver beveger seg mye. Da han går mot 3. person, øker trusselen. I tillegg både anroper jeg og avfyre varselskudd uten effekt. Trusselen blir stadig høyere etter hvert som trusselutøver ikke hører etter».*

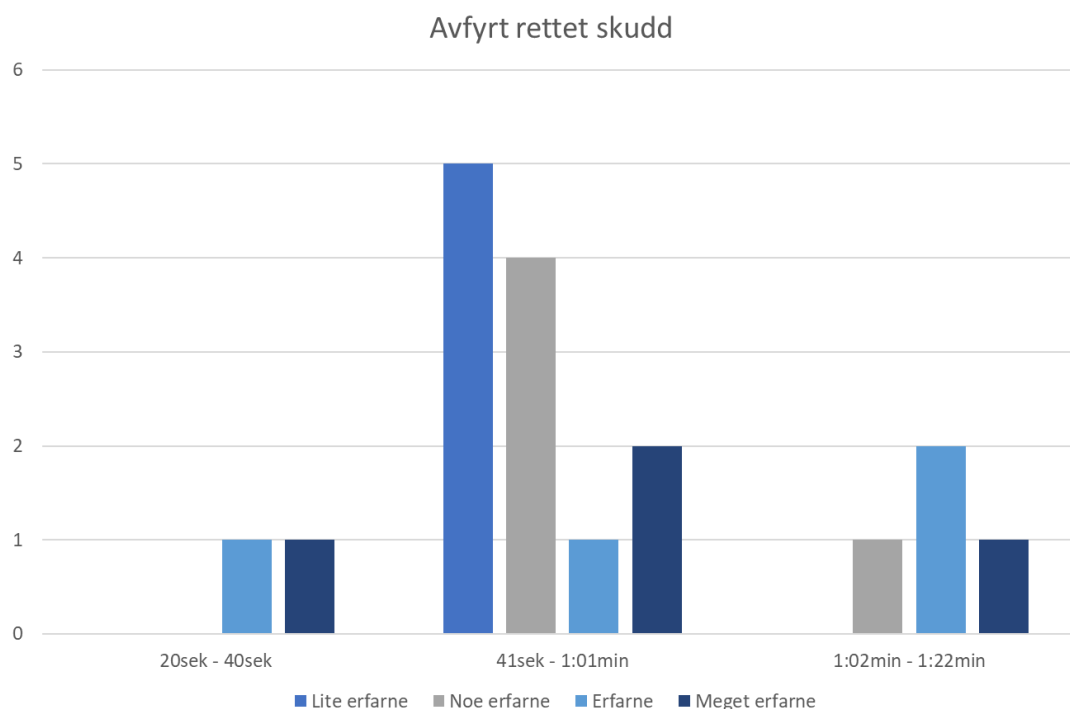
En måte å observere hvilken trussel de oppfattet, var hvor raskt de eventuelt avfyrte skudd. 15 av 18 kandidatene avfyrte varselskudd først. De resterende 3 kandidatene avfyrte direkte rettet skudd mot trusselutøver. Fordelingen av varselskudd er oppstilt i diagram 5-7.

Figur 5-7 viser fordelingen av kandidater og tidspunkt for avfyrte varselskudd.

I figur 5-7 ser vi at det ikke er noen åpenbar sammenheng mellom erfaring og når varselskudd blir avfyrte. Ni kandidater avfyrer varselskudd mellom 33 til 43 sekunder i scenarioet. Dette er en periode hvor trusselutøver står med kniv og øks i hånden vendt mot politiet. Han responderer ikke på hva politiet sier. At kandidatene ikke får respons av trusselutøver, og at han er så nærme 3. person er trolig grunnen til at de fleste avfyrer ett varselskudd her, ut ifra observasjoner gjort. 5 av kandidatene avfyrer varselskuddet etter det har gått 44 sekunder. I dette øyeblikket snur trusselutøver seg fra politiet, og mot 3. person. I disse tilfellene er trolig dette grunnen til at varselskuddet avfyres her.

Alle kandidatene avfyrte rettet skudd mot trusselutøver i løpet av den simulerte væpnede konfrontasjonen. Fordelingen av disse er vist i diagram 5-8.

Figur 5-8 viser fordeling av kandidater og tidspunkt for rettet skudd mot trusselutøver.

Trusselutøver snur seg vekk fra politiet flere ganger i løpet av tidsperioden 41 sekunder ut i situasjonen og 1:01 minutter ut i situasjonen. Han er også i denne perioden veldig tett på 3. person flere ganger og fremstår som tiltagende aggressiv. Dette er trolig grunnen til at de fleste (12) kandidatene avfyre rettet skudd i denne perioden. Etter 1:02 minutter av scenarioet snur trusselutøver seg mot politiet igjen og er aggressiv. At han kommer nærmere politiet igjen er trolig grunnen til at flere kandidater velger å avfyre rettet skudd mot trusselutøver her. I denne situasjonen har kandidaten og trusselutøver nærhet i avstand, og skuddet vil være enkelt å sikte og treffe.

I spørsmål 6 og 7 spørres det om hvordan kandidaten er forberedt på en lignende situasjon som polititjenesteperson og om vedkommende har opplevd noe lignende før. Her svarte alle kandidater at de aldri faktisk hadde opplevd en slik situasjon med så stor trussel mot 3. person, men alle svarte at de er godt forberedt på det. Samtlige trekker frem trening som begrunnelse for at de er rustet for å kunne håndtere en slik situasjon. En kandidat svarer at forberedelse til en slik situasjon «handler mye om trening. Kunne nok trent mer på slike scenarioer for å danne et bredere scenariogrunnlag». Videre sier en annen kandidat at «som

IP3 er man nok bedre forberedt enn vanlig politi. Det handler om trening og å kjenne regelverket som regulerer bruk av våpen».

Oppsummering:

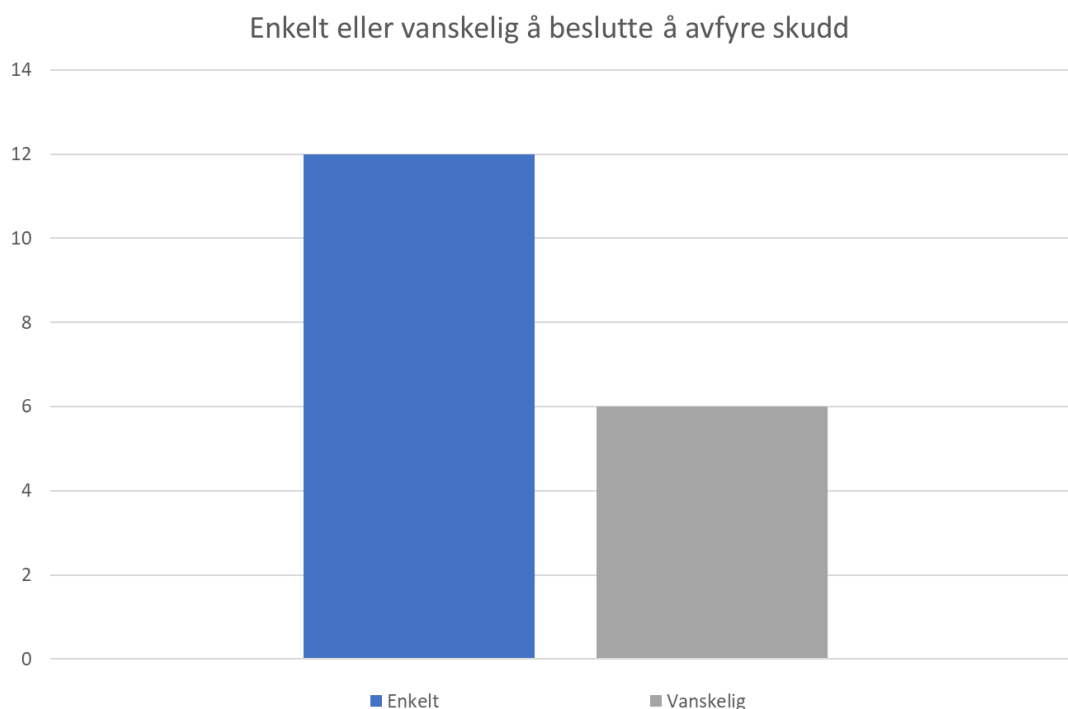
Samlet sett viser svarene og observasjonene at kandidatenes situasjonsforståelse i denne simuleringen av en væpnet konfrontasjon ikke i altfor stor grad er påvirket av erfaringsgrunnlag. Jevnt over løser alle kandidatene oppdraget på lignende måter innenfor samme tidsrammer. De vurderer trusselen i situasjonen også ganske likt. Dette underbygges også av handlingene de foretar seg underveis i den simulerte væpnede konfrontasjonen. Samtidig peker kandidatene selv på at de opplever at jo mer trening og erfaring de får, desto bedre rustet er de til å forstå og håndtere væpnede konfrontasjoner.

5.4 FORSKNINGSPØRSMÅL 3

Hvilken beslutningstakingsstil bruker politibetjenter i den simulerte væpnede konfrontasjonen?

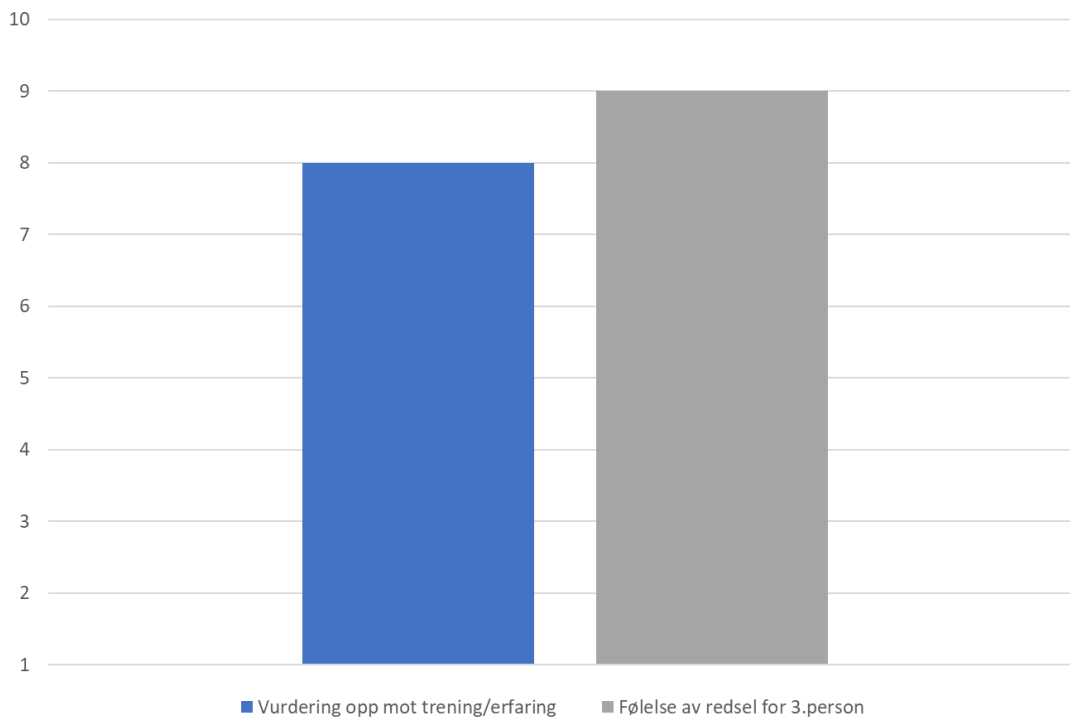
I spørsmål 17 til 19 ble kandidatene stilt forskjellige spørsmål om hva de vurderte i forhold til avfyring av skudd eller ikke. Disse svarene var relativt sammenfallende hos samtlige kandidater. Svarene tydet på at det blir gjort flere vurderinger i situasjonen før skudd blir avfyrt. En kandidat oppga at *«jeg måtte tenke raskt igjennom våpeninstruksen. Jeg kan ikke denne utenat, men jeg har den i ryggraden»*. En annen kandidat forklarte at *«det var en prosess. Trusselutøver hørte ikke etter. I mangel av andre alternativer måtte jeg handle»*. En tredje kandidat oppga at vedkommende tenkte *«hvis trusselutøver snur seg mot 3. person igjen, skyter jeg»*. Disse sitatene var beskrivende for hva de fleste kandidatene oppga. Dette tydet på at det er en viss grad av analytisk beslutningsprosess, mens det ikke handlet om lovhjemmel og skyteteleknikk.

I spørsmål 20 ble kandidatene spurt om det var enkelt eller vanskelig å beslutte å avfyre skudd i denne situasjonen. Svarene her er presentert i diagrammet i figur 5-9. For de fleste fremsto det som enkelt da de opplevde trusselen mot 3. person så åpenbar, men for seks av kandidatene ble det opplevd som vanskelig. Disse pekte på at det var utfordrende å tolke situasjonen fullt ut.

Figur 5-9 viser fordelingen mellom kandidater som svarte at det var enkelt eller vanskelig å vurdere å avfyre skudd i situasjonen.

En av kandidatene som opplevde det som vanskelig å vurdere, sa at det var «*veldig vanskelig fordi man ikke blir direkte truet selv. Det er alltid et uromoment om hva som skjer hvis jeg skyter*». En annen svarte «*avgjørelsen er både vanskelig og enkel. Man rekker ikke å tenke så mange tanker på den korte tiden. Jeg følte at trusselutøver skulle drepe noen. Da ble det på en måte enkelt*». Avslutningsvis i spørsmål 21 ble kandidatene forespeilet seks påstander om hva de tenkte idet de avfyrte skuddet. Av disse var det kun tre alternativer som ble svart. Det var «*vurderinger opp mot tidligere trening*», «*vurderinger opp mot tidligere erfaring*» og «*følelse av redsel for 3. person*». Alle som svarte «*erfaring*» sa at de også ønsket å svare «*trening*», og vise a versa. Da disse alternativene tilsynelatende var så like, ble de sammenstilt i diagrammet. Fordelingen av svarene vises i figur 5-10.

Figur 5-10 viser hvilken tanke kandidatene hadde i det skuddet ble avfyrt.

Oppsummering:

Oppsummert svarte samtlige kandidater at de måtte vurdere forskjellige faktorer før de avfyrte skudd i denne simulerte væpnende konfrontasjonen. Noen av kandidatene opplevde det som enkelt, mens noen som vanskelig. Felles for alle var at de enten avfyrte skudd på bakgrunn av tidligere erfaringer fra trening eller reelle situasjoner, eller at de avfyrte skudd fordi de kjente på en redsel for 3. person. Dette kan tyde på en dynamisk beslutningsprosess som varierer mellom å være analytisk og intuitiv. Felles var at beslutningen baserte seg på tidligere erfaringer, inkludert erfaringer fra trening og reelt.

6 Drøfting

I dette kapittelet vil empirien sammenkobles med teorien. Drøftelsen vil ta for seg forskningsspørsmålene suksessivt før en oppsummering til slutt. Denne oppsummeringen vil knytte drøftelsen til oppgavens problemstilling som lyder «*kan politiets situasjonsforståelse og beslutningstaking trenes opp i simulering av væpnede konfrontasjoner?*»

6.1 FORSKNINGSPØRSMÅL 1

I hvilken grad kan simulering kontekstualisere reelle væpnede konfrontasjoner?

Sett ut fra de analyserte reelle sakene hvor politiet har avfyrt skudd i tjeneste i Norge er det gjennomgående at politiet har stått overfor en meget farlig situasjon. De 6 sakene/situasjonene analysert i denne oppgaven inneholdt alltid en truende person som var i besittelse av et farlig redskap (Spesialenheten for politisaker, 2020a; 2020b; 2020c; 2020d; 2019; 2020e).

Vedkommende truet dermed med eller var i ferd med å gjennomføre *en grov voldshandling* eller fremsto som at det var nært *tap av liv eller alvorlig personskade* jamfør politiets våpeninstruks § 4-3 (Justis- og Beredskapsdepartementet, 2016). Dette vil kunne betegnes som en *alvorlig trussel* slik Rosenthal et al. (1989) beskriver en krise, eller en kritisk situasjon. Videre tillegger Rosenthal et al. (1989) den kritiske situasjonen *tidspress* og *usikkerhet*, og at dette *gjør det nødvendig å foreta kritiske beslutninger* (Rosenthal, Charles, & t'Hart, 1989, s. 10). Denne definisjonen på kritisk situasjon sammen med de kontekstuelle faktorene trukket ut fra de reelle sakene hvor politiet har avfyrt skudd i tjeneste, gir oss et bilde på hva en *væpnet konfrontasjon* er. Dette viser også at en væpnet konfrontasjon er en kritisk situasjon.

Forskningsspørsmål 1 tar videre opp i hvilken grad simulering klarer å kontekstualisere reelle væpnede konfrontasjoner. Den mest åpenbare forskjellen mellom en reell væpnet konfrontasjon og den som utspilles i en simulator, er nettopp at den reelle er ekte, og den simulerte er simulert. Dette tross at den simulerte væpnende konfrontasjonen brukt i denne oppgaven er hentet fra, og ganske lik, en faktisk hendelse. I intervjuet med informanten fra Politihøgskolen ble det pekt på at dette er den største ulempen ved bruk av simulator. Det er en simulator og kan derfor ikke fullverdig gi opplevelsen av en reell hendelse, selv om de kontekstuelle faktorene på skjermen er til stede. Informanten fremhever derimot at slike simuleringer uansett vil være med å skape en mental tankevirksomhet hos de som bruker

simulatoren. Det å få slik erfaring fra å oppleve noe, er det som gir læring. Dette er med på å gi en viss grad av «*first-hands experience*» (Dewey, 1903) som er grunnpilaren i Dewey (1903) sin teori om læring. Slik erfaring er med å forberede polititjenestepersoner på å møte reelle væpnede konfrontasjoner. Jo mer reell treningen oppleves som, jo mer vil den kunne minske «*the practise shock*» (Heggen & Damsgaard, 2010). Dette begrepet betegner det «sjokket» som møter personer ansatt i praktiske yrker hvor trening ikke fullt ut klarer forberede for virkeligheten. Dette «sjokket» vil etter all sannsynlighet være til stede i en reell væpnet konfrontasjon første gang man opplever det. Dette, ifølge informanten fra Politihøgskolen, fordi det ikke er mulig å 100% gjenskape reelle væpnede konfrontasjoner i en simulator. Dette gjelder spesielt for ansatte i frontlinjen, eller «*the sharp end*» (Flin, O'Conner, & Crichton, 2008). Disse yrkesutøverer jobber i en organisasjons fremste linje og håndtere risikoen organisasjonen jobber med. For polititjenestepersoner og kandidatene i denne oppgaven, betyr det å håndtere blant annet væpnede konfrontasjoner. Derfor må slike konfrontasjoner trenes på.

I polititrening er det flere forskjellige typer simulering som kan benyttes. Det vanligste kan være oppsatte situasjoner med bruk av markør. Dette vil være en form for rollespill der en eller flere personer spiller et skuespill for å skape en situasjon politiet må løse. Et eksempel på dette er simuleringen som ble benyttet i Phelps et al. (2016). I denne spilles det skuespill for å iscenesette en situasjon politistudentene må løse. Ut fra størrelsen på denne formen for simulering vil virkelighetsopplevelsen i scenarioet variere. I større øvelser der flere markører deltar, og kanskje også andre hjelpemidler som falskt blod, røyk og lyd brukes, vil det for de fleste oppleves så nær reelt som mulig. Slike simuleringer krever en del forberedelser og ressurser for å få gjennomført, men det brukes jevnlig for trening i politi Norge i dag. Funn i Aas (2016) sin avhandling trekker frem at treningen som gjennomføres i politiet, ikke alltid er helt egnet til å fremkalle en slik realistisk situasjon, og dermed vil kunne skape «*practise shock*» (Heggen & Damsgaard, 2010). Tross dette besvarte de fleste av deltakerne i denne oppgaven at aktuell simulering av en væpnet konfrontasjon fremsto som reell for dem. En faktor i om kontekstualiseringen av den væpnende konfrontasjonen oppleves som reell, er hvilken grad av stress den utløser. Dette fordi det naturlig nok vil være stress i en virkelig væpnet konfrontasjon.

Flertallet av kandidatene i denne oppgaven oppga at de kjente på reelt stress under gjennomføringen av situasjonen. Kahneman (2012) beskriver hvordan hjernen vil håndtere en situasjon som er vanskelig å forstå. Situasjoner som krever mer kapasitet i hjernen vil

håndteres i hjernens «anstrengende system» som Kahneman også kaller «system 2» (Kahneman, 2012). Håndtering i denne delen av hjernen kjennes som stress hos vedkommende som håndterer situasjonen. Dette vil kunne komme til uttrykk som blant annet stotring i talen og feil opplevelse av tid. Ingen av deltakerne ble observert å ha disse symptomene på stress. For at Dewey sin teori om «*first-hand experience*» (Dewey, 1903) skal passe helt burde det kanskje være mer stress hos kandidatene ved gjennomføring av simuleringen av den væpnende konfrontasjonen. Av kandidatene observert i denne oppgaven var det ingen som stotret i talen under gjennomføringen av situasjonen, og veldig få som feilberegnet tidsbruken sin nevneverdig. Denne mangelen på stress i kontekstualiseringen av en væpnet konfrontasjon kan være av betydning for læringen. Dette fordi den simulerte situasjonen ikke fullt ut blir lik en reell situasjon, altså ikke fullstendig «*first-hand experience*». Det som derimot kan gjøre en simulert væpnet konfrontasjon til god læring er muligheten for «god evaluering i etterkant» slik informantene ansatt på Politihøgskolen beskrev det i intervjuet sitt. Dette støttes av teorien om *experiential learning* (Kolb, 2015), og var en av konklusjonene i Phelps et al. (2016) sin artikkel. Her pekes det på at læring skjer i samarbeid mellom egen refleksjon og utvikling, det å erfare noe selv, og det å tilegne seg kunnskap. Spørsmålet er da om uteblivelsen av reelt nivå av stress vil gjøre simuleringen mindre god. Tross dette oppga flere av kandidatene i denne oppgaven at situasjonen i simulatoren oppleves som reell. En kandidat svarte «*jeg lever meg veldig inn i situasjonen. For meg er det som om jeg var der*». Et slikt utsagn er et tegn på at simuleringen i dette tilfellet klarer å skape engasjement hos kandidaten. Engasjement for situasjonen som innlæres er en viktig faktor for å skape best mulig lærings situasjon for individet, ifølge Sommer et al. (2017). I Sommer et al. (2017) sin forskning er nettopp engasjementet kombinert med innholdet i simuleringen, og miljøet simulatoren skaper, de tre faktorene som gir best læring av beslutningstaking og respons. En slik læring er godt egnet til å kunne skape egne refleksjoner, som igjen gir en eventuell forandring i atferd, bekreftelse på rett atferd, eller en forståelse (Sommer, Njå, & Lussand, 2017). Disse refleksjonene i etterkant av gjennomført trening i simulator trekkes frem av kandidater i denne oppgaven, og av informantene fra Politihøgskolen. For de fleste er simuleringen i det minste egnet til å skape refleksjoner som gir mentale bilder rundt egen handling i simuleringen. Dette gir god læring av beslutningstaking, ifølge Sommer et al. (2017).

Oppsummering:

I denne oppgaven klarer simuleringen å kontekstualisere en reell væpnet konfrontasjon i stor grad ved at flere av faktorene i en reell hendelse er til stede. Derfor gir den læringseffekt for kandidatene som gjennomfører den simulerte situasjonen. Den frembringer noe stress, men ikke nok til å skape noen store utfordringer med den kognitive oppfattelsen av situasjonen. Tross dette oppleves situasjonen som reell, og er i det minste egnet til å skape refleksjon. Dette er den største styrken til den simulerte væpnede konfrontasjonen.

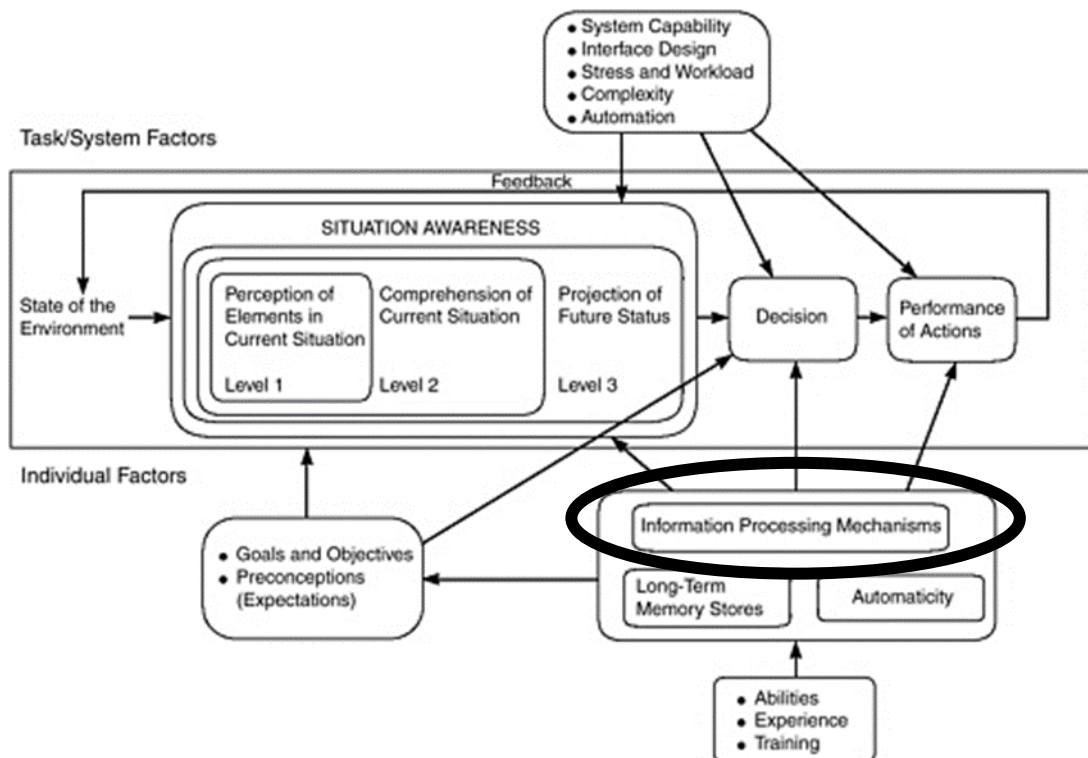
6.2 FORSKNINGSSPØRSMÅL 2

Hvordan påvirker kandidatenes erfaringsbakgrunn situasjonsforståelsen i en utvalgt simulert væpnet konfrontasjon?

Situasjonsforståelse, eller «*situational awareness*» defineres av Endsley (1988) som “*the perception of the elements in the environment within a volume of time and space, the comprehension of their meaning and the projection of their status in the near future*”. Å skaffe seg en god situasjonsforståelse er grunnlaget for videre beslutningstaking. Dette trekkes frem både Flin et al. (2008) i sin modell for beslutningstaking etter NDM teorien, og Klein et al. (1993) sin modell for beslutningstaking etter RPD teorien. Begge de nevnte modellene omhandler beslutningstaking i kritiske situasjoner og belager seg først og fremst på en situasjonsforståelse. I definisjonen av en situasjonsforståelse tatt fra Endsley (1988) trekkes det ut tre nivåer av situasjonsforståelse. Disse er kort forklart: *oppfattelse* av faktorer i situasjonen, *forståelse* av situasjonen, og å kunne *forutse* kommende mulige utviklinger i situasjonen. De representerer stigende grad av forståelse i situasjonen (Endsley, 1997). For å skape en slik forståelse kan systematisering av informasjon være gunstig. Slik systematisering av informasjon er innlært prosess for polititjenestepersoner i Norge, og kalles «*situasjonsvurdering*» (Edvinsen, 2010). Samtlige av kandidatene i denne oppgaven falt tilbake på nettopp denne metoden for systematisering av informasjonen. På spørsmål om hvordan de vurderte situasjonen ramset flere kandidater opp elementer i situasjonen på bakgrunn av *situasjonsvurderingen* (Edvinsen, 2010). En slik systematisering må erfares for å læres (Dewey, 1903). En kandidat forklarte at han oppfattet situasjonen som «*en beboer på en rusinstitusjon holder to andre beboere mot deres vilje. Han skal være bevæpnet med en kniv og en øks, og fremstå som svært truende*». Å søke etter faktorer i situasjonen som gir hint om

hva situasjonen innebærer og er et steg i en gjenkjennelsesbasert beslutningsprosess, også kalt *recognition-primed decision making* (RPD) (Klein, Oransanu, Claderwood, & Zsambo, 1993). I denne oppgaven ble situasjonsforståelsen målt ved kandidatenes oppfattelse av trussel. Først da de fikk oppdraget (situasjonen) lest opp fra «operasjonssentralen», og så fikk de se situasjonen med egne øyne. I denne konkrete simulerte væpnede konfrontasjonen er det en del viktige kontekstuelle faktorer kandidatene ikke fikk vite før de så situasjonen selv. Blant annet den korte avstanden mellom trusselutøver og de trusselutsatte, samt at de (politiet) ville være adskilt fra trusselutøver på grunn av en glassdør. Disse faktorene ville kunne spille inn på kandidatenes situasjonsforståelse og oppfattelse av trusselen. Alle kandidatene hadde sine hender på våpenet fra starten av scenarioet. Det er naturlig å tenke seg at jo høyere oppfattet trusselen er i en situasjon, desto større er sannsynligheten for å plassere sine hender på våpenet for å være klar for å møte den farlige situasjonen. Alle deltakerne oppga selv at de oppfattet trusselen som relativt høy (mellom nivå 5 og 9) på en skala fra 0 til 10 kun basert på opplesningen av oppdraget fra operasjonssentralen. Dette trolig fordi kandidatenes erfaring tilsier at en person som mulig er ruset og sint, og som har kniv og øks, vil kunne være svært farlig. Kandidatene som pekte på disse kontekstuelle faktorene, har allerede *oppfattet* at oppdraget inneholder ustabil mann med kniv og øks, *forstått* at dette er en farlig kombinasjon, og *forutsett* at vedkommende trusselutøver kan kunne gå til angrep på dem eller 3. person (Endsley, 1997). En kandidat beskriver at hun oppfattet situasjonen som «*at den inneholder en ruset og/eller psykiatrisk syk trusselutøver*» og forstår at dette kan bety at «*vedkommende er ustabil og derfor farlig*». Ved å nevne disse kontekstuelle faktorene har kandidaten definert situasjonen som en kritisk situasjon slik den gjør i Politiets Beredskapssystem, del 1 (Politidirektoratet, 2020). Kandidaten trekker frem at situasjonen slik vedkommende oppfatter det er en *uønsket hendelse* ved at en ustabil trusselutøver (*usikkerhet*) er være farlig (*betydelige konsekvenser*) mot de trusselutsatte (Politidirektoratet, 2020). Tross dette sier samme kandidat at hennes erfaring med slike situasjoner er at «*det ikke ender med dødelig utfall*». I denne spådommen forutser kandidaten utfallet og tar sin situasjonsforståelse fra dette. Denne erfaringen om at det som regel ikke ender med verst tenkelig utfall er kanskje grunnen til at kun to av kandidatene vurderer trusselen til å være på nivå 10, på en skala fra 0 til 10 (både før de ser situasjonen med egne øyne, og da de ser situasjonen med egne øyne). Denne sammenhengen mellom å oppfatte og forstå faktorene, og koble dette mot egen erfaring for å forutse videre hendelser viser uansett en høy grad av situasjonsforståelse ifølge Endsley (1997). Dette er også starten på en god beslutningsprosess i kritiske beslutningssituasjoner slik beskrevet i RPD-modellen (Klein, Oransanu, Claderwood, &

Zsambo, 1993). RPD trekker frem denne gjenkjennelsen av faktorer i situasjonen, og videre antagelse av hva som vil skje, basert på tidligere erfaring, som den mest effektive metoden å ta beslutninger på i kritiske situasjoner. Flere av deltagerne oppgir at de har denne erfaringen fra reelle hendelser der de har møtt personer med kniv eller lignende redskaper. Samtlige deltagere sier i tillegg at de har mye erfaring fra trening om hvor farlig en person med kniv eller lignende redskaper kan være. At slik reell eller treningsbasert erfaring påvirker situasjonsforståelsen vises i Endsley sin fremstilling av «*situation awareness*» (1995).

Figur 6-1 viser Endsley sin modell av "situation awareness" i beslutningssituasjon (Endsley, 1995)

Her vises det til nettopp at slik erfaring vil påvirke en persons situasjonsforståelse direkte ved at det påvirker informasjonsprosesseringsmekanismene (information processing mechanisms). Disse mekanismene er med på å tolke en situasjon i oppfattelsen til en person.

Oppsummering:

Kandidatens erfaringsbakgrunn vil kunne påvirke situasjonsforståelsen i denne utvalgte, simulerte væpnede konfrontasjonen. Systematiseringsprosessen for informasjonen en

polititjenesteperson oppfatter, må erfares for å læres. Erfaringsbakgrunnen påvirker også situasjonsforståelsen ved at oppfattelsen av faktorene i situasjonen gjenkjennes raskere og mer riktig hos erfarne polititjenestepersoner. I denne konkrete simuleringen av en væpnet konfrontasjon ga ikke forskjellig erfaringsbakgrunn veldig mye påvirkning av situasjonsforståelsen da trusseloppfatningen i stor grad var lik hos alle kandidatene. Der det var variasjon var dette uten at det var noen trend som kunne knyttes til erfaringsnivå. Dette kan ha sin bakgrunn i at det trenes mye på håndtering av lignende situasjoner, og at polititjenestepersonene som deltok i denne oppgaven har vært gjennom slik trening tidligere. Teorien rundt situasjonsforståelse, og særlig beslutningsprosess basert på gjenkjennelse (RPD), er derimot klar på at erfaring vil gi en bedre forståelse og raskere beslutninger. Dette støttes av utsagn fra kandidatene selv i denne oppgaven.

6.3 FORSKNINGSSPØRSMÅL 3

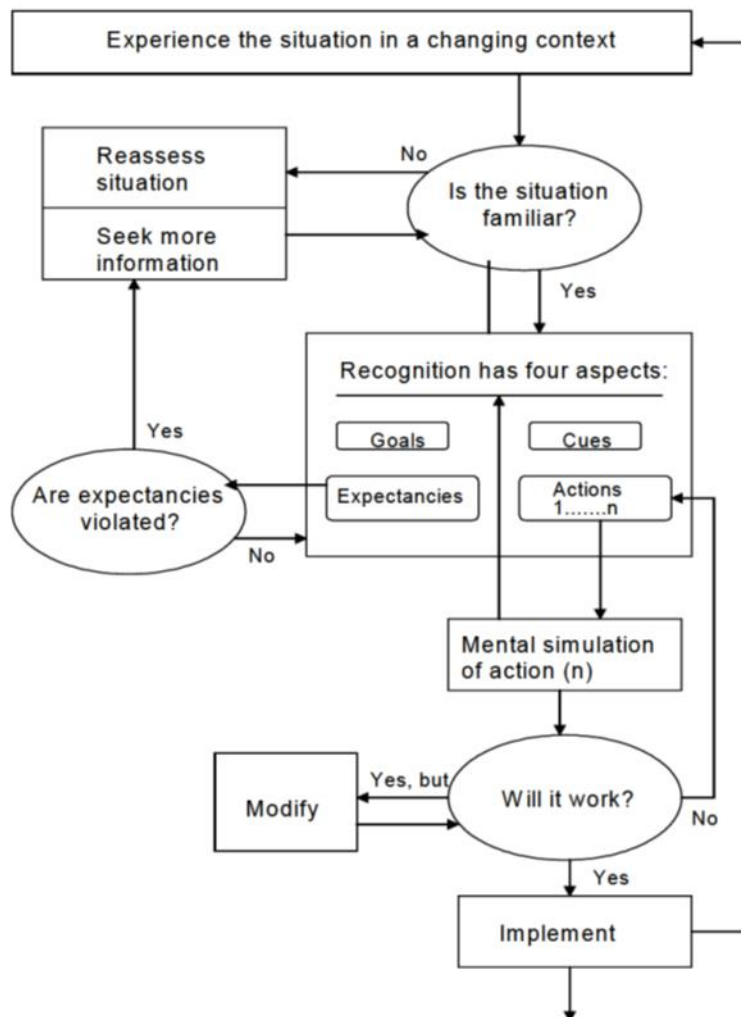
Hvilken beslutningstakingstil bruker polititjenester i den simulerte væpnende konfrontasjonen?

Denne simulerte væpnende konfrontasjonen vil kunne sies å være en krise, eller en kritisk situasjon slik Rosenthal et al. (Rosenthal, Charles, & t'Hart, 1989) definerer det i sin definisjon. Den væpnende konfrontasjonen er åpenbart en *alvorlig trussel* som vil kunne frembringe *kritiske beslutninger* under *tidspress* og *usikkerhet* (Rosenthal, Charles, & t'Hart, 1989). Når en polititjenesteperson skal ta en beslutning i en væpnet konfrontasjon må denne beslutningen som regel tas raskt, på lite informasjonsgrunnlag, og den bør være riktig. Utfordringen polititjenestepersonene da får er i hvor stor grad de kan bruke tid på å ta denne beslutningen. Jo mer komplisert beslutning, jo mer informasjon behøves og jo mer tid trengs. Flin et al. (2008) sin modell for *Naturalistic decision-making* betegner dette. Er risikoen lav i beslutningssituasjonen og tiden god, vil en beslutningstager kunne bruke en analytisk beslutningsprosess. Er risikoen høy og tiden dårlig, må beslutningsprosessen være mer intuitiv (Flin, O'Conner, & Crichton, 2008). Samtlige av kandidatene i denne oppgaven avfyrrer sitt første skudd i løpet av senest 54 sekunder og rettet skudd i løpet av maksimum 1 minutt og 22 sekunder. Dette betyr at beslutningen om å avfyre skudd i alle tilfellene går raskt. Dette tross av at alle kandidatene er individer og har dertil tilhørende individuell *kognitiv stil* slik Reginald et al. (1995) beskrives individets beslutningsprosesser. Dette indikerer at individet vil tilpasse sin beslutningsprosess til situasjonen, og ikke være låst i et

mønster knyttet til personligheten. Dette på bakgrunn av erfaring individet har med lignende situasjon (Reginald & Scott, 1995). En beslutning i en kritisk situasjon vil måtte plassere seg på skalaen mellom en helt analytisk beslutningsprosess og en helt intuitiv beslutningsprosess. Kandidatene i denne oppgaven forteller at de gjør en rekke vurderinger før de velger å avfyre skudd. Dette ville kunne bety at de tenderer til en analytisk beslutningsprosess. Det virker i det minste som beslutningen om å avfyre skudd er flyttet fra det rent intuitive og automatiske beslutningssystemet (system 1), og over i det analytiske og anstrengende systemet (system 2) (Kahneman, 2012). Dette betyr at beslutningsprosessen er preget av en viss grad av analyse og ikke kun basert på intuisjon. Dette støttes også av funnene beskrevet av Henriksen et al. (2020). De konkluderer blant annet med at beslutningsprosessen når norsk politi avfyre skudd er en kombinasjon av en analytisk og en intuitiv beslutning (Henriksen & Kruke, 2020). Det som er gjennomgående fra alle kandidatene i denne oppgaven, er at de analytiske vurderingene ikke omhandler lovhjemmel. Beslutningen om at det er lovhjemmel til å avfyre skudd blir raskt tatt hos de aller fleste. En kandidat oppga at lovhjemmelen «*sitter i ryggmargen*». Den analytiske delen av beslutningsprosessen ser ut til å fokuseres om hvor skuddet skal settes, og når det skal settes. Flere av kandidatene i denne oppgaven trekker frem dette som det vanskeligste. De peker på at skuddet ikke må siktes slik at det kan treffe 3. person, og det må komme i det tidspunktet hvor det ikke er noen annen utvei for å unngå skade på 3. person. På nøyaktig hvilket tidspunkt de forskjellige kandidatene bestemmer seg og avfyre skuddet, varierte noe.

I utvikling av RDM modellen fant forskere at erfarne ledere i brannvesenet ofte tok utgangspunkt i sin første intuitive oppfattelse av situasjonen og baserte videre avgjørelser på denne (Klein, Lipshitz, Orasanu, & Salas, 2001). Kandidatene i denne oppgaven gjør nettopp det. Basert på sin første intuitive vurdering av situasjonen (og trusselen) bestemmer de seg raskt for at det er skytevåpen som må brukes for å hindre skade på 3. person. Dette i seg selv fremsto på kandidatene som en enkel vurdering trolig fordi de har erfaring med hvor farlig slike situasjoner som denne væpnende konfrontasjonen kan være fra før, som beskrevet i drøftelsen av forskningsspørsmål 2. Det kan også problematiseres at kandidatene bestemmer seg for å avfyre skudd så raskt da de vet de er i en simulator, og at ingen vil bli skadd som følge av deres handling. Uavhengig av dette vurderer kandidatene hvor og når skuddet skal settes. Dette beskriver de at krever noe mer analytisk fremgangsmåte. Her trekker en del av kandidatene frem at de vurderer flere alternative steder å avfyre skuddet og tidspunkter å avfyre skudd på. De aller fleste kandidatene avfyre et varselskudd først. Bruken og

vurderingen av forskjellige løsninger ble også observert i Klein et al. (1993) sin studie av erfarne ledere i brannvesenet. I komplekse situasjoner vurderte også disse flere løsningsalternativer, og beslutningsprosessen ble med det mer analytisk. Denne analysen er fremstilt i Klein et al. (1993) sin modell av RDM beslutningsprosess.

Figur 6-2 viser Klein et al. (1993) sin fremstilling av RDM modellen

Denne modellen illustrerer nettopp det kandidatene i denne oppgaven oppgir. De vurderer flere alternative steder og tidspunkt å avfyre et skudd. De fleste valgte å avfyre et varselskudd. Etter dette gjorde de en ny vurdering (*reassess situation*), og beslutningsprosessen tas på ny.

Oppsummering:

Funnene i denne oppgaven styrker teorien om RDM. Funnene er sammenfallende med RDM teorien og det kandidatene som gjennomførte den simulerte væpnede konfrontasjonen i denne oppgaven, oppga. Kandidatene tar raskt en intuitiv beslutning om at lovhjemmelen for å avfyre skudd med skytevåpenet er oppfylt. Videre blir beslutningen om hvor og når skuddet skal avfyres mer analytisk, men fortsatt preget av en noe intuitiv prosess.

7 Konklusjon

Den overordnede problemstillingen i denne oppgaven er *kan politiets situasjonsforståelse og beslutningstaking trenes opp i simulering av væpnede konfrontasjoner?* For å besvare dette ble det utarbeidet tre forskningsspørsmål som tok for seg elementene *simulering*, *situasjonsforståelse* og *beslutningstaking*. Sammenfattet ga disse tre forskningsspørsmålene totalt sett et grunnlag for å besvare oppgavens overordnede problemstilling.

Funn i denne oppgaven peker på at politiets situasjonsforståelse i væpnede konfrontasjoner bygger på tidligere erfaring polititjenestepersonene i denne oppgaven selv hadde opplevd. Dette er erfaring de hadde opplevd til dels i reelle situasjoner, men for det meste ved trening. De trakk frem at treningen på slike væpnede konfrontasjoner ikke i full grad ville kunne oppleves som reelle situasjoner, men at de er tilstrekkelig egnet for å skape en opplevelse av at den væpnede konfrontasjonen til en viss grad er reell. Jo mer slik erfaringstrening, desto bedre blir deres situasjonsforståelse av væpnede konfrontasjoner. Situasjonsforståelsen er sentral for en videre god beslutningsprosess. Beslutningsprosessen hos kandidatene fremsto som at den hadde mange likhetstegn til den som illustreres av Klein et al. (1993).

Denne oppgaven fant at beslutningsprosessen varierer mellom å være intuitiv og mot mer analytisk avhengig av hva som skal besluttes. Prosessen er dermed ikke rent intuitiv eller rent analytisk, men mer dynamisk mellom disse to ytterpunktene og vil variere basert på faktorer i beslutningssituasjonen og beslutningstaker.

Politiets situasjonsforståelse og beslutningstaking kan trenes opp ved bruk av simulerte væpnede konfrontasjoner, særlig når de etterfølges av god refleksjon i etterkant.

Det bør derimot vurderes mer forskning på lignende type tematikk med et større og bredere datagrunnlag. Dette vil muliggjøre en større grad av generalisering og dermed også gi større verdi opp mot forståelsen av situasjonsvurderingen og beslutningsprosessen ved reelle væpnede konfrontasjoner i Norge. Denne forskningen bør skje nasjonalt da forskjeller mellom lands politi, kultur, og lovgivning kan ha påvirkningskraft på beslutningsprosessen.

8 Vedlegg

8.1: Oversikt over litteratur som ble analysert

8.2: Forklaring av observasjonsskjema

8.2.1: Observasjonsskjema

8.3: Intervjuguide

8.4: Informasjonsmail 1 (til avsnittsledere)

8.5: Informasjonsmail 2 (til kandidatene)

8.1 OVERSIKT OVER LITTERATUR SOM BLE ANALYSERT

	Navn og Forfatter	Punkter/oppsummering
1	<i>Shooting decisions by police firearms officers.</i> Lucy Mitchell & Rhona Flin (Flin & Mitchell, Shooting Decision by police firarms officers, 2007)	<ul style="list-style-type: none"> • Undersøkelse for å avklare om en ordre/situasjonsvurdering påvirker om en politibetjent avfyrer skudd eller ikke. • Funn: det spiller liten rolle om ordren eller situasjonsvurderingen i forkant fremhever trusselen eller ikke. Det er de kontekstuelle faktorene i situasjonen, og politibetjentens erfaring som avgjør om det blir skutt eller ikke
2	<i>Decision-making style: The development and assessment of a new measure.</i> Susanne Scott & Reginald Bruce (Reginald & Scott, 1995)	<ul style="list-style-type: none"> • Forskning på menneskets beslutningsprosess. • Funn: 5 forskjellige beslutningsprosesser. <i>Rational, intuitive, dependant, avoidant og spontaneous.</i> • Analytisk (rasjonell) beslutningstaking gir mindre kreativitet, men vurderer flere løsninger. Intuitiv (erfaringsbasert) beslutningstaking gir kreative og dynamiske løsninger, men låser seg ofte til løsningen fort. • Beslutningstype er ikke et personlighetstrekk, men en «ryggmargsrefleks» og kan være tillært. Individuer varierer mellom beslutningstype ut ifra situasjonen.
3	<i>Våpeninstruks for politiet. Kommentirutgave.</i> Tor-Geir Myhrer (Myhrer, Våpeninstruk for politiet. Kommentirutgave, 2016)	<ul style="list-style-type: none"> • Kommentarer til de juridiske rammene rundt politiets bruk av skytevåpen

4	<i>Naturalistic Decision making.</i> G. Klein. (Klein, Naturalistic Decision Making, 2008)	<ul style="list-style-type: none"> ● Enkel innføring i NDM ● Erfaring gjør at beslutninger tas ved kategorisering ut fra tidligere erfarte hendelser, fremfor analyse av situasjonen.
5	<i>Taking stock of naturalistic decision making.</i> G. Klein, R. Lipshitz, J. Orasanu og E. Salas (Klein, Lipshitz, Orasanu, & Salas, 2001).	<ul style="list-style-type: none"> ● Beskrivelse av utviklingen av <i>naturalistic decision making</i> og hva denne teorien innebærer. I tillegg til god teori ga den også flere kilder til videre lesing. ● Setter RPD, og RDM i sammenheng
6	<i>Police officer involved shootings – retrospective study of situational characteristics.</i> U. Pettersson, J. Bertilsson, P. Fredriksson, M Magnusson og P Fransson. (Pettersson, Bertilsson, Fredriksson, Magnusson, & Fransson, 2017)	<ul style="list-style-type: none"> ● Et forskningsprosjekt der forfatterne har analysert avfyrte skudd fra politiet i Sverige i perioden 1984 til 2012. Ga god statistikk over hva som utløste, og hvordan skuddene ble gjennomført av politiet i 112 situasjoner.
7	<i>Tenke, fort og langsomt.</i> Daniel Kahneman. (Kahneman, 2012)	<ul style="list-style-type: none"> ● Inngående, men enkel forklaring av den menneskelige hjernes to måter å forstå situasjonen rundt seg, og ta avgjørelser. Gir en grunnleggende forklaring på beslutningsprosess og situasjonsforståelse. ● Trekker frem «system 1» som det «systemet» som raskt gjenkjenner situasjoner og tar avgjørelser på innlærte modeller. ● «System 2» beskrives som systemet som er mer analytisk og som må kobles inn når situasjonen fremfor personen fremstår som komplisert og uforståelig.
8	<i>The role of situation awareness in naturalistic decision making.</i> M. Endsley (Endsley, The Role of Situation Awareness in Naturalistic Decision Making, 1997)	<ul style="list-style-type: none"> ● En innføring i hva situasjonsforståelse er og hvordan denne er knyttet til og danner grunnlaget for beslutningsprosessen.

		<ul style="list-style-type: none"> • Deler opp situasjonsforståelsen i tre nivåer av forståelse. • Gir modeller for situasjonsforståelse under press og i kritiske situasjoner
9	<i>Theory or practice? Perspectives on police education and police work.</i> G. Aas (Aas, 2016)	<ul style="list-style-type: none"> • En undersøkelse i om utdanning ved Politihøgskolen gjør studentene best mulig i stand til å møte politihverdagen. Peker på viktigheten av simulering som treningsform.
10	<i>Democracy in education.</i> J. Dewey (Dewey, 1903)	<ul style="list-style-type: none"> • Bakgrunnen for teorien om «learning by doing». Flere gode eksempler på hvorfor trening i simulator (oppleve noe selv) er bedre enn å kun lese teori.
11	<i>Experiential Learning. Experience as the source of learning and development.</i> David A. Kolb (Kolb, 2015)	<ul style="list-style-type: none"> • Forklaring og videre utbrodering av Dewey sine teorier om læring. Introduksjon av begrepet «Experiential Learning» som innebærer læring ved erfaring.
12	<i>Experiential learning and simulation-based training in Norwegian police education: Examining body-worn video as a tool to encourage reflection.</i> Joshua M. Phelps et. al. (Phelps S. L., 2016)	<ul style="list-style-type: none"> • Praktisk bruk av «<i>experiential learning</i>» og flere eksempler på hvorfor bruk av praktiske øvelser som simulering er viktig i polititrening.
13	<i>The science of training: A decade of progress.</i> Eduardo Salas og Janis A. Cannon-Bowers. (Salas & Cannon-Bowers, 2001)	<ul style="list-style-type: none"> • I kapitlet om <i>training methods</i> beskriver forfatterne bruken av simulert trening og fordelene med dette. Ellers snakker artikkelen om utviklingen i trening fra 90-tallet til 2000-tallet.
14	<i>The effect of brief situational awareness training in a police shooting simulator: An experimental study.</i> Evelys-Rose Saus, Bjørn Helge Johnsen, Jarle Eid, Per Ketil Riisem, Rune	<ul style="list-style-type: none"> • Denne studien forsket på politistudenters situasjonsforståelse ved bruk av simulator i trening. Funnene tydet på at bruk av riktig trening av

	Andresen, og Julian F. Thayer. (Saus, et al., 2006)	situasjonsforståelse i simulator, ga effekt på den mentale kapasiteten til studentene og deres subjektive og observerte situasjonsforståelse. Studien trekker også inn «hjertefrekvensvariabilitet» og kobler dette til god situasjonsforståelse.
15	<i>Design of simulator training: a comparative study of Swedish dynamic decision-making training facilities.</i> Sanna Aronsson, Henrik Artman, Joel Brynielsson, Sinna Lindquist, og Robert Ramberg. (Aronsson, Artman, Brynielsson, Lindquist, & Ramberg, 2019)	<ul style="list-style-type: none"> • En artikkel som gir oversikt over forskning på bruken av simulator i trening. Trekker også frem flere punkter som er viktige ved bruk av simulator som treningsverktøy.
16	<i>Police officers' learning in relation to emergency management: A case study.</i> Morten Sommer, Ove Njå, og Kjetil Lussand. (Sommer, Njå, & Lussand, 2017)	<ul style="list-style-type: none"> • Artikkel som beskriver hvordan man kan lære beslutningstaking. Teorien i denne artikkelen kan knyttes opp til artikkel 13 og 12 i denne oversikten.
17	<i>Safety at the sharp end.</i> Rehona Flin, Paul O'Conner, og Margaret Crichton (Flin, O'Conner, & Crichton, A guide to Non-technical skills, 2008)	<ul style="list-style-type: none"> • Definerer og setter ord på hvilke utfordringer personer med arbeid i risiko organisasjoner står i. Dette kalles «the sharp end». Videre gir boken god forklaring på NDM og RDM
18	<i>Toward a theory of situation awareness in dynamic systems.</i> M. Endsley (Endsley, Toward a theory of situation awareness in dynamic systems, 1995)	<ul style="list-style-type: none"> • Beskrivelse av hva situasjonsforståelse er og hvordan denne påvirker beslutningsprosessen.
19	<i>Norwegian Police use of firearms: Critical decision-making in dynamic and stressful situations.</i> Steinar Vee Henriksen og Bjørn Ivar Kruke (Henriksen & Kruke, 2020)	<ul style="list-style-type: none"> • En artikkel basert på doktorgrad som tar for seg norsk politi sitt bruk av skytevåpen. Mange sammenfallende funn med denne oppgaven hva gjelder beslutningsprosess ved avfiring av skudd.

8.2 FORKLARING AV OBSERVASJONSSKJEMA

De følgende punktene ble brukt til å notere underveis av gjennomføringene til hver kandidat i skytesimulatoren. De er utarbeidet med bakgrunn i teorien brukt i denne oppgaven. Punktene er også forklart, og noen direkte knyttet opp til spørsmål i intervjuguiden, som legges frem i neste underkapittel. Vedlagt her er også selve skjemaet som ble brukt ved observasjon av kandidatene i simulatoren

- Kandidatens plassering av hendene sine fra start
 - På våpen? På pepperspray eller batong? Oppe foran hode i «guard»? I lomma?
 - Hvis hendene plassert på våpen vil dette kunne være tegn på at kandidaten opplever høyt potensiale for fare i scenarioet. Har vedkommende trukket, og evt rettet våpen vil dette kunne være tegn på ytterligere opplevd fare i scenarioet.
- Tid fra scenariostart til trukket våpen fra hylsteret
 - Indikerer kandidatens oppfattelse av trussel, og når denne inntreffer.
 - Knytt opp til spørsmål 9
- Tid fra scenariostart til eventuelt avfyrt skudd første skudd
 - Dette vil si noe om hvor umiddelbar kandidaten oppfatter trusselen
 - Kandidatens oppfattelse av trusselen vil også kunne indikeres om første skudd er et varselskudd eller et rettet skudd
 - Knytt opp til spørsmål 12
- Tid fra scenariostart til eventuelt avfyrt rettet skudd
 - Hvis første skudd var et varselskudd, når kom det rettede skuddet
- Hva var tilsynelatende hendelsen som utløste skuddet?
 - Knytt opp til spørsmål 9
- Stotring i talen til kandidaten
 - Kan si noe om hvor mye kapasitet kandidaten bruker på tolkning av situasjon. Er kandidaten i system 1 eller system 2?
 - Knytt opp mot spørsmål 4 og 5.

8.2.1 Observasjonsskjema

Nedenfor er det faktiske skjemaet som ble brukt under observasjonen av kandidatene. Dette var skrevet ut og ble fylt inn underveis av observatør.

Kandidatnummer:

Dato:

Klokkeslett:

Observasjon	Tidspunkt/Observasjon
Kandidatens plassering av hendene sine fra start	<ul style="list-style-type: none">- Våpen- Pepperspray- Batong- Guard- Magen- Lommene- Ned langs siden- Ryggen
Tid fra scenariostart til trukket våpen. <ul style="list-style-type: none">- Knytt mot spørsmål 9	
Tid fra scenariostart til eventuelt avfyrt første skudd <ul style="list-style-type: none">- Knytt mot spørsmål 12	Varselskudd - rettetskudd
Tid fra scenariostart til eventuelt avfyrt første rettet skudd <ul style="list-style-type: none">- Knytt mot spørsmål 12	
Hva var tilsynelatende hendelsen som utløste skuddet? <ul style="list-style-type: none">- Knytt mot spørsmål 9 og 13	
Stotring i talen til kandidaten	<ul style="list-style-type: none">- Ja- Nei

- Knytt mot spørsmål 4 og 5	
-----------------------------	--

Annet:

8.3 INTRVJUGUIDE

De følgende spørsmålene ble benyttet under det direkte intervjuet etter gjennomføringen av casen i skytesimulatoren. Målet med intervjuet var å få besvart de følgende spørsmålene. Intervjuguiden fungerte ikke som en låst spørsmålsrekke, men som punkter som skulle besvares. Dette gir et semistrukturert intervju.

Spørsmål knyttet til situasjonsforståelsen til kandidaten, og om kandidaten har lignende erfaringer fra før:

1. Ut ifra utlesningen av oppdraget fra operasjonssentralen, hvordan tolket du trusselen i oppdraget På en skala på 1 til 10, hvor 1 er absolutt ingen truende situasjon, og 10 er så truende som at 3.person er i direkte og umiddelbar livsfare.

Svar: 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

- Dette vil si noe om hvor truende situasjonen oppfattes FØR kandidaten selv ser situasjonen.
- Kan gi tegn til i hvor stor grad kandidaten klarer leve seg inn i situasjonen vedkommende skal inn i.

2. Hvor truende oppfattet du oppdraget da du fikk øyne på situasjonen, på en skala på 1 til 10, hvor 1 er absolutt ingen truende situasjon, og 10 er så truende som at 3.person er i direkte og umiddelbar livsfare.

Svar: 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

- Få kandidaten til å gi ord på sin trusseloppfatning da vedkommende ser situasjonen selv.

3. Varierte trusselen i situasjonen?

Svar:

- Dette kan si noe om hvordan kandidaten vurderer faren for 3.person ut ifra trusselutøvers adferd og bevegelser.

4. Hva gjorde denne situasjonen farlig? Hvis flere, i hvilken rekkefølge

Avstand til 3.person	Våpnene
Trusselutøvers adferd	Usikkerhet

Politiets tilgang til trusselutøver	Avstand til deg selv
-------------------------------------	----------------------

Annet:

- Hvilke kontekstuelle faktorer oppfatter kandidaten og hvilke rangerer vedkommende høyest?

5. Hvor lang anslår du at avstanden mellom trusselutøver og trusselutsatte var?

Svar:

- Kan si noe om kandidatens oppfattelse av virkeligheten, evt. tunnelsyn?
 - Anslått avstand av meg er at trusselutøver aldri er mer enn 2 meter fra hver av de trusselutsatte

6. Hvordan er du forberedt på et slikt scenario som polititjenesteperson?

Svar:

- Vil kunne si noe om kandidatens vurdering av tidligere trening og mentale forberedelser.
- En god mental forberedelse, eller trening på lignende scenarioer kan gjøre at situasjonen kan forstås og løses i system 1.

7. Har du vært i en situasjon med åpenbar høy trussel mot 3.person? I så fall hvordan?

Svar:

- Besvarer om kandidaten har erfaringsgrunnlag i slik type situasjon. Dette kan knyttes til om situasjonen kan løses i system 1 eller må løses i system 2.

Spørsmål knyttet til om scenarioet klarer kontekstualisere reelle væpnede konfrontasjoner

8. Kunne denne situasjonen oppstått på ekte?

Svar:

9. Opplevs situasjonen fremfor deg på skjermen, som reel?

Svar:

- Få kandidaten til å vurdere om denne simuleringen er egnet til å kunne relateres til reelt oppdrag. Er oppdraget sannsynlig for kandidaten

10. Hvordan tolker du trusselutøver i denne situasjonen?

Svar

- Sier noe om markørens spill er troverdig

11. Hvordan tolker du 3.personene i denne situasjonen?

Svar:

- Sier noe om markørens spill er troverdig

12. Er markørenes spill slik du ville forventet at noen reagerer i slik situasjon?

Svar:

- Vil si noe om hvor god treningseffekt simuleringen gir

13. Hvordan vurderer du ditt eget stressnivå i denne simuleringen i forhold til hvis den hadde vært en reel situasjon?

Svar:

Stressnivå 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

- Klarer simuleringen kontekstualiserer reelle væpnede konfrontasjoner?
- Økt puls? Svette hender? Fokus kun mot trusselutøver?
- Samsvarer med observasjonsskjema

14. Hva var stresssymptomene du kjente?

Svar:

15. Hvilken konkret faktor gjorde deg mest stressende? Evt. hvilke av de opplistede?

Avstand til 3.person	Vurderingen om å skyte
Usikkerhet om skudd vil treffe	Ikke direkte tilgang til trusselutøver
Usikkerhet om egne ferdigheter	Usikkerhet rundt skytesimulatoren

Annet:

- Dette kan gi indikasjon på hvilken faktor i situasjonen som skaper stress, eventuelt om opplevelsen av skytesimulatoren og usikkerhet knyttet til dette i seg selv er stressende.
- Samsvarer med observasjonsskjema?

16. Hvor lang tid anslår du at det tok fra du først observerte mannen med kniv og øks, til du avfyrte det første skuddet?

Svar:

- Kan si noe om kandidatens oppfattelse av tid, og derav hvor stresset vedkommende var.
- Samsvarer med observasjonsskjema?

Spørsmål knyttet til hvilken beslutningstakingsstil kandidaten brukte:

17. Når bestemte du deg for å avfyre skudd?

Svar:

- Si noe om skuddet ble avfyrt i det beslutningen om å skyte ble tatt, eller om beslutningen ble tatt tidlig, og man måtte avvente mulighet til å avfyre skuddet.

18. Kan du beskrive hva som gjorde at du avfyrte det første skuddet?

Svar:

- Få kandidaten til å peke på konkret hva som gjorde at skuddet ble avfyrt.
- Samsvarer med observasjonsskjema?

19. Kan du beskrive hva som gjorde at du avfyrte det første **rettete** skuddet?

Svar:

- Få kandidaten til å peke på konkret hva som gjorde at skuddet ble avfyrt.
- Samsvarer med observasjonsskjema?

20. Var beslutningen om å avfyre skuddet enkelt eller vanskelig å vurdere og hvorfor?

Svar:

- Kan peke på om kandidaten avfyrte skudd med vurdering i system 1 eller system 2. Dersom utfyllende forklaring om analyse av situasjonen, brukte kandidaten mest sannsynlig system 2.
- Bestemte du deg for å skyte, for og så ikke skyte igjen under scenarioet?

21. Hvilken av de følgende påstandene var mest riktig for det du tenkte i det du avfyrte rettet skudd mot trusselutøver?

- Vurderinger opp mot lovhjemmel (analytisk beslutningsmodell i system 2)
- Vurderinger opp mot tidligere erfaringer (intuitiv beslutningsmodell i system 1)
- Magefølelsen (intuitiv og erfaringsbasert)
- Vurdering opp mot tidligere gjennomføring trening (system 1 eller 2)
- Følelse av redsel for deg selv?
- Følelse av redsel for 3.person?

22. Er det greit for kandidaten at de tas kontakt med i etterkant dersom det skulle dukke opp ytterligere spørsmål?

JA NEI

8.4 INFORMASJONSMAIL 1

Følgende mail ble sendt til avsnittsledere på forskjellige operative avdelinger i politidistriktet.

Hei

I forbindelse med masteroppgave jeg gjennomfører ved Universitetet i Stavanger innenfor fagområdet Risikoanalyse og Sikkerhetsledelse, søker jeg deltagere til et forskningsprosjekt(masteroppgave). Oppgaven søker å belyse situasjonsvurdering og beslutningstaking i simulerte skarpe oppdrag, hvor politibetjenter beslutter om skudd skal avfyres eller ikke. Problemstillingen for oppgaven er: Hvordan kan politiets situasjonsforståelse og beslutningstaking trenes opp i simulering av væpnede konfrontasjoner? I tillegg er følgende forskningsspørsmål utarbeidet:

- 1) I hvilken grad kan simulering kontekstualisere reelle væpnede konfrontasjoner?
- 2) Hvordan påvirker kandidatens erfaringsbakgrunn situasjonsforståelsen i simulerte væpnede situasjoner?
- 3) Hvilken beslutningstakingstil bruker politibetjenter i simulerte væpnede konfrontasjoner?

Til gjennomføring av datainnsamlingen er det laget en avtale om bruk av skytesimulatoren på Politihøgskolen i Oslo. Her vil deltagerne gjennomføre en utvalgt case (samme for alle), med et påfølgende intervju umiddelbart etterpå. Den samlede anslåtte tidsbruken for både casen og intervjuet er om lag 30 minutter, og er planlagt gjennomført i løpet av siste halvdel av oktober.

Jeg søker nå å finne aktuelle kandidater som ønsker å være med på prosjektet. Jeg håper du kan forhøre deg på ditt avsnitt om noen kunne tenke seg å delta. Jeg ønsker både IP4 og IP3 personell, politibetjenter med både kort og lang erfaring i operative tjeneste, politibetjenter som nylig gikk ut av politihøgskolen, og de med lengre fartstid i etaten, både med og uten militær bakgrunn (inkludert både førstegangstjeneste og evt. mer), og gjerne deltagere som har vært i situasjon hvor skudd er avfyrt, eller som har annen spesiell utdanning innenfor det operative. Ergo, jeg søker alle typer politibetjenter med alle nivåer av erfaring.

All innsamlet data i prosjektet håndteres uten å knyttes til navn eller annen identifiserende informasjon. Det er kun jeg, og evt. en medhjelper som vil være til stedet under gjennomføringen.

Håper du kan sende meg en liste med kandidater slik at jeg kan kontakte dem så fort som mulig.

På forhånd tusen takk for hjelpen! Dette er stort bidrag til meg

MVH,

Kristian Bjørberg

8.5 INFORMASJONSMAIL 2

Følgende mail ble sendt til de kandidatene som var interesserte i å delta.

Hei, XXXX!

Tusen hjertelig takk for at du stiller dere positiv til å hjelpe meg i datainnsamlingen i min master. Håper det kan være av interesse for dere også. Som kanskje avsnittslederen din nevnte søker oppgaven min å belyse situasjonsvurdering og beslutningstaking i simulerte skarpe oppdrag, hvor politibetjenter beslutter om skudd skal avfyres eller ikke. Problemstillingen for oppgaven er: Hvordan kan politiets situasjonsforståelse og beslutningstaking trenes opp i simulering av væpnede konfrontasjoner? I tillegg er følgende forskningsspørsmål utarbeidet:

1. I hvilken grad kan simulering kontekstualisere reelle væpnede konfrontasjoner?
2. Hvordan påvirker kandidatenes erfaringsbakgrunn situasjonsforståelsen i simulerte væpnede situasjoner?
3. Hvilken beslutningstakingsstil bruker politibetjenter i simulerte væpnede konfrontasjoner?

Jeg gjennomfører masteren ved Universitetet i Stavanger.

Litt praktisk informasjon:

Gjennomføringen er planlagt til uke 44 og 45. For din del blir det oppmøte en dag det passer for deg i løpet av disse to ukene. Tentativt håper jeg kun å bruke 30min av din tid, men dette er førstegang jeg gjennomfører et slikt prosjekt, så det er mulighet for at jeg bommer litt på tidsbruken. Gjennomføringen består av 10 minutter til «hei og hallo» samt klargjøring, 3 minutter gjennomføring av case i simulator, og ca 10 – 20 minutters intervju umiddelbart etterpå.

Alt du gjør og sier blir behandlet anonymt.

Det er fint hvis du kan sende meg litt info om deg selv, slik at jeg kan plassere deg i en «operativ-erfaringskategori» for oppgavens del. Her trenger jeg noen stikkord om følgende:

- Når gikk du ut av PHS?
- Hvor mange år har du hatt i ren operativ tjeneste i politiet?
- Hvilken IP-kategori er du, evt har du vært noen høyere enn dagens kategori tidligere?
- Har du kurs utover normal IPTrening? Eks. Skarpskytterkurs, operative sanitetskurs, osv?
- Har du vært i militæret? I så fall hva?

Til sist, fint om du kan sende et par datoer i uke 44 og 45 som kan passe å møte på PHS. I utgangspunktet kun tidspunkter fra klokken 15 og utover ettermiddagen

Ser frem til å høre fra deg, og igjen, tusen hjertelig takk!

MVH,

Kristian Bjørberg

9 Referanser

- Aronsson, S., Artman, H., Brynielsson, J., Lindquist, S., & Ramberg, R. (2019, november 12). Design of simulator training: a study of Swedish dynamic decision-making training facilities. *Cognition, Technology and Work*.
- Brown, J. (1996). Police research: some critical issues. *Core issues in policing*.
- Burrows, C. (2007, september). Critical Decision Making by Police Firearms Officers: A review of Officer Perception, Response, and Reaction. *Policing: A Journal of Policy and Practice, vol 1, utgave 3*, ss. 273-283.
- Danermark, B., Ekstrom, M., Jakobsen, L., & Karlsson, J. C. (1997). *Generalization, scientific inference and models for an explanatory social science in Danermark*. Abingdon: Routledge.
- Davies, M. (2016, februar). To what extent can we trust police research? Examining trends in research "on", "with", "by" and "for" the police. *Nordisk politiforskning*.
- Dewey, J. (1903). Democracy in Education. I *The Elementary School Teacher* (ss. 194 - 204). Chicago: The University of Chicago.
- Edvinsen, K. (2010). *Ordenstjeneste*. Bodø: Forlaget Vett og Viten / Politihøgskolen.
- Endsley, M. (1988). *Design and evaluation for situational awareness enhancement*. Santa Monica: Human factors society.
- Endsley, M. (1995). *Toward a theory of situation awareness in dynamic systems*. The journal of human factors and ergonomic society.
- Endsley, M. (1997). *The Role of Situation Awareness in Naturalistic Decision Making*. Lubbock: Texas Tech University.
- Flin, R., & Mitchell, L. (2007). *Shooting Decision by police firearms officers*. Journal of cognitive engineering and decision making, vol 1.
- Flin, R., O'Conner, P., & Crichton, M. (2008). *A guide to Non-technical skills*. Ashgate.
- Gadamer, H.-G. (1989). *Truth and method*. New York: Seabury Press.

- Garner, T., & Morrison, G. (2011). Latitude in deadly force training: progress or problem? *Police Practice and Research vol 12, utgave 4*, ss. 341-361.
- Haugland, J. (2014). *Hva kan forklare veksten i bevæpningsordre i politiet*. Oslo: Politihøgskolen.
- Heggen, K., & Damsgaard, H. (2010). *Kvalifisering for profesjonsutøving: sjukepleiar - lærar - sosialarbeidar*. Oslo: Abstrakt forlag.
- Heidegger, M. (1962). *Being and time*. New York: Harper and Row.
- Hellevik, O. (1995). *Sosiologisk metode*. Universitetsforlaget.
- Henriksen, S. V., & Kruke, B. (2020). *Norwegian police use of firearms: Critical decision-making in dynamic and stressful situations*. Universitetsforlaget.
- Herbert, S. (1972). Theories of bounded rationality. I M. a. Radner, *Decision and Organization* (ss. 160 - 176). North-Holland Publishing Company.
- Jacobsen, D. (2005). *Hvordan gjennomføre undersøkelser? Innføring i samfunnsvitenskapelig metode*. Kristiansand: Høyskoleforlaget.
- Johannessen, A., Tufte, P., & Christoffersen, L. (2016). *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*. Oslo: Abstrakt forlag AS.
- Johnsen, B., Espevik, R., Saus, E.-R., Sanden, S., & Olsen, O. K. (2016). Note on a training program for brief decision making for frontline police officers. *Journal of Police and Criminal Psychology vol 21*, ss. 182-188.
- Justis- og beredskapsdepartementet. (1995, oktober 01). Lov om Politiet. *Politi-loven*.
- Justis- og beredskapsdepartementet. (2005, mai 20). Lov om straff (Straffeloven). Oslo: Justis- og beredskapsdepartementet.
- Justis- og Beredskapsdepartementet. (2016, april 01). Våpeninstruks for politiet.
- Justis- og beredskapsdepartementet. (2018, 06 14). *Regjeringen.no*. Hentet fra Pressemelding nr. 44. Bevæpning i Oslo: <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/bevapning-i-oslo/id2604591/>
- Kahneman, D. (2012). *Tenke fort og langsomt*. Pax forlag.

- Klein, G. (2008). *Naturalistic Decision Making*. Ohio: Klein Associates Division of ARA.
- Klein, G., Lipshitz, R., Orasanu, J., & Salas, E. (2001). Taking stock on Naturalistic decision making. *Journal of behavioural decision making* ss. 131 - 152.
- Klein, G., Orasanu, J., Calderwood, R., & Zsambo, C. E. (1993). A recognition - primed decision (RPD) model of rapid decision making'. *Decision making in action: models and methods*. Norwood: Ablex Publishing Corporation.
- Knutsson, J. (2005). *Politiets bruk av skytevåpen*. Oslo: Politihøgskolen.
- Kolb, D. A. (2015). *Experiential Learning. Experience as the source of learning and development*. New Jersey: Pearson Education, Inc.
- Merton, R., Fiske, M., & Kendall, P. L. (1946). *The focused interview*. The American journal of sociology.
- Myhrer, T.-G. (2005). *Som siste utvei*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Myhrer, T.-G. (2016). *Våpeninstruks for politiet. Kommentartutgave*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Njå, O., & Rake, E. (2009). A discussion of decision making applied in incident command. *Int. J. Emergency Management*.
- NOU 2012:14. (2012). *NOU 2012:14 Rapport fra 22.juli-kommisjonen*. Oslo: Norges Offentlige Utredninger (NOU).
- NOU 2017:9. (2017). *NOU 2017:9 Politi og bevæpning*. Oslo: Norges offentlige utredninger.
- NRK. (2010, januar 4.). *NRK.no*. Hentet fra NRK Troms og Finnmark: <https://www.nrk.no/tromsogfinnmark/skutt-av-politiet-i-gisseldrama-1.6931305>
- Petterson, U., Bertilsson, J., Fredriksson, P., Magnusson, M., & Fransson, P.-A. (2017). *Police officer involved shootings - retrospective study of situational characteristics*. Police practice and research.
- Phelps, J. M., Strype, J., Le Bellu, S., Lahlou, S., & Aandal, J. (2016, juni 14). Experiential Learning and simulation-based training in Norwegian police education: Examining body-worn video as a tool to encourage reflection. *Policing*, ss. 50 - 65.

- Phelps, S. L. (2016, juni 14). *Experiential Learning and simulation-based training in Norwegian police education: Examining body-worn video as a tool to encourage reflection.*
- Politidirektoratet. (2008). *Politiets beredskapssystemer del 2.* Oslo: Politidirektoratet.
- Politidirektoratet. (2011). *Politiets Beredskapssystemer del 1.* Oslo: Politidirektoratet.
- Politidirektoratet. (2015). *Politiets trussel om bruk av skytevåpen eller bruk av skytevåpen 2002 - 2014.* Oslo: Politidirektoratet.
- Politidirektoratet. (2017). *Evaluering av bevæpningspraksis basert på bevæpningsordre i politiooperativt system (PO).* Oslo: Politidirektoratet.
- Politidirektoratet. (2020). *Politiets Beredskapssystem del 1.* Oslo: Politidirektoratet.
- Politidirektoratet. (2020). *Årsverk per år per måned.* Politidirektoratet.
- Politiet. (2020). *Politiet.no.* Hentet fra Organisasjonen:
<https://www.politiet.no/om/organisasjonen/>
- Politiets Fellesforbund. (2012). *Protokoll Landsmøte 2012.* Politiets Fellesforbund.
- Politiutdanningen. (2019). *Programplan. Bachelor - politiutdanning 2020 - 2023.* Oslo: Politiutdanningen.
- Rajakaruna, N., Henry, P. J., Cutler, A., & Fairman, G. (2017). Ensuring validity of police use of force training. *Police Practice and Research vol 18, utgave 5, ss. 207-521.*
- Reginald, B. A., & Scott, S. G. (1995). *Decision-making style: The development and assessment of a new measure.* Educational and Psychological measurement, 55.
- Richards, P., Roberts, D., Bitton, M., & Roberts, N. (2018, mars). The exploration of Body-worn video to accelerate the decision-making skills of police officers within an experiential learning environment. *Policing: A Journal of Policy and Practice, vol 12, utgave 1, ss. 43-49.*
- Rosenthal, U., Charles, M. T., & t'Hart, P. (1989). *Coping with crisis: The management of disaster, riots and terrorism.* Charles C. Thomas.

- Salas, E., & Cannon-Bowers, J. A. (2001). The science of training: A decade og progress. *Annual review of psychology*, ss. 471 - 499.
- Saus, E.-R., Riisem, P. K., Andersen, R., Johnsen, B. H., Eid, J., & Thayer, J. F. (2006). The effect of brief situational awareness training in a police shooting simulator: An experimental study. *Military Psychology*, ss. 3 - 21.
- Sommer, M., Njå, O., & Lussand, K. (2017). Police officers' learning in relation to emergency management: A case study. *International journal of disaster risk reduction*, ss. 70 - 84.
- Spesialenheten for politisaker. (2010). *Sak nr 10167474*. Hamar: Spesialenheten for politisaker.
- Spesialenheten for politisaker. (2019). *Sak nr 14553211*. Hamar: Spesialenheten for politisaker.
- Spesialenheten for politisaker. (2020). *Sak nr 12175459*. Hamar: Spesialenheten for politisaker.
- Spesialenheten for politisaker. (2020). *Sak nr 12175525*. Hamar: Spesialenheten for politisaker.
- Spesialenheten for politisaker. (2020). *Sak nr 12175656*. Hamar: Spesialenheten for politisaker.
- Spesialenheten for politisaker. (2020). *Sak nr 12175907*. Hamar: Spesialenheten for politisaker.
- Spesialenheten for politisaker. (2020). *Sak nr 15096079*. Hamar: Spesialenheten for politisaker.
- Store Norsk Leksikon. (2018, april 9). *www.snl.no*. Hentet fra Kommunikasjon: <https://snl.no/kommunikasjon>
- Tjora, A. (2020). *Kvalitative forskningsmetoder*. Oslo: Gyldendal.
- Verhage, A., Noppe, J., Feys, Y., & Ledegen, E. (2018, mars). Force, stress and decision-making within the Belgian police: the impact of stressful situations on police decision-making. *Journal of police and criminal psychology vol 33, utgave 1*, ss. 345-357.

Wallumrød, L., & Leonardsen, N. (2013). *Hemmende og fremmende faktorer for samordning og felles situasjonsforståelse i et regionalt samvirke - Håndtering av fjellskred ved Nordnes i Troms*. Stavanger: Universitetet i Stavanger.

Yin, R. K. (2009). *Case study research: design and methods*. Los Angeles: Sage.

Aas, G. (2016, februar 5). Theory or Practice? Perspectives on police education and police work. *European Journal of Policing Studies*, s. 177.